

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lolland-Falster 1980

Justi 80

LOLLAND-FALSTERS HISTORISKE
SAMFUND

LOLLAND-FALSTERS
HISTORISKE
SAMFUND

Årbog 1980

Skrift: Times
Papir: Thai-cote
Tryk: Lollands-Postens Bogtrykkeri, Maribo
Klichéer: Buchtrup Klichéanstalt, Århus
Bogbinder: B. Sandersens Bogbinderi, Næstved

Omslagsbilledet: Klip med ornamenten af Greti Hansen.

Dragehovedet blev fundet i foråret 1980, da gulvet skulle skiftes ud i Eskilstrup kirke. Hovedet er fra middelalderen, støbt af bronze og forgyldt. Højden på det er ca. 10 cm, og det blev med det samme overgivet til Nationalmuseet. Dragehovedet, som er et enestående fund, har sikkert været anbragt på gavlspidsen til et helgenskrin, der var udformet som et hus. Ligesom hoveder på vikingskibenes stævn har det skuet ud over – og vogtet på omgivelserne.

Indholdsfortegnelse

Ønslev-Eskilstrup sogne		Gymnastikhuset	118
Af Ketty Lykke Jensen		„Julens Glæde“ i Eskilstrup	123
Forord	7	Husholdningskredsen	125
De ældste tider	9	Nogle hændelser i Ønslev-Eskilstrup sogne	126
Rytterskolerne	29	Kommunesammenlægningen	127
Levevilkår på landet før stavnsbåndets ophør	33	Folkesagn	129
Jorden bliver selveje	35	Ordforklaring	132
Den første fattiglov	37	Litteraturfortegnelse	134
Forstanderskabets start	39	Lolland-Falster i bogverdenen	135
Byerne i Ønslev og Eskilstrup sogne	47	Af Verner Hansen	
Næringsveje	63	Lolland-Falsters museer og arkiver	140
Vejviser fra 1903	67	Lolland-Falsters historiske Samfund:	
Gilder og selskabelighed	69	Bestyrelsen	151
Stationen kommer	71	Generalforsamlingen	151
Eskilstrup som stationsby	74	Driftsregnskabet	155
Børnenes situation	91	Love for Lolland-Falsters historiske Samfund	156
Zone-redningskorpset	95	Årbøger og historiske skrifter om Lolland-Falster	157
Andelsbevægelsen og foreningslivet	105	Nye medlemmer	158
Håndværkerforeningen	111	Person- og stedregister	159
El-selskabet	116		

Forord

Denne bog om Ønslev-Eskilstrup sogne er blevet til på baggrund af lokalhistorisk interesse. Særlig interessant blev det, da jeg fandt frem til, at min familie har boet her siden 1829, og det har været spændende at læse gamle bøger og høre folk fortælle om den udvikling, der er sket siden da.

Jeg vil gerne takke alle, som har været med til at gøre det muligt for mig at skrive denne bog, for uden deres hjælp, beretning eller ved udlån af billeder havde det ikke kunnet lade sig gøre.

November 1980.

Ketty Lykke Jensen.

De ældste tider

For omkring 20.000 år siden var der intet Danmark, ingen Sydhavsøer ved navn Lolland og Falster. Alt det, som vi nu kalder Europa, var et stort sammenhængende land. Der var store ferskvandssøer, tundra og store floder med masser af vand, som løb ud i Atlanterhavet.

Klimaet var varmere end nu, og kun store flokke af vildt, såsom rensdyr, levede her. På grund af den gode jagt, disse dyr indbød til, kom der folk heropad for at nyde godt af det. Stadig ved slutningen af istiden lå vore øer noget højere end nu, og store dele af det omliggende hav var tørt land.

De første mennesker kom vel for 10-12.000 år siden, først i den varmeste del af året, men efterhånden fandt nogle på at bosætte sig. I moser har man ved tørvegravning fundet deres bopladser, set deres jagtredskaber og deraf udledt, at de har været jægere og fiskere.

5000-1500 år f. v. t. begyndte landet at sænke sig. Bælterne blev til, og Østersøen blev forvandlet til et saltholdigt indhav. Der dannede sig bugter og vige, hvilket indbød til bopladser. Der er beviser, idet der er fundet de såkaldte „køkkenmøddinger“.

Efter denne ældre stenalder kommer den yngre stenalder, 3000-1500 år f. v. t., og de herboende folk starter på agerbrug og kvægavl. Man kender fra denne periode et stort antal stengrave, dysser og jættestuer. På en mark ved Ønslev var der en jættestue, hvis kammer var bygget af 8 bæresten; kun en dæksten er nu bevaret.

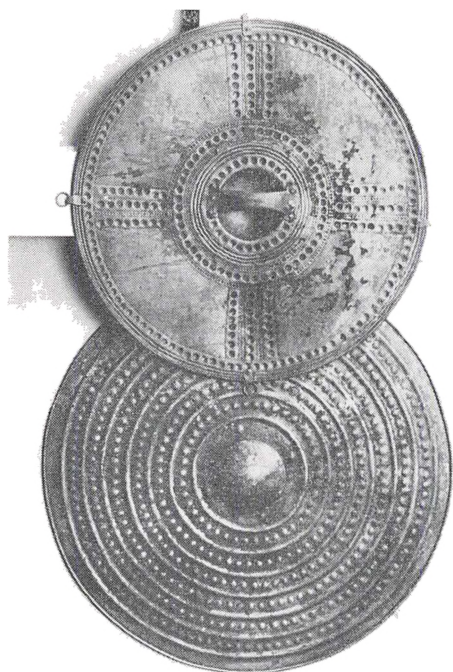
I skovene ved Oustrup og Klodskov er der en del høje netop fra den tid.

De følgende 1000 år synes at være en dejlig tid for de dalevende mennesker. Klimaet var behageligt, varme somre og ret milde vintre. Kvæg og andre husdyr kunne gå ude året rundt. Føde var der nok af på marker, i skove og i søer. Noget nyt kom nu ind i deres liv. Handel med fremmede folkeslag startede. Derved blev det første kultur-metal bragt hertil, bronzen. Vores folk gav rav og pelsværk i bytte, og da der var nogle, som var bedre til at handle end andre, kom der en slags overklasse, og dermed luksus, ind i nogles liv. I en mose ved Sørup er der fundet 2 bronzeskjolde fra den yngre stenalder.

Både på Lolland og Falster er der en del bevarede høje fra den tid.

Disse to bronzeskjolde blev fundet i en mose i Sørup år 1920. (Foto: Nationalmuseet).

Jernalderen, 400-1000 år efter Kristus, kommer med en del elendighed. Vejret bliver anderledes, koldt, blæsende og med megen regn. Grundvandet stiger, hvorved moser og sumpe breder sig. Marker, som ellers var opdyrkede, sættes under vand, eller der kommer lyng og krat. Høsten slår fejl, og desuden fryser både mennesker og dyr. Det bliver nødvendigt at bygge lunere huse, og dyrene må nu for en stor del af året også være under tag. Der bliver bygget langhuse, som opføres af jord og græstørv. Beboelsen for mennesker var i den vestlige del af huset og staldplads i den østlige og koldeste del af huset.

Der var en del uroligheder i visse områder af det øvrige Europa. Man mistede

handelsforbindelsen med disse områder, og dermed forsvandt bronzen.

Efter disse hårde tider begyndte det igen at gå fremad. Handelen kom atter i gang, det er jernalder og vikingetid. Fra vikingetiden skal nævnes „Borremosefundet“; det bestod i en halsring af guld, som i 1937 blev fundet i Borremosen.

Ringene vejede over $\frac{1}{2}$ kg.

Vikingetidens runesten er for øvrigt de ældste historiske kildekrifter.

Omkring år 900 støder vi for første gang på navnene Lolland og Falster. Det er i en rejsebeskrivelse foretaget af en englænder. Han fortæller, at efter en rejse på flere dage og nætter kommer han på sin tur forbi Læland, Falster og Skåne, „Hvilke lande alle hører til Dan-

*Den kendte Borremosering, som blev fundet
år 1937. (Foto: Nationalmuseet).*

mark“. Desværre er der ikke nogen beskrivelse over, hvordan der så ud.

Med hensyn til navnene på øerne kan det tænkes, at ordet Falster kommer af ordet „fala“, hvilket betyder slette, og Læland kommer muligvis af „la“, hvilket betyder „stillestående vand“. Dette navn har ændret sig noget i tidens løb: Læland, Laland, Laaland og Lolland.

Meget pudsigt er det, at på trods af Falsters flade land er det dog herfra, folkevisen „Langt ud’ i skoven lå et lille bjerg“ stammer.

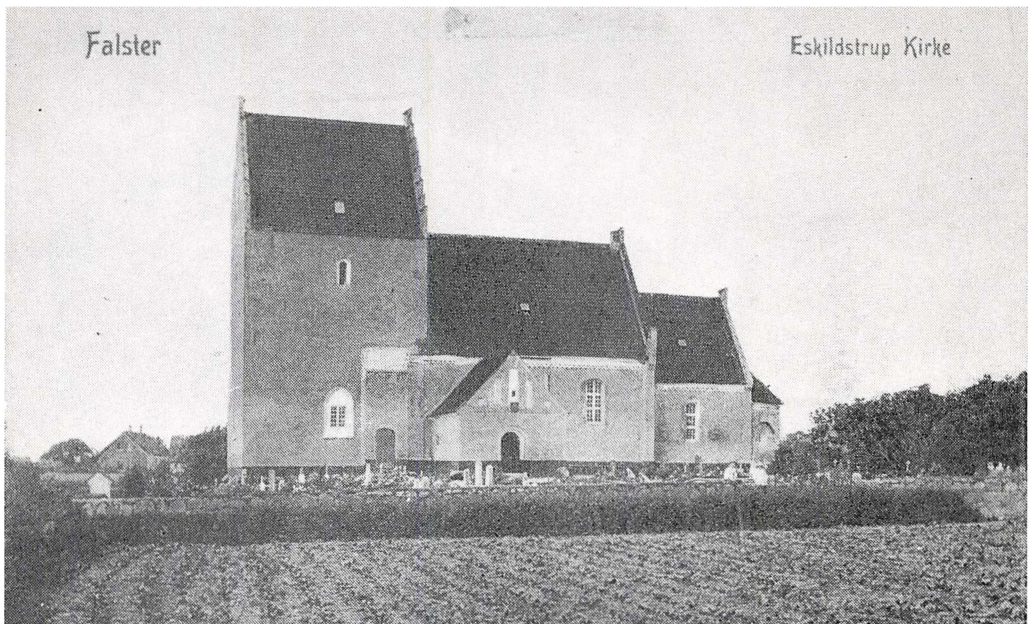
Helt stille går livet ikke for sig. Man skal forsvare sig mod nogle fjender, som kommer sydfra. Især Venderne var der ballade med. Som forsvar blev der bygget borge og anlagt nogle volde, og re-

ster af voldene kan stadig ses. I året 1158 modstod falstringerne Venderne bag disse volde, og på et sted i Hannenov skov er der sat en sten til minde om dette.

Befolkningstallet var nu i stærk fremgang. De gamle byer, som var blevet grundlagt i oldtiden, var for små, og nye blev grundlagt. De gamle byer hed noget med endelser som f. eks. -inge, -tofte, -sted, -lunde, -by, og nu kom der byer med endelser som -torp, -rød, -tved (skov), -holt (skov). Disse navne kom af, at det faktisk var skove og krat, der blev ryddet til bygning af de nye byer.

ESKILSTRUP KIRKE

Kirken er fra omkring år 1200 og bygget af munkesten. Den er kalket lyserød,

Eskildstrup kirke. Bemærk den bare mark foran; dér har barber Poul Jensen og frue deres hus og have nu. (Foto: Falsters Minder).

hvilket er almindeligt på disse egne. Det ses faktisk ikke i andre dele af landet. Kirken består af senromansk tresidet apsis, kor og skib med gotisk tårn, som vender mod vest og med våbenhuset mod syd.

Tårnet, som har adgang fra syd, har en snoet, smal stentrappe. I selve tårnet er der en egetræssokkel med plads til 2 klokker, men der er dog kun én. Klokken er omstøbt 1892 hos et firma i Frederiksværk og har en diameter på 935 mm.

Om den anden klokke er der forskellige versioner. Nogle mener, at der aldrig har været mere end den ene, medens an-

dre gennem overleveringer har fået oplyst, at den anden skulle være blevet stjålet af svenskerne i krigen omkring 1814. Den skulle så være blevet brugt til at støbe kanonkugler af.

Kirkens tag er af tegl. De romanske dele har en sokkel, som er profileret, d. v. s. hugget pænt til, og der er gesimser med tandsnit og savskrifter. Den tresidede apsis har en stor, rund blændingsbue; i gotisk tid fik koret et krydshvælv, og korbuen blev udvidet og gjort spids. I apsis'en blev der 1893 fremdraget et kalkmaleri, som forestillede Marias kroning, Sankt Peter, Sankt Poul og en apostel-

Eskilstrup kirke. Dengang var der en stor kamin i kirken, for at man kunne holde varmen. Kaminen blev stillet op i 1897 og brugt indtil midt i 1920'erne, da måtte man stille et andet varmeapparat op. (Foto: Falsters Minder).

række, men dette er nu meget utydeligt.

På korets nordlige væg findes der to billeder i romansk-gotisk overgangsstil, fra omkring år 1300. Det ene er „Flugten til Ægypten“, og det andet regner man med er „Fremstillingen i templet“.

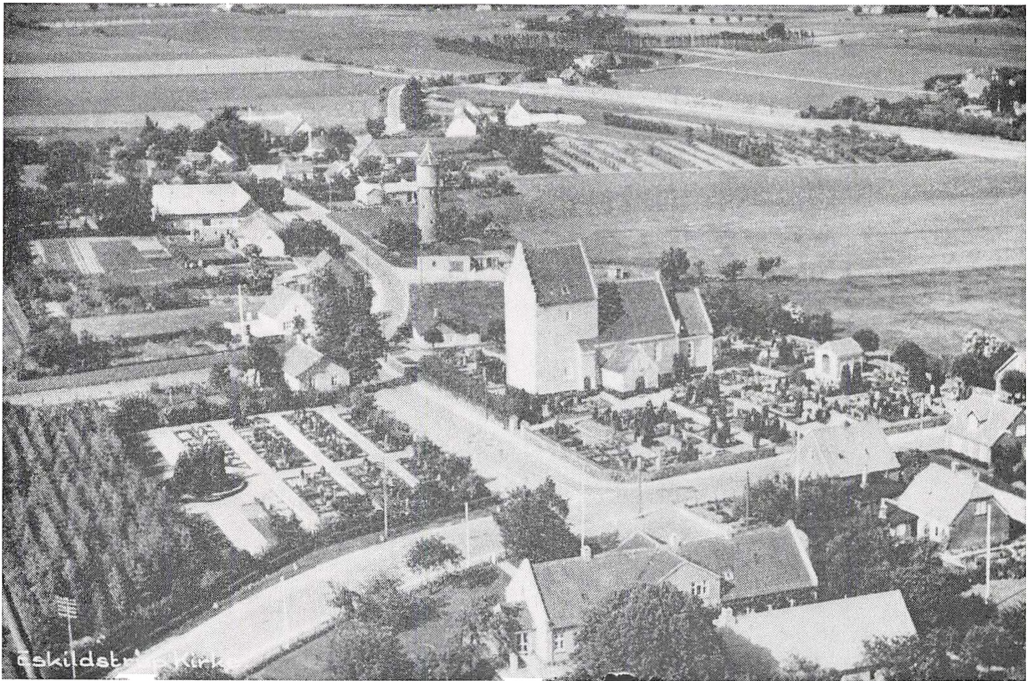
Altertavlen er i renæssance og fra år 1617.

Der er indsat et maleri i altertavlen, „Hyrdernes tilbedelse“, og det er signeret „S.V.P.“, hvilket betyder Stefan Viggo Pedersen. Maleriet blev indsat 1926, og inden da stod der en gipsafstøbning forestillende Kristus og lavet af Thorvaldsen. Den figur står nu i en niche på

den nordlige væg. På det sted var der førhen kvindedør, men den blev tilmuret omkring år 1860.

Alterbordet er muret, og alterstagerne er sengotiske fra 1425-1550. Indtil 1927 blev der ved altergang brugt ét bæger. Først søndag den 8. maj 1927 blev der benyttet „sær-kalk“. Der blev købt 70 bægre af to-tårnet sølv, og de kostede den sum af 5 kr. pr. styk.

Prædikestolen, som er i bruskarok, er lavet 1639 af Jørgen Ringnis, og i den er der skåret dydehermer og evangelister. Opgang og lydhimmel er fra samme tid.

Luftfoto af Gamle-Eskilstrup. Byen opstod naturligt omkring kirken – senere, da jernbanen kom, blev stationen centrum.

(Foto: Forfatteren).

Døbefonten er af sten og fra 1872. Den forrige font befinder sig i en have til en gård lidt uden for byen. Dåbsfadet er fra Sydtykland og lavet omkring år 1575. En fontehimmel fra det 17. årh. er taget ned og befinder sig på Maribo Stiftsmuseum. Den skulle dog komme tilbage igen efter en restaurering af kirken.

Series pastorum, en tavle med navne på de præster, som har virket i kirken, er fra 1717. Den er midlertidigt nedtaget, fordi den var i en ringe stand.

Indtil der i år 1897 blev opstillet en kamin, fandtes der ikke varme i kirken.

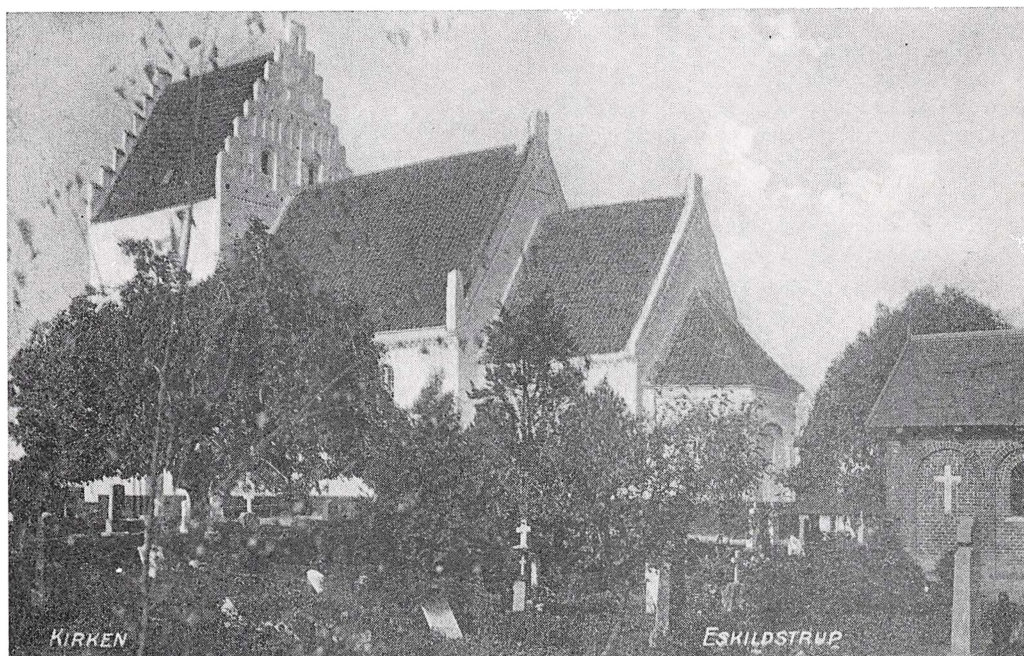
Der skal ikke megen fantasi til at forestille sig, hvor koldt der må have været. Kaminen var forøvrigt svær at have med at gøre, idet der skulle fyres hele natten igennem inden en gudstjeneste, og så var der endda koldt nede bagved. Kaminen blev afløst af centralvarme ca. 1925.

De to lamper, som hænger i det flade, malede bræddeloft i skibet, er skænket af møller Marius Hansen, Eskilstrup, og af gårdejer Hare, Sørup.

På gavlen af våbenhuset er et solur, som er fra ca. 1727.

Kapellet er ret nyt, nemlig bygget 1901

Eskilstrup kirke. Kapellet blev bygget 1907, og i de første år var stenene naturlig røde, derefter blev de kalket lyserøde ligesom kirken.

(Foto: Forfatteren).

af murer L. Larsen for den sum af 800 kr. De nummertavler, som benyttes nu, blev hængt op 1927; der er 5 stk., og de er skåret af Frantzmänn Aster. Materialet er hentet fra en ældgammel eg, som engang groede i Skørringe-skoven. Konservator Nielsen, Nykøbing, har ment, at der skulle laves noget særligt og har så skrevet disse vers:

Egens minde

1. I Skørringe-skovens blide idyl
 hvor åløbet strækker sin bugtende åre
 hvor bregnerne svulme af læende fyld
 det smuldrende løv, som skoven har båret
 – Der stande' en eg, en ældgammel knark
 med stålfaste fibre og dybtgroet bark.
2. Den hånd, som den plantede, er længst
 smuldred hen
 og slægter er kommet, og slægter er draget
 og træer er segnede trindt omkring den
 når stormene indover Falster er jaget
 dens fyldige krone blev fristed og skjul
 for vårens og høstens dragende fugl.

3. Men alt under solen af tid får sit mål
det Skørringe-egen omsider fik lære
En forstmand kom til med sit ridsende stål
og skovmænd med økser så skarpe i skæret
hvad stormvejr og regnskyl og uevjr ej kan
det ordned' ret hurtigt de to raske mænd.
4. Så segnede egen, dens brus er forbi
og stormene når ikke mer dens tangenter
den nynnede' for slægter i medgang og strid
mens sekternes lønlige runer sig prenter
– En vedbend nu løber dens sokkel omkring
og knytter dens krans i en stedsegrøn ring.
5. – Den fik sig et minde, som få af sin art
i kirken derude på Eskilstrup bakke
der hænger fem tavler, udskåret så sart
med jublende engle, med lokker om nakke
når stilnet er malmklokkens kaldende klang
da synger de for til hin menigheds sang.
6. Og slægter vil komme, og slægter vil dø
– vi ere på rejse i dødsskyggens egne
vi visne som blomsten i skovbundens skød
må ligesom egen for dødshugget segne.
Men evigt går sangen mod himmelen op
af skiftende slægter med evigheds håb.

Olaf Nielsen.

Det første orgel er bygget af en orgelbygger her fra Eskilstrup, Frederik Hansen. Det er opført i 1884.

Det var bispestolen, som kirken hørte ind under siden begyndelsen af 1500'erne, men efter reformationen kom kirken i kronens besiddelse, og ved auktionen over det falsterske ryttergods 1767 blev den solgt til agent v. Westen. Han solgte den dog senere til staten. I 1852 solgtes kirken så til sognets jordbesiddere. Kirken gik over til selveje den 1. april 1933.

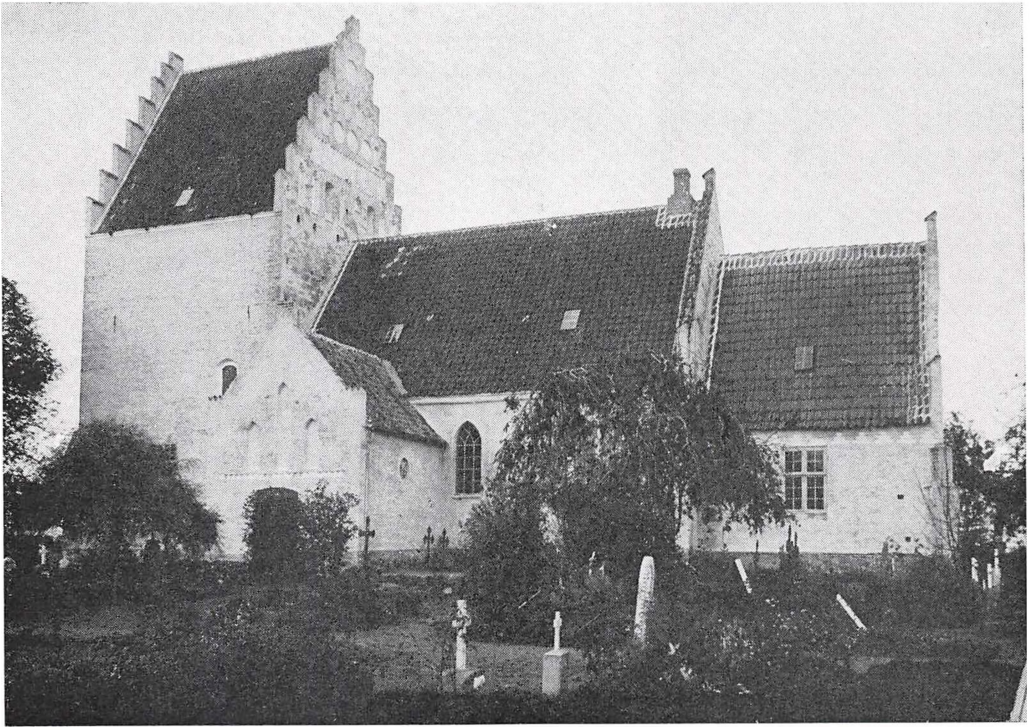
Menighedsrådet for Eskilstrup kirke består for året 1980 af følgende personer:

sognepræst E. Madsen, formand
konsulent Peter Mathiesen
møbelhandler Poul Enggaard-Hansen
lærer Jørgen Vejlbj
fru Solveig Hare
fru Sigrid Hare
gårdejer Peter Hovmand
svejser Ove Venøbo.

ØNSLEV KIRKE

Ønslev kirke er, ligesom Eskilstrup kirke, bygget omkring år 1200. Den er hvidkalket, men det kan ses, at den gennem lange perioder har været malet rød. Den er opført af munkesten og ligger ganske frit ca. ½ km fra selve Ønslev by.

Kirken består af senromansk kor og skib, medens tårnet i vest og våbenhuset i syd er gotisk. Koret har skråtillede hjørnepiller og skråkantsokkel, hvorimod skibet har sokkel med afrunding og skråkant. Af de spidsbuede, falsede døre er den nordlige blevet tilmuret, og den søndre er ændret noget. I korets østgavl var der et vindue, som nu er blændet, og i korets nordmur er der ligeledes tilmuret et vindue. Korets østgavl har smukke spidsbueblændinger, og den øverste del af skibets vestgavl er siksak-muret under en korsblænding. I gotisk tid fik koret et krydshvælv; på våbenhuset er der sket ændringer, således omkring år 1700, hvor man lagde noget til højden.

Ønslev kirke. Billedet er fra ca. 1910, og ligesom i Eskilstrup kirke havde man her en kakkelovn. – Skorstenen ses her på taget, og den blev revet ned, da der kom anden varme i kirken. (Foto: Else Koch, Eskilstrup).

Skib og tårnrum har bjælkeloft. Alterbordet er muret og dækket af et panel med malede stofmønstre. Altertavlen er højrenæssance fra ca. 1620, og heri er indfældet et maleri fra 1858 forestillende „Kristus med en kalk“. Alterstagerne er fra 1675 og altersranken fra 1715. Døbefonten er af gotlandsk kalksten, dåbsfadet sydtysk fra år 1575, og tinfadet er skænket år 1685. Prædikestolen er højrenæssance fra 1610 og var oprindelig anbragt som lektoriestol over korbuen

med hjørnesøjler, og i arkaderne var oprindelig malerier af Kristus og evangelisterne.

Stolerækkerne er lukkede, har været det fra omkring 1610. De har smukke stafferinger og malerier af dyder og sanner. Ved en restaurering i 1949 opdagede man de oprindelige stafferinger, som det var et stort arbejde at frigøre fra de mange lag gammel maling, og de nordlige stader viste sig mest velbevarede.

Klokkerne er fra henholdsvis 1795 og

Ønslev kirke indeni. Kirken er meget kendt for sine stolestader, som er udskårne og malet i dejlige farver. Billedet er fra ca. 1910.
(Foto: Else Koch, Eskilstrup).

fra 1814. Den ældste er skænket af den daværende kirkeejer H. C. Toxværd på Boderup, og den har en diameter på 60 cm.

En gravsten er rejst over en præst ved navn Laurits Jørgensen. På stenen er desuden nævnt tre hustruer samt deres børn.

På stenen er hugget dette vers:

»Her Laurids ectids hustruer tre
Gertrud, Regissa oc Karine.
Femten aar Gertrud uden lifs fruct.
Derefter døde hun i troen smuct.
Regissa hannom paa siette aar.
Fire sønner til verden bar,
Jørgen, Jens, Erich oc Benoni barn.
Døde saa strax i jordemoders arm.
For han hos denne vil hvile sine been.
Med Karen lagde di denne sten«.

Som det dengang var almindeligt, har der også i Ønslev kirke været adskillige, der er blevet begravet under alteret.

Både før og efter reformationen har det været kronen, som ejede kirken, men ved auktionen 1767 kom den under Korselitze, og senere overgik den til ejeren på Boderup. Omkring 1850 ejedes den af sognets gårdejere, mens den pr. 1. januar 1929 gik over til selveje.

Menighedsrådet for Ønslev kirke er for 1980 følgende personer:

proprietær Gunnar Mikkelsen, formand
traktorfører Svend A. Månsson
fru Anna Clausen
fru Kirsten Suhr
fru Ina Kamper
købmand Gunnar Mortensen.

ESKILSTRUP PRÆSTEHISTORIE

*Sognepræster fra reformationen
1536 til 1694*

1) Peder Pedersen, tidligere katolsk præst, antog Luthers lære, fik derefter nyt kaldsbrev af kong Kristian III. Han skal have været den første protestantiske præst i Eskilstrup.

2) Jørgen Steffensen blev præst her i 1541.

3) Peder Pedersen blev præst 1549. Samme år var han med til at underskrive Ønslev-afbigten. (Omtalt under Ønslev).

4) Peder Jørgensen kom 1584. Året efter udgik der et kongebrev, hvori det lød, „at eftersom at Peder Jørgensen, sognepræst i Eskilstrup sogn, har ladet givet tilkjende, hvorledes der til hans præstegaard skal være ringe avl og brug, da, på

det han og hans eftermænd kunne desbedre have deres nødtørftige underholdning, under kongen, at han må bekomme en øde jord, liggende nordest på den østre gade i Eskilstrup, som hidtil havde skyldt til kronen 7 td. byg, og samme øde jord kvit og frit uden indhæftning for sig og sine efterkommere altid herefter at mue have, nyde, bruge og beholde“.

5) Jens Madsen var her 1596. Det år står han nævnt som modtager af gaver fra dronning Sophia. Gaverne, der bestod af 10 td. 2½ skp. byg og 10 skp. havre, havde dronningen taget af bispetiender, og disse naturalier blev hvert år givet til embedet, indtil Eskilstrup blev lagt sammen med Ønslev.

6) Mads Jensen, født 1589, blev først kappellan 1620, og senere blev han præst her og var det til sin død i 1629. Hans søn, Mads Madsen, blev præst i Ønslev 1655.

7) Peder Christensen, født i Ørslev 1599, var rektor i Stubbekøbing fra 1626-1629, hvorefter han blev præst her. I sin praktiktid her kom han ud for følgende oplevelse: Sammen med nogle andre var han den 13. august taget til fest hos færgemand Frederik Mortensen i Gåbense.

Ved festen var der rigeligt med drikkevarer. Nogle personer blev uenige om et eller andet, hvilket resulterede i et ordentligt slagsmål. Peder Christensen og en kollega til ham deltog dog ikke, men begge var dog i en sådan tilstand, at de ikke kunne komme hjem om natten. Denne historie havde nær kostet de pågældende deres embeder.

Peder Christensen døde 1664.

8) Niels Madsen Hommel, født 1633 i Kippinge, hvor faderen var sognepræst. I Eskilstrup bestred han embedet fra 1664-1678, hvorefter han rejste til Skelby, og her døde han i 1691.

9) Christian Augustinsen Scandorf, født 1643 i Flintinge, hvor faderen var sognepræst, kom hertil 1678, men efter en periode på to år forlod han Eskilstrup og fortsatte derpå sin præstegerning i Nebbelunde.

10) Peder Jørgensen Stadager var præst fra 1680-1694, hvorefter han blev præst i Åstrup. Han var den sidste præst, der boede i Eskilstrup præstegård. Derpå blev Eskilstrup annex til Ønslev.

ØNSLEV PRÆSTEHISTORIE

Sognepræster fra reformationen. 1536

1) Rasmus Hansen fik kaldsbrev til Ønslev som den første evangeliske præst i 1537. Som en forbedring af præstegården gav han en gård, som var beliggende mod vest, ret op til præstegården.

Det er fra denne præst, at vi har optegnelser for Ønslev præstekalds indtægter. Ved hans embedstiltrædelse blev det bestemt af biskoppen, hvad han skulle have, og fra den latinske oversættelse lyder det nogenlunde således:

„I Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn!

Ønslev præsts årlige sikre og usikre indtægt, bifaldet og bekræftet i biskoppen M. Jørgen Jensens nærværelse.

Ønslev sogns tiendeydere bebo 55 helgårde, heraf 19 i Klodskov, 13 i Byskov, 19 i Ønslev og 4 i Boderup, hvilke alle 55 giver præsten i løn og årlig indtægt,

lige meget af naturalier og faste ydelser. Hver især æg til påske, 1 ost til St. Hansdag, 1 gås til Mikkelsdag og 6 rugbrød til Allehelgensdag. Foruden disse naturalier giver alle tilhørerne i det hele ved høstens tid forholdsvis tiender af jordens afgrøde. Ligeledes giver de omkring Mikkelsdag efter gammel skik kvægtiende af lam, kalve, føl og grise. Men til Mortensdag betaler hver især 6 skpr. byg, som fra sognets vestre del skal erlægges præsten, i Klodskov og Boderup og fra dets nordre del i Ønslev og Byskov. Fremdeles gives præsten til julen, af de samme steder og gårde i det vestre og nordre sogn, 6 bygbrød med den aftalte flæskeskinke efter gammel skik. Foruden disse 55 findes endnu 6 tiendeydere i Klodskov, men disse skal kun betale halvdelen af ovennævnte årlige afgifter.

Første adventssøndag 1537

Jørgen Jensen.

Biskop over Fyns Stift.

Rasmus Hansen.

Den første evangeliske præst i Ønslev sogn.

Rasmus Hansen var præst i Ønslev til sin død 1548.

2) Rasmus Sørensen kom 1548. For at sikre sig valget til præst begik han den forseelse at love bønderne en lettelse i deres afgifter. Dette rygtedes hurtigt, og han blev derfor anklaget på sit embede. Han slap med at læse en tekst, skrevet på latin og i nærværelse af provsten og samtlige falsterske præster. Det, som skulle læses højt i kirken, og som kaldes for „Ønslev-afbigten“, lyder som følger:

„Ve mig elendige! Hvo vil bede for mig? Jeg bekender af hjertet, at jeg med overlæg har handlet imod bedre viden, idet jeg skammeligen har givet slip på adskillige naturalydelser og retmæssige ydelser, der hidtil årligt til bestemte tider er ydet mine forgængere af sognefolkene; og til evig skændsel underskrevet og givet bønderne en forpligtelse dagen før min kaldelse 1548. Jeg eftergav nemlig hver en snes æg til påske, 1 ost til St. Hansdag, 1 gås til Mikkelsdag og 6 brød til Allehelgensdag. Jeg foranledigedes til det af mangel på kraft og åndelig skrøbelighed, men hvad der drev mig stærkere, var mine tilhøreres onde sind og de genstridiges rigdom og misundelse. Men da min tåbelighed af Lavrits Brunche, provst over Falster og præst i Stubbekøbing, blev anmeldt for lensmanden Hans Urne og biskop Jørgen Jensen som simoni, så er vi, for at jeg ikke skal stødes fra embedet, og sognefolket lide straf tillige med mig, ved menighedens fuldmægtig Ole Hansen, præstebonde i Klodskov, kommet overens om at bilægge denne sag for provsten i kirken, og ved Lavrits Wenstermanns forbøn at afbede den hos lensmanden, således at sognefolkene, uden at nyde mad og drikke eller anden løn af mig, skulle pløje og harve min jord, samt både sommer og vinter forsyne mig med alt mit gærdsel og nødvendigt brændsel, hvilket de har ydet i de sidste fire år, men siden hårdnakket nægtet, sigende, at jeg skulle rette mig efter mit Kaldsbrevs bogstav. Derfor må du, min kære eftermand, ikke slå hånden af mig, men lær heraf at kræve disse store uundværlige indkomster, og tag tillige i

betænkning, hvilke ulykker du ellers ville udsætte dig for, elendighed, vanære, den største trang og nødlidenhed! Luk derfor dine øjne op, og erkend ved min tort dit eget vel, og læg dig af al formue efter hine ting, at du kan have det, hvoraf du kan leve, at du ej skal gå til grunde! Vær nu, o milde Jesu! mig synder nådig. Tilgiv og udslæt formedelst dit hellige navn denne ugudelighed, uretfærdighed, uredelighed og brøde imod Gud, øvrigheden og mig selv som og mine andre begangne synder. Forny mit hjerte i min sjæls inderste, at jeg må vandre et nyt liv og alle mine livs dage i vandel og lære foregå mine tilhørere med et godt eksempel til Guds evige ære og kirkens gavn! Forund mig dette, o kjærligste Jesu, for dit hellige navns skyld! Amen! Denne min bekendelse og afbigt, som jeg med grædende tårer har afgivet fra prædestolen i Ønslev kirke, St. Dionysii dag 1549, i samtlige herredebrødrenes nærværelse, og tre gange gentaget samt i denne kirkes bog nedskrevet med rødt blæk for varighedens skyld, har jeg med egen hånd underskrevet, og med nedenstående fromme brøders underskrift bekræftet, som foran skrevet er.

Rasmus Sørensen.

Selvom hr. Rasmus' ulovlige eftergivelse af embedets retmæssige indtægter kun kunne være forbindende for ham selv, så var bønderne dog uvillige til at levere hans efterkommere de førnævnte ydelser. Ved Nørre Herreds Ting den 3. juni 1651 kom der dom i sagen, og den lød på, at sognemændene skulle give deres præst „efter gammel sædvane land-

sens vis“, og med henvisning til kong Kristian III's befaling af 21. juli 1649.

3) Jens Olufsen blev præst år 1572, og han blev her til sin død 1580.

4) Laurits Jørgensen fik kaldet 1580. Han var gift tre gange, og det er over ham og hans familie, der er rejst en sten med indskrift.

Laurits Jørgensen døde den 9. august 1609.

5) Hans Knudsen Beck blev kapellan på Bogø 1602 og kom her til kirken 1609. Han roses flere steder for sin lærdom, og han har oversat forskellige bøger fra latin. Da der desuden på den tid var en del hekseforfølgelse, er han også nævnt i forbindelse med det. I en bestemt sag må han have begået en forseelse, idet han blev idømt en bøde, og det nævnes, at biskoppen beder om en formindelse for ham den 27. juni 1626.

Under en rejse til Bogø i 1630 drukner han ud for øen Farø. Hans eftermand oprettede et epitafium over ham i kirken. Det blev imidlertid senere ødelagt af kirkeejeren, Toxværd på Boderup. I stedet fik Toxværd i anledning af sin datters ægteskab med en gæstgiver J. Sorterup i København indsat en ny tavle med efterretning om brylluppet den 22. november 1787.

6) Laurits Olufsen Agendorph blev student i Roskilde 1627, han blev derefter kapellan i Vordingborg i 1631, og samme år kom han hertil som præst og blev her til sin død i 1655.

7) Mads Madsen Eskilstrup (han havde taget dette tilnavn efter sin fødeby, hvor hans far var præst). Han fødtes i august 1629 og blev kapellan i Nykøbing

i 1654 og senere sognepræst i Ønslev 1655, hvor han døde den 12. december 1676.

8) Knud Mogensen Husum var sognepræst fra 1676 til 1694.

Herefter blev Eskilstrup annex til Ønslev.

ØNSLEV-ESKILSTRUPS PRÆSTEHISTORIE fra 1694

1) Knud Mogensen Husum, som i forvejen var præst i Ønslev, fik nu også Eskilstrup sogn at tage vare på. Menigheden var glade for ham, og det læses, at han var præst med stor berømmelse i 37 år, 7 måneder og 12 dage. Han døde den 16. juli 1714.

2) Mogens Knudsen, født i Ønslev præstegård den 23. oktober 1681, fortsatte præstegeringen efter sin forfar. Dette embede bestred han indtil 1723, hvorefter han rejste til Sakskøbing for at fortsætte sin gerning dér. Han døde i 1745.

3) Kristian Peter Getreuer, født 1695 i Odense. En tid var han i København, hvor han blev beordret til at prædike for kong Frederik IV. Han blev uden ansøgning kaldet til Ønslev som præst i 1723.

Getreuer er kendt for at prøve at ændre de gamle salmer lidt med lidt bedre tekst og mere bekvemme toner. Han skal have søgt forbedret de gamle salmer „Aleneste Gud i himmerig“ og „Vi tro allesammen på een Gud“, men da han fremviste dem for biskop Lodberg, fik han svaret: „Lad Eders bønder blive ved den gamle aleneste Gud“.

Getreuer døde den 3. februar 1730.

4) Klavs Biehl, født den 9. juli 1700 i

København. Kom den 17. marts 1730 til Ønslev, hvor han kun virkede i tre år, idet han døde allerede i 1733.

5) Filip Adam Dietrichs er født i Ørslev på Sjælland den 13. november 1687. Han havde bl. a. været præst på St. Thomas. I Ønslev var han præst fra den 20. februar 1733 til sin død den 10. december 1741.

6) Jens Solgaard, født den 8. april 1702 i Holstebro. Efter at have været hjælpepræst forskellige steder i landet kom han til Ønslev den 2. marts 1741 og døde her den 29. januar 1743.

7) Ole Dorph, født den 13. februar 1711 i Krummerup på Sjælland. Han fik præstekaldet i Ønslev-Eskilstrup fra den 15. marts 1743, blev udnævnt til provst 1751. Det var hans mening at blive her, men p. gr. a. særlige omstændigheder ønskede han forflyttelse. Sagen var, at hans nabopræst i Sundby, hr. Clausen, blev syg den 30. april 1755. Clausen sendte bud til Dorph for at fortælle, at han havde mistanke om, at han havde fået gift. Efter at Clausen var afgået ved døden, ville Dorph have liget obduceret, og det viste sig rigtigt nok, at han var blevet forgivet. Clausens forlovede, jomfru Mossin, aflagde fuld tilståelse, og hun blev henrettet på Ønslev galgebakke. Pigens mor, som man egentlig anså for at være den, der havde planlagt det hele, ville have hævn. Kort efter, at jomfru Mossin var blevet arresteret, kom jomfru Sofie Magdalene Stensdatter Faske, som da opholdt sig i Gundslev præstegård, en dag til Ønslev præstegård og bad om at komme til at tale med provst Dorph i enrum. Samtalen var ikke af betydning, men

hun udråber nu, at provsten har haft „ulovlig omgang“ med hende. Efter at have boet i Tingsted i nogle måneder fødte hun her et barn, og da hun 2. pinsedag 1756 skulle have døbt barnet, udlagde hun provst Dorph. Da denne erfarede det, lod han hende anholde. Sandheden kom for dagens lys kort efter, da en mand, der var medvider, på sit dødsleje erklærede provsten uskyldig, og han bekendte det endda skriftligt.

Derpå gik Sofie Faske også til bekendelse, og hun fortalte nu, at hun samtidig med det pågældende besøg hos provsten var blevet besvangret af en anden. Jomfru Mossins mor, der havde spundet alle disse tråde, blev holdt uden for af mangel på bevis.

Dorph flyttede derpå til et embede i Nakskov den 22. marts 1760, hvor han døde den 28. november 1777.

8) Johan Georg Smith blev født den 14. februar 1722 i København. Han kom til Ønslev den 7. juni 1760. Denne præst blev engang udsat for et groft overfald af en husmand i Byskov, Rasmus Kurvemager, som for denne udåd blev dømt til skafottet. Det lykkedes ham dog at desertere, og han slog sig ned på Møn et års tid. Da han troede sagen glemt, flyttede han atter til Byskov. Da han lod sig tegne til alters, lod Smith ham arrestere, og han blev bevogtet i præstegården fra den 19. til 22. december 1770, indtil han kunne blive sendt videre til København. Der skete dog det, at denne Rasmus ved hjælp af nogle gløder fra sin pibe fik lejlighed til at sætte ild på præstegården. Imidlertid skete der ved hurtig hjælp ikke større skade. Nu førtes

Rasmus til Nykøbing, hvor han tilstod sin forbrydelse. Men igen lykkedes det ham at flygte, og siden er han sikkert ikke blevet fanget.

Det er nok denne begivenhed, der har fået Smith til at søge om forflyttelse, og den 16. juli 1772 flyttede han til Thisted.

9) Kristian Reiser Humble, født den 14. marts 1730 i Thy, kom, efter at have virket andre steder, til Ønslev den 16. juli 1772.

Det siges om ham, at han havde svært ved at vinde sig venner og kun i yderste nødsfald ville rette sig efter, hvad andre sagde. Mange var misfornøjede over, at han ikke blev sat fra sit embede. Han var dog vellidt af de fleste bønder, da han talte deres sag. Det medførte naturligvis, at godsejerne ikke kunne lide ham. Som en sand bøndernes ven talte han ved enhver lejlighed til deres fordel og imod herskaberne. Drevet af en naturlig retfærdighedsfølelse og harme over den hyppige misbrug af de stores magt tiltroede han sig dygtighed og evner til at skride ind som forsvarer, men da han benyttede en forkert fremgangsmåde, fik han rodet sig ind i adskilligt, som mere skadede, end det gavnede, og det gjaldt både ham selv og bønderne. Han fik alle Falsters mægtige imod sig, og det bevirkede naturligvis hans undergang.

Den første sag, han fik viklet sig ind i her på Falster, var ikke af stor betydning, men det gav hans modstandere noget at hænge deres hat på. Et barn skulle døbes i Ønslev kirke den 14. april 1776, og det blev båret til dåben af dets moster. Humble har haft noget imod hen-

de på en eller anden måde, for da hun kom med barnet, forbød han hende at holde det over dåben. Da mosteren ikke ville give det fra sig, tog Humble det med magt fra hende, og han holdt det derpå op i sine arme og svor ved sin sjæls salighed, at denne pige ikke skulle have lov til at bære barnet, og det medførte megen larm i kirken. Efter nogen snakken frem og tilbage fik barnets bedstemor lov til at bære barnet. Humble blev senere anklaget for det, ikke af barnets forældre, som kun ønskede sagen fortiet, „at det kunne ligge med ro i sin grav“, idet det døde få dage efter dåben, men af kirkeejeren Toxværd på Boderupgaard. Toxværd var Humbles værste fjende.

Sagen kom derefter for retten, og den blev trukket ud, så der ikke blev afsagt dom i sagen før den 17. november 1780. Humble blev dømt til offentlig afbigt i kirken efter en i forvejen forfattet formular lavet af biskoppen. Det drejede sig om bøder til enke-, fattig- og justitskassen, hvortil kom sagsomkostninger.

For at klare disse bøder måtte Humble sælge så at sige alt, hvad han ejede, både møbler, sengetøj og alt indvendigt bohave, ligesom han måtte af med heste, kvæg, vogne og markredskaber. I flere år lå hans jorder derfor helt brak, idet han jo ingen mulighed havde for at drive markerne, og den smule hør, som fremkom, blev solgt for meget små penge. Der var lagt beslag på alle de tiender, han ellers skulle have haft hos bønderne, og det blev sagt, at for at få mad måtte han hver dag gå rundt til sognebørnene for ligefrem at tigge til det dag-

lige brød. Da han jo heller ikke havde nogen møbler, måtte han ligge på sine knæ og skrive sine prædikener på en omvendt tønde.

Det fortælles, at Humble en vinter havde lejet en kakkellovn af smeden i Ønslev, men en af stormændene fik så denne smed til at nedbryde kakkellovnen endda på en særdeles kold dag, og der var så slet ikke varme et eneste sted på præstegården.

Året 1794 begyndte Humbles sidste og farligste proces. Stavnsbåndets ophævelse var ikke noget, som de falsterske herremænd var glade for; det følte urimeligt for dem, at bønderne skulle til at have friheder og rettigheder. Især havde bønderne på Vennerslund det særdeles hårdt, og de klagede deres nød til Humble. Der blev udfærdiget klager både til øvrigheden og til kronprinsen, den senere kong Frederik VI. Udfaldet af klagerne blev dog, at „klagerne i et og alt erklæres for usande“. Atter måtte Humble for retten, og den 11. juli anlagdes der sag imod ham, „fordi han havde bevæget bønderne til at indgive urigtige og løgnagtige klager“, samt derefter fremstillet sig selv i egenskab af prokurator (sagfører), hvilket ikke var lovligt for en præst.

I første omgang mistede Humble sit embede, men ved højesteret blev dommen ændret til, at Humble måtte beholde embedet, men at der skulle betales en mulkt på 300 rdlr. Denne sum menes dog aldrig erlagt.

Humble levede ugift til sit 62. år, og han giftede sig da med sin husholderske.

Efter hans død den 22. januar 1799 blev der af en student ved navn Søren Skouboe, senere præst i Vignæs, lavet et gravskrift, som lyder således:

»Herunder hviler Humble
som viste sig at tumle.
At drille og at skumle
at yppe trætte var hans liv.
Han kun på dårskab prøved
med klager bispen døved
i skrivning provster øved
var hele Falsters tidsfordriv.

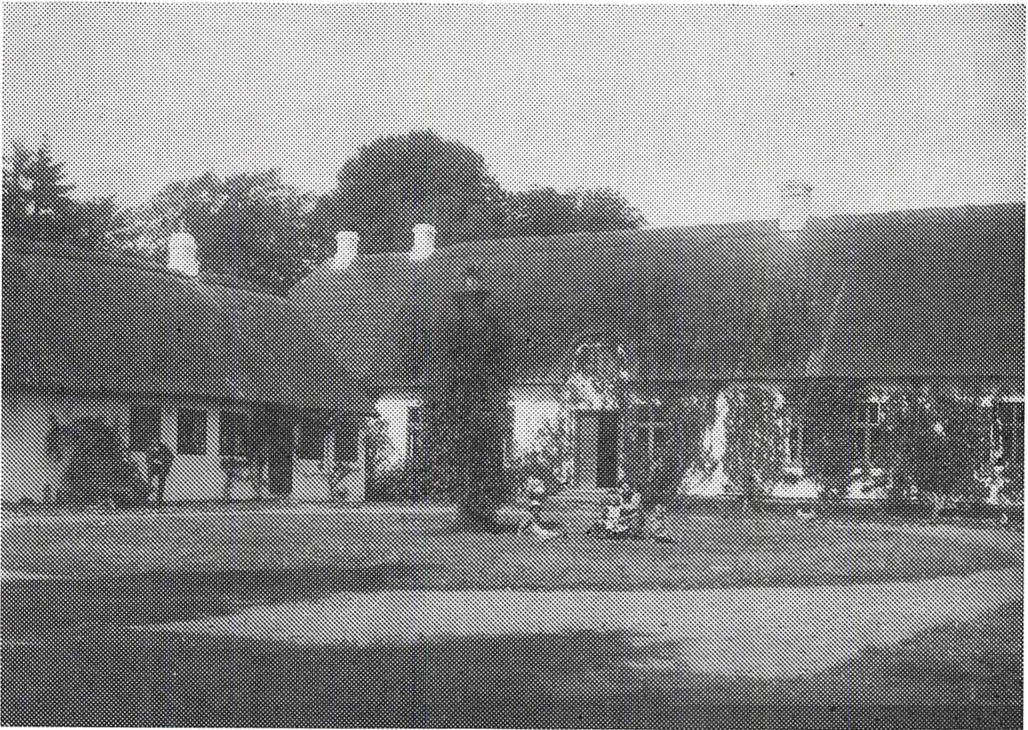
Slig dåd, i alle dele
forkert, skal i det hele
ej manges kage mele
– dog på juristens band –
Nu er han os berøvet
mer glade end bedrøvet
vi ønske: »Fred med støvet!
Sov rolig nu, urolig mand!«

»Hvor bagvendt man end alting gør
man dog omsider engang dør«.

10) Peder Dalhoff, født den 8. juni 1757 i Hvirring. Efter flere gerninger kom han den 12. april til Ønslev og Eskilstrup sogne. I hans tid som præst er det gået noget mere fredeligt til end under de før nævnte, og Dalhoff er ikke nævnt i nogle specielle tilfælde. Han blev her til sin død den 19. august 1827.

11) Kristian Erhard Hansen, født i Århus den 8. august 1777. Efter at have været huslærer og prækestudent kom han den 7. november 1827 til Ønslev, hvor han blev til sin død den 4. marts 1853.

12) Jørgen Overgaard, født den 8. september 1793 i Rær ved Thisted. Han var præst i Jylland i nogle år, inden han kom til Ønslev-Eskilstrup den 12. juni 1853.

Ønslev gamle præstegaard. Det ser vældig hyggeligt ud, men gården var gammel og måtte rives ned, hvilket skete ca. 1960.

(Foto: Falsters Minder).

Overgaard var en mand, som alle folk kunne henvende sig til, idet han var meget forstående og vellidt. Desuden var hans prædikener af en sådan art, at alle kunne forstå dem, og det var af stor betydning. Overgaard blev her til sin død den 27. oktober 1872.

13) Andreas Laurits Krogh, født i København den 5. oktober 1816. Han tilbragte hele sin lange præstetid her i amtet. I Ønslev startede han sin gerning den

20. januar 1873 og blev der til sin død den 10. april 1881. I en årrække var han folketingsmand, fik derigennem en del indflydelse på rigsdagen. Krogh var en god ven af biskop Monrad, begge gik de højt op i det, der skete i samfundet, bl. a. gav det sig udslag i adskillige læserbreve i aviserne.

14) Johannes Henrik Tauber Fibiger, født i Nykøbing den 27. januar 1821.

Fibiger blev præst i Ønslev den 21. juli

Et konfirmandhold fotograferet i Ønslev præstegård i 1951. Første række fra venstre: Thyra Kamper, Ingrid Hansen, Solveig Suhr, Else Larsen, Else Hansen, Inge Hansen, Linda Nielsen, Lillian ?, Jytte Hansen. Anden række fra venstre: Henning Svann, Preben Skafte, Mogens Sommer, Erik Hansen, ukendt, Anni Hansen,

Grethe Christoffersen, Else Kappe, ukendt, Edith Pedersen, Elo Pedersen, Rudolf Larsen, Svend-Erik Hansen. Bageste række: Jørgen Larsen, ukendt, Jørgen Hansen, ukendt, Poul-Erik Larsen, ukendt, Leo Schultz, Børge Koch, Hans-Erik Krøl, provst H. M. Rasmussen.

(Foto: Edith Jensen, Eskilstrup).

1881. Han var en særdeles lærd mand, der brugte meget af sin tid i selskab med bøger. Gamle skrifter interesserede ham, kyndig som han var i hebraisk, græsk, ægyptisk og naturligvis også i latin, var det muligt for ham at læse skrifterne på originalsprogene. Desuden satte han sig ind i hieroglyffer og runer, alt sammen for at „indånde den oprindelige duft af oldtidens livstræer“. Fibiger var dybt agtet af sine sognebørn og kom

også en del ud mellem dem. Fibiger og hans hustru havde ikke børn, og da Fibigers søster døde og efterlod sig en lille dreng, var det helt naturligt, at de tog sig af ham. Karl Gjellerup, som drengene har sikkert arvet interessen for bøger efter morbroderen, og miljøet i præstegården har sikkert også spillet ind, for Karl Gjellerup skrev adskillige bøger. Heriblandt kan nævnes „Møllen“, som forøvrigt foregår på „Høj møllen“ i Øns-

lev, og „Rudolph Stens landpraksis“, som foregår i Hannenovskoven.

Det bør også lige nævnes, at pastor Fibigers broderdatter var den første kvindersforkæmper, nemlig Mathilde Fibiger.

Fibiger blev i sognet til sin død den 12. januar 1895.

15) Oscar Meulengracht, født den 10. januar 1848 i Århus. Efter at have virket nogle år i Argentina, under ret primitive forhold, kom han til Ønslev-Eskilstrup den 23. april 1895.

Meulengracht var en varm og levende prædikant, meget respekteret både i sognet og iblandt kolleger. Jørgen Falk Rønne har i bogen „I sol og blæst“ fortalt om den dejlige præstegård i Ønslev og om det prægtige provstepar. Var provst her til den 29. maj 1920. Meulengracht døde den 23. juli 1928.

16) Harald Vilhelm Kristensen, født den 5. maj 1876 i København. Han kom hertil som præst den 30. september 1920. Kristensen var en meget optimistisk præst, der tog imod vanskeligheder med

oprejt pande. Han deltog i tidens debatter, hvilket ses af hans indlæg i diverse dagblade og tidsskrifter.

Han var præst her til den 14. juni 1935.

17) Hans Marius Rasmussen, født den 18. maj 1894 i Særslev. Kom hertil den 12. oktober 1935. Han havde tidligere virket i Vestjylland, og han var derfor vant til mange kirkegængere. Rasmussen gjorde derfor, hvad man kunne, for at få så mange som muligt til at gå i kirke også her. Han gik meget rundt til sine sognebørn og gjorde en masse for at følge med i de nye ting, som kom frem, desuden læste han megen kirkehistorie. På et tidspunkt var han opstillet som kandidat til bispeembedet, men på grund af sygdom i en længere periode havde han ikke mulighed for at opnå valg.

Rasmussen døde den 14. juli 1956.

18. Ejnar Flemming Madsen, født den 9. juni 1918 i Landet. Kom til Ønslev-Eskilstrup sogne den 23. oktober 1956. Er gift med Emmy Madsen, der virker som organist i begge sognekirker.

Rytterskolerne

Kong Frederik IV oprettede i 1717-1718 rytterdistrikter på de kongelige godser, og heraf udgjorde Falster et distrikt. Man mente, at det ville være godt for børn både i by og på land at lære noget, som ville være til gavn for hele Danmark. Al undervisning havde ellers været forbeholdt de velhavende folks børn, idet de havde midlerne til at ansætte privatlærere. Over hele landet blev der så opført de såkaldte rytterskoler, og der blev bygget ialt 240. I Ønslev og Eskilstrup sogne blev der opført to, en i Eskilstrup og en i Klodskov. Det blev bestemt, hvordan skolerne skulle se ud og hvilken indretning, de skulle have. Det skulle være bygninger, der skulle være mere anselige end almindelige huse, for som der stod: „deres udseende kunne henlede tanken på deres højere bestemmelse“. Næst efter kirken skulle de så være det anseligste hus i landsbyerne, end ikke præstegårdene skulle kunne måle sig med dem.

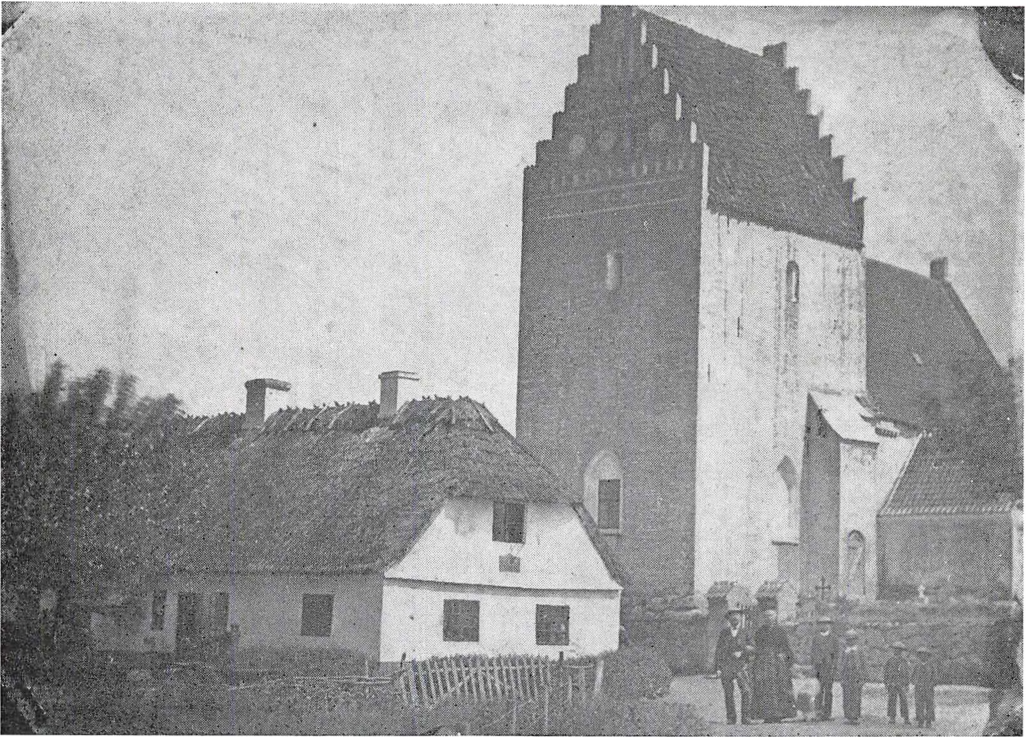
Begge skoler blev bygget i årene 1722-1725 af muremester Christian Fritscher, og hver af dem kostede 550 rdlr. (1100 kr.). Over indgangsdøren blev der indmuret en sandsten med en inskription på latin, der oversat lyder således:

I året 1721 har jeg grundlagt denne skole, og i lighed med denne 240 i de distrikter, som er oprettet af mig til stadig at underholde 12 rytterskadroneer –

og nedenunder et vers, som var forfattet af Fr. Rostgaard.

Efter at skolerne var bygget, kom problemet at ansætte passende lærerkræfter. Der var ikke mange, som havde lyst til at flytte fra by til land, for lønnen var lille og stillingen uanselig. Studenter blev så antaget nogle steder, og for at friste dem til at fortsætte blev der stillet dem i udsigt, at de efter en årrække på 3-4 år med særdeles flid kunne få et degne- eller præsteembede. Mange steder måtte man dog tage nogle mindre heldige eksemplarer, og da det ikke var til at vide, hvad børnene fik lært, om de overhovedet fik lært noget, ja, så var det ganske almindeligt, at præsten overhørte undervisningen en gang om ugen. Børnene skulle lære at læse, og der blev lagt stor vægt på Luthers Katekismus, og helst skulle den læres udenad ord for ord. Desuden begyndte og sluttede skoledagen med salmesang.

Skrivning og regning var frivillige fag,

Rytterskolen i Eskilstrup blev bygget ca. 1719. Lærer Beck med familie ses til højre i billedet, og det er taget ca. 1860.

og kun de børn, hvis forældre kunne betale 8 skilling om måneden til skrive-materiale, blev undervist heri.

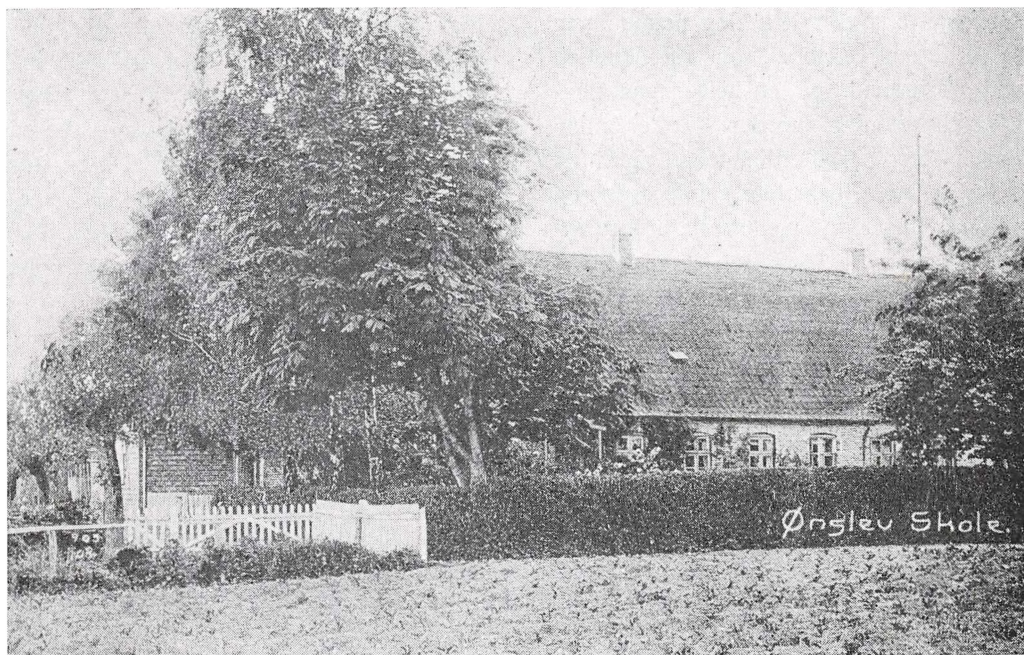
Bordene i skolestuen var ret primitive, blot nogle planker, som var fastgjort på nogle pæle, og bænkenene var lavet på lignende måde. Børnene havde ofte lang vej til skole, og det må have været hårdt for et 6-års barn. Der blev indført skolepligt, og fra det 5. til det 8. år skulle de møde i skolen hver dag fra 7-11 og 2-6 om sommeren, regnet fra påske til Mikkelsdag, og resten af året fra

8-12 og 2-4. En meget lang skolegang må man nok mene, men de gik så også kun hver anden dag.

Børnene havde ret tidligt deres pligter hjemme, så derfor kunne børn over 8 år blive fritaget for skolegang den halve dag, så de undervistes skiftevis formiddag og eftermiddag. Det må have virket ret forstyrrende på undervisningen både for læreren og børnene. Ferier nævnes der ikke noget om på daværende tidspunkt.

Lov var lov, og lov skulle holdes, men

Ønslev første skole. Det var her, de første møder i sogneforstanderskabet blev holdt. Billedet er fra ca. 1912.

(Foto: Lærer Madsen, Eskilstrup).

dette var nu ikke altid tilfældet. Således blev der i en avis ved navn „Politivennen“ sendt et læserbrev, der netop omhandler rytterskolen i Eskilstrup. Brevet er skrevet af N. F. S. Grundtvig, og dette er den allerførste offentliggjorte artikel fra hans hånd. Artiklen lyder således:

Et særsyn i det nittende århundrede.
14. januar 1804.

Neppe skulle man tro, at der på en tid, da der dog ikke blot skrives meget, men også gøres meget til skolevæsenets

bedste – kan gives en by – end sige et sogn – i Danmark, hvor man i en række af år har måttet savne en skoleundervisning, og dog er det tilfældet. I et vist sogn på Falster har i de sidste 10 år ingen skoleholder været, thi så længe er det siden, den sidste derværende blev blind og ophørte at forrette embedet. Vedkommende vægrede sig ved at indsætte en ny – som man siger – på grund af, at den gamle ej kunne undvære skolelønningen. Dog, det er ikke troligt, thi skønt en sådan handling kan synes at tilhøre et føl-

somt hjerte, bærer den dog neppe præg af fornøftens stempel, og medlidenhed med et individ, på et helt sogns ungdoms bekostning, vorder – efter mine tanker – neppe retfærdigt – end mere det er tre år siden, bemeldte gamle døde, og endnu er ingen ny, uagtet alle opfordringer, indsat.

Hvad under? om i et sådant sogn det tilfælde har indtruffet, at en, der antegnede sig til konfirmation, ej endnu kendte bogstaver; thi var der end, som man må formode, skønt man ej indser det, de mest gyldige grunde til denne skadebringende opsættelse, bliver det dog stedse sørgeligt, at oplysningen må tåle et så voldsomt tilbagevirkende stød på steder,

hvor den så meget kunne behøve uafbrudt fremskriden. Hvor nedslående må det ikke være for stedets oplyste religionslærer at se sine bestræbelser tabe så meget af den tilsigtede nytte? Da en stor del af hans menighed er uskikket til at modtage hans undervisning, den han ikke kan nedstemme til skoleholderens første funktioner.

Udbye præstegaard ved Præstø,
d. 5. jan. 1804.

Nic. Fred. Sev. Grundtvig.
Kandidat i theologien.

Forhåbentlig kom der gang i sagerne efter dette brev.

Levevilkår på landet før stavnsbåndets ophør

Landsbyernes jordtilligender blev drevet i forening, og markerne var inddelt i tofter, vanger og overdrev. Overdrevet blev ikke opdyrket, men blev benyttet til fælles græsning for heste, køer og grise. Enhver landsby var en lille stat for sig, hvis lovgivende forsamling bestod af alle bymænd. Der blev truffet afgørelse om, hvornår gødningen skulle køres ud, om pløjning, såning, høst og meget andet. Også om, hvornår „ævret skulle opgives“, d. v. s. hvornår hegnet skulle tages bort, så kreaturerne kunne græsse på ævret, græsgangen.

De fleste bønder ejede ikke selv deres gård, men var blevet sat til at passe en og skulle så betale tiende til ejeren. Jorden kunne være krongods eller høre under en herremand. Det menes, at det var under Valdemar Sejr, at der blev gennemført en jordvurdering, og efter denne vurdering skulle der betales tiende.

At det ikke har været særligt spændende at være bonde, kan ses af de gamle papirer, som endnu er bevarede. En, som f. eks. ikke ville køre møget væk fra

sin mødding efter befaling, skulle betale en bøde på 1 mark, og var der nogen, som overfaldt kongens foged, evt. ved en udpantningsforretning, så kostede det 16 daler.

1680 kan følgende læses: Hver bonde måtte købe 2 læs brændsel årlig og så betale efter laveste takst. For at forhindre ulovlig skovhugst måtte bønderne for det meste holdes borte fra skovene. Dette krav kom på et tidspunkt i strid med den hidtidige praksis om gratis at sanke sig noget småbrænde i skoven, og der kom adskillige klager herover. Nogle mænd fra Ønslev klagede over, at de ikke længere måtte få „sankebrænde“, som de hidtil havde nydt godt af, og at det var blevet dem forbudt at komme i skoven. Skoven gik på den tid meget længere ind i landet; helt fra Guldborgsund strakte skoven sig dertil, hvor Froense nu ligger. Om mændene fra Ønslev fik noget ud af deres klage, står der ikke noget om, men man kan tænke sig til, at det ikke har haft synderlig virkning.

Bønderne skulle jo erlægge tiender el-

ler landgilder, som det også hed. Men det kunne ofte være svært for dem at udrede disse beløb, så de måtte bede om udsættelse, og hvis det ikke kunne lade sig gøre, måtte nogle imellem „gå fra hus og hjem“. På den måde fandtes der en del ødegårde rundt omkring. Niels Madsen Hommel i Eskilstrup beder på et tidspunkt om at få lov til at bruge et stykke ødejord, der ligger ved præstegårdens jord. Madsen Hommel var præst i Eskilstrup fra 1664-1678. Han beder samtidig om, at alle øde jorder i Eskilstrup må blive bebygget. Det er bare ikke så lige til at opfylde disse krav, fordi forholdene alle steder er således.

En mand ved navn Peder Olsen Kannerik i Ønslev, der én gang havde forladt sin gård og endnu engang var kommet langt ud økonomisk, blev hjulpet af to

naboer ved navn Claus Olsen og Niels Rasmussen Svan.

Over hele Falster gik det slag i slag på denne måde, men i 1680'erne kom der endelig forslag om at bringe det øde og forarmede område på fode igen.

Det blev nødvendigt at give frihed og lindring for skatter og landgilder og slå en streg over restancer, som alligevel aldrig ville blive betalt. De mennesker, som tog fat på at drive en ødegård, skulle efter kongelig forordning have den frihed ikke at besværes med fæste-, foged- eller indskrivelsespenge, der skulle gives hjælp til køb af træ til bygning af huse samt til brændsel og endelig til gårde til indhegning af markerne. Fire års frihed for skat, landgilde og hoveri blev stillet i udsigt til de, der fik opbygget en ødegård til nyt brug.

Jorden bliver selveje

Efter mange års trællearbejde blev jorden udlagt fra godser og kongelige jorder, og der blev holdt auktion.

Nævnes kan det, at den 22. april 1777 blev der holdt offentlig auktion over „Vestensborg“ og „Hvededahl“ samt nogle gårde, der hørte herind under. Men det endelige stavnsbånd blev først ophævet nogle år senere, nemlig den 20. juni 1788, og det var naturligvis en fantastisk stor dag.

Ved auktionen den 22. april 1777 blev solgt jord til følgende personer, som boede i Eskilstrup og Ønslev sogne:

Eskilstrup by og sogn

- Nr. 1. Niels Troelsen
- 2. Jørgen Povelsen
- 3. Hans Eske
- 4. Peder Skov
- 5. Lars Bruun
- 6. Lars Skiøtte.

Husmænd:

- Nr. 1. Lars Smed
- 2. Lars Bødker.

Udi denne by er en grundmuret skole. (Skolen er sikkert taget med, fordi der da hørte jord til alle skoler).

Oustrup by

- Nr. 1. og 2. Jens Nielsen
- 3. Hans Svanne
- 4. Peder Banke
- 5. Peder Skiøtte
- 6. Mickel Puge
- 7. Rasmus Madsen
- 8. Hans Kok
- 9. Christian Cappel
- 10. Peder Eske
- 11. Hans Friis.

Husmænd:

- Nr. 1. Peder Smed
- 2. Ole Jensen
ditto Rasmus Smed
- 4. Ole Væver
- 5. Mys Olesen
ditto Rasmus Humle
- 6. Peder Skoemager
- 8. Rasmus Jensen.

Sørup by

- Nr. 1. Ole Laalike
- 2. Anders Korte
- 3. Rasmus Koppe
- 4. Lars Hare
- 5. Niels Smed
- 6. Hans Laalike

- 7. Hans Hansen
- 8. Rasmus Hansen.

Husmænd:

- Nr. 1. Ole Slente
- 2. ditto Claus Jensen
  - 2. Lars Puge
  - 3. Hans Hansen
  - 4. Peder Møller.

Stødstrup by

- Nr. 1. Peder Drage
- 2. Peder Hare
  - 3. Peder Jeppesen
  - 4. Niels Jensen, ødegård
  - 5. Christopher Pude.

Husmænd:

- Nr. 1. Rasmus Drage
- 2. Jørgen Pedersen
  - 3. Just Møller.

Ønslev by og sogn

- Nr. 1. Ole Mikkelsen
- 2. Jørgen Belling

- 3. Jens Brygger
- 4. Peder Humle
- 5. Hans Væver
- 6. og 7. Hans Rasmussen
- 8. Rasmus Hjulmand
- 9. Rasmus Boding
- 10. Jens Bentsen
- 11. Ole Eske
- 12. Rasmus Skiøtte
- 13. Hans Christophersen
- 14. Rasmus Rasmussen
- 15. Jørgen Pipper.

Nota: Nr. 2, Jørgen Belling, er fri for hove, da han er sognefoged.

Husmænd:

- Nr. 1. Lars Væver
- 5. Hans Sylte
ditto Mogens Jensen
  - 6. Rasmus Nyegaard
  - 7. skovfoged-hus
  - 8. Niels Giædesbye
  - 9. sergeant Giesler
  - 10. smede-hus, som bymændene bruger.

Den første fattiglov

Kong Christian II, hvis regeringstid gik fra 1513-1523, lavede en del love, deriblandt fattigloven. Loven var ikke ret lang, og den lød omtrent således:

„Alle vagabonder og betlere skal opfanges og deles i tvende klasser; de, der ikke kan, og de, der ikke vil udrette noget nyttigt. De første får betlertegn, men de sidste skal uddrives af vort rige“.

Denne lov kom til at gælde i ca. 200 år. En mere udførlig lov blev lavet i 1708 under kong Frederik VI. I den nye lov stod noget hidtil uhørt, nemlig: „Tvungen hjælp til dem, der trængte“. Reglerne for landet siger bl. a.:

„Præsten bogfører blinde, sengeliggende og forældreløse børn, samt sørger for, at de har et sted at være. Desuden skal de, som har dårligt helbred eller mange små børn, have hjælp. Dernæst skal præsten snakke med sognets folk og fortælle om denne forordning, således at de hver kan give efter evne af mel, ærter og andre „ædendes“ varer, ikke noget med penge. Der skal så gøres et overslag over, hvad hver enkelt fattig behøver, og så skal der fastsættes, hvornår hver enkelt gård skal give det, de kan. Præsten lader

sig selv indskrive først, for at bespise en eller flere fattige, og går dermed for med et godt eksempel“.

Ofte blev det ordnet på den måde, at almisse-nyderne „gik på omgang“ en eller flere dage afhængig af gårdens størrelse. Nogle penge skulle der dog alligevel til, og der blev derfor opsat nogle fattigbøsser. Hver gård skulle lægge 4 skilling heri, hvert bosted 1 skilling, hver karl 2 og alle tjenestedrenge 1 skilling. Dog skulle proprietærer, ridefogeder og andre velhavere give mere end de andre. Det hed endvidere, at „store børn må ikke drive ørkesløse om, men sættes til at drive ploug, vogte gieslinge eller anden små gerning på landet“.

Første søndag efter påske samt på Mikselsdag skulle loven oplæses fra enhver prædikestol, og der skulle sluttes med ordene: „Måtte enhver finde noget til dette værks forbedring, skulle han herom skrive til kongen“. Om nogen almindelig mand har ytret noget ønske om ændringer er ikke tænkeligt. Trods skolegang var det de færreste, der til daglig læste noget; aviser fandtes jo ikke, så ville man læse noget, var faktisk eneste mulighed at læse i Bibelen eller i salmebogen, hvis

man da var i besiddelse af sådanne bøger. Skrive gjorde de færreste, for papir var ikke sådan at få fat i, og pengene var små de fleste steder.

Denne første fattiglov af 1708 – der egentlig først kom til at virke fra nytår 1732 og desuden blev udvidet 1803 – havde altså til formål at hjælpe de mennesker, der uden egen skyld led nød, men samtidig skulle den også befri folket for omflakkende dagdrivere af begge køn, idet de skulle opfanges og sættes i tugt-, rasp- eller spindehuse. Præsten og 4 af sognets klogeste mænd skulle sørge for, at denne lov blev overholdt.

Præsten skulle også føre en almissebog, hvori skulle berettes om omløbere,

fund af børn og hjælpeløse mennesker, de forskellige gårdes ydelser af „æden-des“ varer og „folk på omgang“ m. m. Disse gamle protokoller er meget værdifulde, idet de fortæller noget om livet på landet, som man ikke på anden måde kunne få noget at vide om. Desværre er der kun meget få af sådanne bøger tilbage.

Efter at præsten med de 4 kloge mænd havde virket som lovhåndhævere i ca. 110 år, kom der en ny lov 1841 om, at der i hvert sogn skulle være et forstanderskab, der skulle tage sig af fattigvæsenet, skolegangen og alt, hvad der iøvrigt kunne berøre den enkelte kommune.

Forstanderskabets start

Forstanderskabet havde en lov, som man kunne gå ud fra, og heri lød det bl. a. i § 2:

„Medlem af forstanderskabet er uden afstemning: sognepræsten, jordegodsbesiddere med over 32 td. land hartkorn eller deres befuldmægtigede. Herredsfoged og birkedommer med stemmeret har ret til at deltage i møderne. Valgbare og stemmeberettigede er alle mænd i sognet, som har over 1 td. land skov eller mølleskyld“.

Loven blev vedtaget den 13. august 1841, og samme år blev der afholdt valg af forstanderskab i Ønslev-Eskilstrup kommune. I protokollen står anført således:

„År 1841, den 19. november, blev af undertegnede af stiftamtet udnævnte valgbestyrelse for Ønslev og Eskilstrup sogne taget møde i Ønslev skole for ifølge foregående bekendtgørelser ved vedkommende kirker at afholde valgforsamling, hvor da bliver at vælge på de bestemte antal af 8 sogneforstandere i disse sogne“.

Ved forordningen blev følgende nedlagt og acteret:

Nr. 1: Den gennem sognepræsten os

communiserede udnævnelse som valgbestyrere.

Nr. 2: Den af stiftamtet i forbindelse med forestående tilstillede directe udnævnelse som valgbestyrere.

Nr. 3: Fortegnelser over samtlige valgberettigede og valgbare i sognene udfærdigede den 31. oktober og har henlagt den befalede tid af 14 dage til almindelig eftersyn i nærværende skole, tillige med attester om rigtig bekendtgørelse.

Nr. 4: Indkaldelser af de valgberettigede og valgbare forsynede med attester om bekendtgørelsen, hvilket ere bekendtgjorte ved kirkerne den 7de november d. aa.

Ejeren af Ny Kirstineberg, hofjægmester Colbjørnsen, var mødt ved forvalter Øllgaard og anmodede valgbestyrelsen om at tilkendegive sogneforstanderskabet for disse sogne, at han erklære sig villig til, overensstemmende med anordningens § 2, at tage sæde i sogneforstanderskabet.

Der er i protokollen oplyst, hvem der er valg- og stemmeberettigede, nemlig de daværende ejere af gårdene i de to sogne. De bliver opstillet således indenfor deres egen by:

Ønslev:

Hans Skytte
Jørgen Bentsen
Rasmus Hansen Belling
Hans Mortensen Kappe
Niels Olsen
Anders Mikkelsen
Niels Mortensen
Erik Larsen Brygger
Jens Mortensen Pippet
Lars Eske
Ole Spurre
Rasmus Hjulmand
Hans Humle
skolelærer Jørgensen
møller Jensen
pastor Hansen.

Byskov:

Rasmus Rasmussen
Niels Snedker
Anders Pille
Hans Vægter
Peter Vægter
Hans Sommer.

Klodskov:

Jens Bleimand
Rasmus Skytte
Jørgen Skrædder
Jens Mortensen
Ole Pönt
Jørgen Spurre
Morten Faur
Lars Klausen
Jørgen Pedersen.

Eskilstrup:

Peder Madsen
Ole Smed
Ole Nyegaard
Frederik Koch
Rasmus Hansen Hare
Anders Grønno
Niels Nyegaard
Rasmus Lollike
Peder Møller

Hans Skoemager
Rasmus Bruun
Niels Rasmussen
Hans Jacobsen
Jeppe Væver

Stødstrup:

Hans Drage
Hans Hare
Hans Peder Vest
Hans Jeppesen
Ole Bertelsen
Peder Nielsen

Sørup:

Peder Hare
Christian Stryg
Peder Jensen Væver
Hans Jørgen Kappe
Ole Stryg
Rasmus Foged
Anders Væver
Peder Lollike
Ole Stang
Rasmus Svan.

Oustrup:

Rasmus Humle
Ole Madsen
Knud Friis
Jeppe Villasen
Ole Christophersen
Hans Jørgen Svan
Peder Andersen
Jens Drage
Jørgen Hansen
Ole Gaard
Hans Jochumsen
Peder Boesen
Rasmus Hansen (udeblev)
Ole Krøl (udeblev af nødvendigt forfald)

Følgende blev derefter valgt:

møller Jensen, Ønslev	52	stemmer
Ole Gaard, Oustrup	45	-
Hans Drage, Stødstrup	40	-

Næringsveje iflg. folketællingen 1845,
Eskilstrup sogn.

Stilling	Med- hjælper	Ty- ende	Kone/ børn
Gejstlige	1	0	1
Civile			
embedsmænd	2	0	7
Gårdejere	71	0	70
Bødkere	3	0	0
Smede	3	1	0
Hjulmænd	1	1	0
Kurvemagere	1	0	0
Møllere	1	1	0
Skomagere	2	0	0
Skræddere	4	2	2
Slagtere	1	0	0
Snedkere	1	0	0
Træskomagere	2	0	0
Vævere	7	1	0
Pensionister samt de, som lever af egne midler	24	0	1
Daglejere	42	0	0
Almisseydende	10	0	0
	175	6	81
			415

Næringsveje iflg. folketællingen 1845,
Ønslev sogn.

Stilling	Med- hjælper	Ty- ende	Kone/ børn
Gejstlige	3	0	9
Civile			
embedsmænd	5	0	4
Gårdejere	40	3	98
Glarmestre	1	0	0
Smede	3	0	1
Hjulmænd	2	1	1
Murermestre	1	0	0
Møllere	1	1	3
Pottemagere	1	1	0
Skomagere	1	1	0
Skræddere	5	1	2
Slagtere	2	1	2
Snedkere	1	0	0

Teglbrændere	1	1	0	2
Træskomagere	6	0	0	13
Tømrermestre	1	0	0	2
Vævere	11	2	0	27
Pensionister samt de, som lever af egne midler	8	0	2	6
Daglejere	44	0	0	117
Almisseydende	13	0	0	
	150	12	122	384

Med tiden kom der flere og flere men-
nesker til byerne, men lutter fremgang
var der dog ikke tale om. Fattighuset
trængte ret hurtigt til en udvidelse, og
det blev det da også med to fag.

Skolegangen var meget forsømt, så det
bestemtes, at læreren skulle føre lister
over de fremmødte. Ved fravær uden
gyldig grund blev der indkrævet mulkt.
Listerne blev indført den 14. maj 1844.

Vejene, som skulle istandsættes, blev
der stadig snakket meget om. På et møde
den 13. maj 1845 er der nedskrevet føl-
gende:

„På opfordring af formanden var
gårdmand Ole Smed, Eskilstrup, mødt
for med forstanderskabet at blive enig
om betalingen for en på hans mark
værende grusgrav. I h. t. en af sogne-
foged Rasmus Foged foretaget opmå-
ling vil gravens areal være 2640 kva-
dratalen. Vejen dertil er 112 alen lang
og 5 alen bred“.

Ole Smed forlangte 40 rbd. for dette
areal, hvad han også fik, og samtidig er-
klæredes det, at sognene havde fri rådig-
hed til denne grusgrav. Ønslev skulle bi-
drage til betalingen med $\frac{1}{3}$ og så be-
nytte gruset derfra til de nærmeste veje
i Ønslev sogn. Med hensyn til betalings-

gen syntes gårdmændene Jens Blegmand, Jørgen Skrædder, Jørgen Spurre, Morten Faur, Jens Mortensen samt gårdfæster Sehausen, alle fra Klodskov, samt parcellist Jens Drage fra Oustrup, at det var for meget, og derfor ansøgte forstanderskabets amtet om autorisation til udpankning.

Fordelingen til vedligeholdelse af veje og broer blev ved at være et problem. Den 8. januar 1848 har birkedommer, justitsråd Pontoppidan ved en skrivelse forlangt forstanderskabets erklæring angående en forespørgsel fra sognefogeden i Eskilstrup sogn, Knud Friis, hvori han forklarer, at da den såkaldte Torebro over hovedvandløbet nr. 17 er brøstfældig og fordrer en betydelig reparation, er der opstået tvivl mellem Eskilstrup og Ønslev sogne. Ønslev sogns beboere vægrer sig ved at deltage i bekostningen af broens istandsættelse, dels fordi broen ligger på Eskilstrup sogns grund, og dels fordi Ønslev sogn selv har måttet afholde omkostningerne ved istandsættelsen af broen mellem Byskov og Klodskov i Ønslev sogn. Afslutningen på sagen er sikkert blevet, at Eskilstrup selv har måttet klare de udgifter, som løb på ved udbedringen af Torebroen.

I den gamle protokol står følgende vedrørende krigen 1848-1850:

„Den sum, som af Ønslev og Eskilstrup sogne frivilligt er blevet erlagt til fædrelandets brug, er forstanderskabet i dag blevet enige om at tilstille direkte til krigsministerens disposition med 200 rbd. Den øvrige sammenskudte kapital, som var på 187 rbd. 5 mk., vedtoges det at anvende til krigernes hjemmeværende trængende koner og børn“.

For at være parat, når eller hvis fjenden kom, blev der holdt udkik fra kirketårnene. På alle bakker var der iøvrigt sat tjæretønder, der skulle antændes, hvis fjenden kom.

Til alle kommuners beboere var der fra amtet indkommet en skrivelse, som sagde, at man skulle komme til et nærmere betegnet sted med sine heste, så der kunne udvælges to trækheste til krigsbrug. Betalingen for hestene lød på 250 rbd.

På et cirkulære fra amtet, hvori man anmodede om yderligere bidrag til krigsførelsen, så forstanderskabet sig dog nødsaget til at svare således: „at dette stift i forhold til andre dele af Danmark nok har været skånet for krigens byrder, men man har dog herfra givet heste og endvidere 400 rigsdaler, og de turde derfor ikke foretage sig yderligere bestemmelser på hele denne befolknings vegne“.

Hans Jacob Smed, Eskilstrup, ansøgte den 13. marts 1849 om at blive frabedt for aktiv krigstjeneste. Han er sognesmed og henviser til forordningen af 15. februar 1808, § 8. Tillædselsen blev givet, og det menes, at forstanderskabet stod bag denne henvendelse.

Den 21. december 1849 blev der på mødet i forstanderskabet som valgmænd til landstinget udnævnt gårdejer Rasmus Jørgensen Foged og mølleejer J. Jensen, „Høj møllen“.

Valg af fire nye sogneforstandere blev afholdt den 20. december 1850. En af de valgte, gårdejer Hans Kappe, „Kappegaard“, Ønslev, var ikke meget for at modtage valget, men i den sogneforstanderskabets eller amtets som sagen var

Høj møllen i Ønslev. Møllen er revet ned, da den på et tidspunkt blev for faldefærdig.

(Foto: Falsters Minder).

anket til, syntes, at hans undskyldninger var fyldestgørende. Hans Kappe kom dog ikke til de næstfølgende møder, og man enedes derfor om, at det næste møde skulle afholdes i hans hjem. Hans underskrift i sogneprotokollen viser, at han deltog i dette møde.

På mødet den 16. december 1851 forelå en skrivelse fra pastor Hansen angående en gårdejer i Klodskov, fordi denne ikke gav noget til højtiderne. Skrivelsen blev sendt videre til amtet, og svaret lød på, at vedkommende for fremtiden skulle yde 4 mark til hver højtid.

Møller Jensen, som hidtil havde været formand for sogneforstanderskabet, overlod denne post til forvalter Brabrand, Ny Kirstineberg. Jensen var stadig medlem,

og den 20. december 1853 blev han formand endnu engang, men på grund af flytning fra kommunen gik han ud af forstanderskabet i 1855.

Møderne i forstanderskabet blev for det meste holdt i skolerne, men af og til dog hos medlemmerne. Den 11. januar 1853 vedtog man imidlertid at leje et lokale hos Hans Humle i Ønslev for en leje fastsat til 6 rbd. om året.

Kolera var en frygtelig sygdom, der florerede i hele landet i året 1853, og mange døde. Fra justitsministeriet blev der udsendt et cirkulære ang. forholdsregler imod sygdommen. Da der ikke fandtes noget sygehus eller anden mulighed for at finde egnede lokaler hertil, blev det indskærpet alle beboere, at de

skulle sørge for god udluftning i deres huse. På et møde den 2. august blev det vedtaget, at et par af byens beboere samt sogneforstanderskabets medlemmer to gange om ugen skulle efterse alle boliger. Hver fik et bestemt distrikt, som de skulle have opsyn med. Skulle der udbrude epidemi, fik man til opgave at lave bræddeskure, som skulle bruges til dem, der døde af sygdommen. Normalt blev de døde ellers liggende i deres bolig i et par døgn, alt afhængig af årstiden, men sygdommen (en tarminfektion) var så smittefarlig, at det ikke kunne lade sig gøre. For kommunens regning blev der købt de nødvendige lægemidler, som blev uddelt til de syge. Til dækning af de ekstra udgifter vedtoges det at opkræve 1 mark pr. td. hartkorn. I nogle huse ved Boderup var der enkelte, som døde af sygdommen, men ellers blev den øvrige del af Ønslev og Eskilstrup sogne skånet.

1853 bestod forstanderskabet af følgende medlemmer:

pastor Overgaard, Ønslev	
møller Jensen,	–
gdr. Ole Spurre,	–
gdr. P. Vægter,	–
gdr. Hans Kappe,	–
gdr. Lars Klausen, Klodskov	
gdr. Jørgen Smed, Eskilstrup	
gdr. Hans Jørgen Hare, Sørup	
gdr. Knud Friis, Oustrup.	

I 1850'erne startede mormonbevægelsen, og mange blev grebet af den. Fisker og husmand Ole Nielsen, der boede i Pandebjerghuset, fremsendte den 18. september 1854 en deklARATION til forstanderskabet om, at han nu, da han var ind-

trådt i mormonernes religions-sekt, ikke ville lade sin søn gå i skole i Klodskov, hvor han ellers hørte til. Det blev dog vedtaget at idømme faderen mulkt, og gav det ikke resultat da at få pengene ind ved udpantning. I skole skulle drenge jo helt bestemt.

Indtil 1855 var det kun de særlig overbemidlede, som havde valgret. Men ved lov af 22. marts 1855 blev det vedtaget, at de mindrebedemidlede skulle have adgang til at vælge 4 ud af de 9 medlemmer, som forstanderskabet nu bestod af. Antallet af vælgere kom på denne måde op på 270 mænd. Valget af de 4 medlemmer blev afholdt den 11. december 1855, og det mest nærliggende ville nok være, at det blev 4 husmænd, der blev meldt ind, fordi der var flest underbedemidlede blandt de stemmeberettigede. Det skete imidlertid ikke, for ved valget mødte kun 53 op, og kun ca. halvdelen var husmænd. Husmændene fik en repræsentant ind, og han fik 39 stemmer. Af det store stemmetal ses, at gårdmændene har gjort deres for at få den pågældende ind. Han var husmand, væver og musiker, boede i Ønslev og hed Hans Christian Hansen. En uge senere blev der afholdt valg af de øvrige medlemmer, og alle, som blev valgt denne gang, var gårdmænd.

Efterhånden fandt man det nødvendigt at have et fattighus i Ønslev sogn også. I Byskov lå et hus, som var kendt under navnet „Himmerighuset“, som det havde fået efter en tidligere beboer, der hed Niels Himmerig. Huset tilhørte justitsråd Hillerup, Ny Kirstineberg, og han havde i nogle år lejet det ud til kommu-

nen. Da Hillerup nu gerne ville af med huset, tilbød han kommunen at købe det for 300 rbd. Kun et af medlemmerne stemte imod; det var Peter Vægter, som boede i Byskov. Det omtalte hus lå lige op ad hans gård, og derfor var han ikke interesseret i naboskabet. Det blev også senere besværligt at købe ny jord til kommende fattighuse, da ingen havde lyst til at få dem til naboer. Men efter lov af 4. juli 1850, omhandlende ekspropriation, kunne ingen undslå sig.

Til skolerne var der en jordlod, og lærerens løn bestod for det meste af, hvad han kunne få i udbytte deraf. Til Ønslev skole var der noget ekstra jord, og den pågældende lærer ved navn Jørgensen havde selv fået opført nogle udhuse. Her var plads til de naturalier, som læreren fik fra de forskellige gårde, såsom halm og hø. Førhen blev det også brugt at give æg, smør, fjerkræ o. a. Disse ting gik under navnet „mue“; ordet er nok afledt af formue (opsparing). Det har stået ret dårligt til med pengene til skolen, og derfor blev det af forstanderskabet vedtaget i året 1850, at der ved bryllupper og kirkegangsgilder (barnedåb) skulle „ombæres en tallerken“ til fordel for skolen.

1859 blev lærerembederne ledige både i Ønslev og Eskilstrup. Lærer Jørgensen var død, og i stedet for ham valgtes den lærer, som hidtil havde været i Klodskov, hvor hans far også havde været lærer. Læreren i Eskilstrup, Madsen Bech, var også død, og til erstatning for ham valgtes ud af 11 ansøgere hans søn, Peder Nicolaj Bech, der forøvrigt blev på stedet i 40 år.

Børneantallet i skolerne var nu over

100, og da det var for mange for de tre skoler, blev det pålagt forstanderskabet at bringe orden i forholdene. I Sørup boede der en træskomager, 24 år og ugift; han ville gerne stille et lokale til rådighed og også undervise de mindste børn op til 9 års alderen. Dette blev enstemmigt vedtaget, og der blev bevilget ham et beløb på 30 rbd. om året samt 3 mark for hvert barn – det drejede sig om 10-12 børn – og undervisningen foregik tre dage om ugen, som almindeligt var. Det varede mange år, inden det blev almindeligt at gå i skole hver dag, faktisk varede det lige til 1953.

I Eskilstrup steg børneantallet en del, og det blev i første omgang klaret ved at omlægge Ønslev skoledistrikt. Stødstrup-beboerne, som boede langs landevejen, skulle sende deres børn i skole i Ønslev, hvilket også var nærmere end til Eskilstrup.

For at give plads i Ønslev skole til de nye børn måtte der afvises nogle børn fra Bruntofte og Tingsted, som hidtil havde benyttet denne skole. I Sørup blev der senere også bygget en skole, og da den gamle rytterskole i Eskilstrup var blevet for lille, blev der opført en ny. Eskilstrup var 1872 blevet en stationsby, hvilket bevirkede, at der kom en del flere indbyggere og dermed også flere skole-søgende børn.

Byerne i Eskilstrup og Ønslev sogne

BODERUP

Byen hed i 1377 Bodethorp. Det blev i tidens løb ændret til Boderup, nævnt 1664. Navnet kommer af mandsnavnet Bōti, hvilket er oldnordisk.

Bodehave-navnet kommer sikkert af det ovennævnte Boderup – blev 1682 kaldt for Bodehaf Agre. Skoven, der her benævnes som have, betød i gammel tid „indhegnet areal“, specielt om en indhegnet græsgang i en skov.

I 1751 var der 4 gårde og nogle huse. Ved krongodsets salg i 1766 var der kun 2 gårde og 1 hus. De 2 gårde har altså på et tidspunkt i de mellemliggende år fået tillagt jorden fra de nedlagte gårde. 1779 blev der igen nedlagt en gård, og den blev udlagt til 4 husmandssteder. Ret hurtigt er de 2 dog nedlagt igen, og da de 2 sidste også blev nedlagt, blev det til, at Boderup By blev til Boderup gård.

Det er sikkert Henrik Toxværd, som har samlet jorden under ét; han nævnes i folketællingslisterne fra 1787 som ejer af Boderup, kirkeejer og kromand, 53 år gammel.

Toxværd havde indgivet en ansøgning til kongen, Christian VII, om at få lov til at indrette et værtshus med spise- og

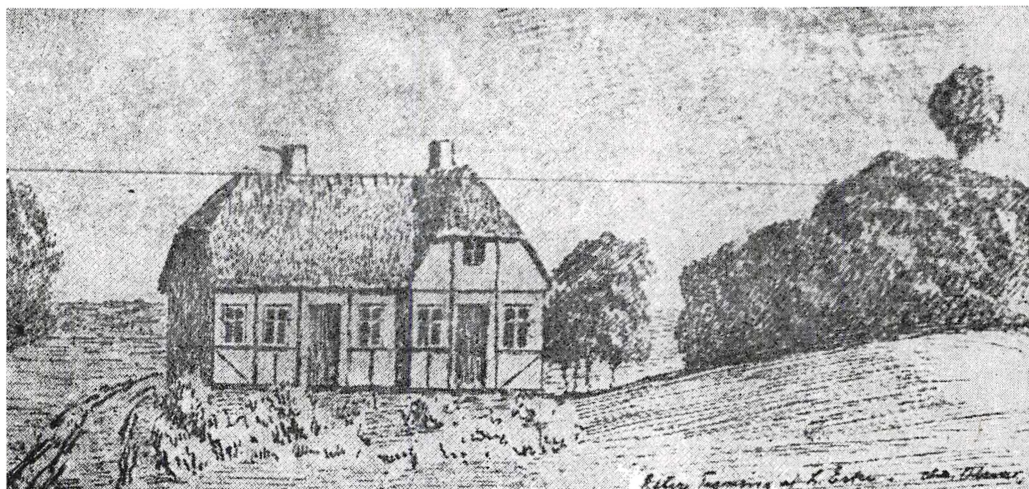
drikkevarer, og af Rentekammerets ekspeditionsprotokol fra 1776-1778 ses det, at han har fået dette privilegium.

Det lyder således:

Christian den syvende ect. gør alle vitterligt, at Vi efter allerunderdanigst ansøgning og derom indhentet erklæring allernådigst har bevilget og tilladt, ligesom Vi og i kraft af den under 4. februar 1771 ergangne allernådigste resolution hermed bevilger og tillader, at Henrik Christian Toxværd må i nærheden af Boderup By i Ønslev sogn på vort land Falster indrette et værtshus og de rejsende med fornøden logimenter samt spise- og drikkevarer til nødtørftighed og for en billig betaling sammesteds betjene imod deraf at svare til Vor kasse i årlig afgift 6 rdl., som i rette tid erlægges, og ellers med vilkår:

1) at han sig ingenlunde understår dér at brygge øl eller brændevin, men skal være forpligtet de falholdende drikkevarer i nærmeste købstad at forhandle.

2) ligesom dette værtshus alene er bevilget for rejsende, så bliver det værtshusholderen aldeles forment at holde kro for sognets bønder eller andre af almu-

Det var her i Galgekroen, folk styrkede sig med mad og drikke, når de kom langvejs fra, eller når de havde overværet en henrettelse. Tegnet af Laurits Eske. (Foto: Folketidende).

en, som ikke er vejfarende eller på deres rejser passerer bemeldte sted, under denne bevillings fortabelse og videre straf som for ulovligt krohold.

I øvrigt holdes værtshuset stedse i forsvarelig stand vedlige, ligesom og værts-husholderen dermed i alle måder har at rette sig efter loven samt udgivne forordninger.

Forbydendes alle og enhver, eftersom foreskrevet står, at hindre eller udi nogen måde forfang at gøre under Vor hyldest og nåde.

Givet på Vort slot Christiansborg udi Vor kgl. residensstad København, den 14. decbr. 1776.

Badenfleth. Berner. Hofman.

Kroen har sikkert været en god forretning, da den lå godt på vejen mellem Nykøbing og Gåbensø færgested. Vejen er nu flyttet længere vestpå. Der var også den fordel for kromanden, at der var et rettersted lige derved, hvilket har givet et godt besøg. Kroen fik navnet „Ludvigslund“, men blev i daglig tale bare kaldt det noget uhyggelige navn „Galgekroen“.

Kroen havde også postekspedition, hvilket betød, at de kongelige postvogne standsede op her, dels af hensyn til de rejsende og dels for at skifte heste. Det kunne nok være særdeles anstrengende at rejse, da vejene var særdeles dårlige.

Hvordan der har set ud er blevet beskrevet af pastor Fibiger i bogen „Mit

liv og levned“, og selv om beskrivelsen hører en senere tid til, så får man dog et levende billede af, hvordan der har set ud på den tid.

„Når jeg nu på vejen til mit andet sogn, Eskilstrup, går over den smukke landevej, som fører fra Nykøbing til Gåbense, kan det ske, at jeg tankefuldt bliver stående og ser tilbage gennem tidernes tåge. Vejen er en forholdsvis nymodens bekvemmelighed, dog har jernbanen allerede gjort den forældet.

For tresindstyve år siden var den en smal byvej, som bugtede sig mellem risgærder og piletræer og havde endda tid nok til et langt svinkeærinde henimod skoven, hvor Galgekroen lå. Det billede, som så opstår for mig, er følgende:

Det er novembervejr, og gennem sølet arbejder sig en kasse hængende i nogle remme. Vognen er overtrukket med noget trannet læder, og der er nogle huller adskillige steder, således at de rejsende kan se lidt ud. For at det ikke skal regne ind, er der dog syet et stykke glas i de pågældende huller, og med en læderlap er det endvidere muligt at tillukke hullerne.

På vognens lave buk ses den kongelige ekstraposts rangsmærke, en kusk i rød trøje med gul krave, lyseblå bukser, høj hat med bredt hvidt bånd omkring og over skulderen et bulet mssinghorn i en spraglet snor“.

Dette tilbageblik er fra 1822, og det, som foregår, er, at Fibiger som bette dreng, samt hans forældre og søskende, skal rejse fra Falster; faderen havde fået embedet som rektor ved latinskolen i Kolding.

Toxværd boede så på „Ludvigslund“, eller Galgekroen om man vil, og Boderup blev forpagtet ud. 1787 står der en Jacob Hansen som forpagter.

Boderup blev nogle år senere solgt til selvejer Jens Frederik Holm, og gården benævnes som „ufri sædegård“. Ifølge folketællingen 1801 boede Toxværd endnu som 67-årig på kroen.

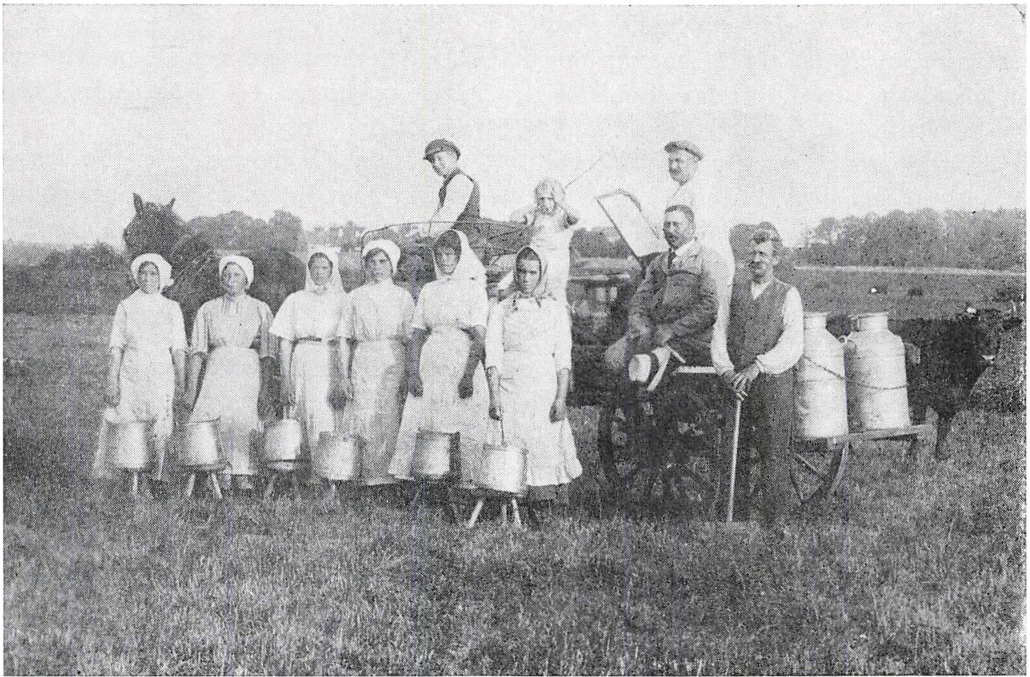
Efter at Holm var død, blev Boderup solgt til Jørgen Nissen; kroen er nok solgt med, for Nissen boede der 1834. Nissen døde 1840, og hans enke blev boende på Boderup i nogle år derefter. Det er sikkert i disse år, at vejen er lagt længere vestpå, nogenlunde hvor den stadig ligger, og som følge deraf var kroen ikke så tilgængelig mere. Ved den nye landevej fik en ny kro privilegiet; det var Højmølle Kro, som blev opført 1863.

Boderup blev omkring 1864 solgt til løjtnant Schultz, og han solgte den senere til O. Bruun fra Kragerup. Bruun blev senere gift med en datter af Edvard Tesdorff fra Orupgård.

Angående kroen ... den blev lejet ud til en frk. Pedersen, og jorden blev lagt under Boderup. Senere blev huset indrettet sådan, at der kunne bo tre familier deri, disse arbejdede så på gården.

En aften blev en af arbejderne, som boede der, Ludvig Rasmussen, forstyrret af et køretøj, som kom oppe fra gården. Uden at spørge om forlov blev der bragt en syg pige til hans bolig. Pigen, som var kommet fra Sjælland, skulle være husjomfru hos Schultz. Om natten fødte hun tvillinge, to drenge, hvilket nær havde kostet hende livet. Begge børn var ret svagelige og blev derfor hjemmedøbt kun få

*Malkepiger på Boderupgaard i 1917. Køerne blev malket udenfor i sommerhalvåret.
(Foto: Forfatteren).*

dage gamle. Senere blev de fremstillet i kirken. Moderen, som var uden penge, var fortsat ret svagelig, og kommunen var derfor nødt til at yde den fornødne fattighjælp.

Pigen fortalte, at hun var fra Jylland, var 24 år og havde før tjent på en gård på Midtsjælland. Manden fra denne gård udlagde hun som far til børnene.

Begge børn blev sat i pleje hos en familie i Eskilstrup, og da moderen stadig var svagelig, var det ikke muligt for Ludvig Rasmussen at huse hende, så hun kom til Højmølle Kro. Børnene skiftede

ret hurtigt opholdssted; de kom i pleje to forskellige steder i Tingsted. Det kostede kommunen 8 skilling for hver om dagen, derudover kom ekstra betaling for tøj. Da drengene var to år gamle, blev de sendt til moderens hjemkommune, så kunne de dér bekoste børnenes fornødenheder. Moderen, som nu var kommet sig helt, fik derefter plads hos en møller og proprietær ved St. Heddinge.

Dette giver blot et lille glimt af, hvordan livet kunne forme sig.

Den 12. august 1890 brændte Galgekroen. Man fandt ud af, at branden

skyldtes en petroleumslampe på en hylde nær loftet. Vedkommende, som var ansvarlig herfor, kom i et par år til at bo et noget andet sted.

Der blev derefter bygget et andet hus, dog ikke på samme sted. Ellers ville det nye hus sikkert komme til at bære det ret så uhyggelige navn videre.

Man har ikke nogen anelse om, hvor mange der har måttet lade livet på denne galgebakke. Men mange drejer det sig om, det er helt sikkert.

Skolerne var lukket, når nogen skulle henrettes. Skolelæreren skulle jo med for at se på. Børnene fik ikke lov til at komme der, men da der var mange træer deromkring, var det umuligt at forhindre de mest ivrige i at følge begivenhederne. En dreng fik dog ved det, han var vidne til, sådant et chok, at han besvimed og faldt ned fra træet; hvad der skete ham vides ikke, men sikkert er det, at han har slået sig noget.

En kvinde ved navn Karen Birgitte Mossin, som havde slået sin forlovede ihjel, måtte bøde herfor med sit liv på Ønslev retterplads. Det skete d. 3. august 1756, og her, som alle andre steder i landet, havde man den skik, da der ikke fandtes aviser, at lave sange (skillingsviser) om det skete, og de blev så solgt.

Prisen for denne sang var 2 skilling, og den går på melodien „Når jeg betænker den tid og stund“.

1. O! Menneske kom hid og se
en synderinde lide
så megen jammer, spot og spe
så stor en sorg og qvide
hun lide må
fordi hun så

forgav sin ægtemage
med rotte-krudt
som var indpudd
udi en pandekage.

2. Hun var dog kuns et barn endnu
forstod ei satans rencke
havde ei sin Gud ihu
hvad monne hun dog tænke
ei under da
at hun herfra
bortflöt skal snarlig blive
det hun og vil
sig lave til
ja, verden afsked give.
3. Ei atten endnu hun var
før stagen rejset bliver
og øksen hovedet afskar
enhver jo nok begriber
det smerte må
at hun skal så
helt ynkeligt af dage
men når man ser
hvorfor det sker
tør man det ei beklage.
4. Når kæresten til hende kom
som hun så slet ombragte
hun viste sig helt mild og from
og var ei at foragte
mit lille noer
det var hans ord
af det han ikke vidste
at gift lå i
slig beileri
dog måtte livet miste.
5. Parolen tænkte han stod fast
som var af præsten givet
han håbede, til hjertet brast
og ende fik på livet
hun til ham kom
og lod da som
hun ikke af det vidste
min lille mand
hvad skader ham?
Var hendes ord og liste.

6. Sin sag besmygte hun så brat
ad gulvet gik tilbage
og sagde ven, hvor er det fat
hvor finder han sin plage?
Den fromme mand
ei lide kan
slig' ord, men spør' med klage
hvad har han gjort
hvor har hun tort
forgribe på sin mage.
7. Er det i verden hørt her så
sin kærest at modtage
da han dog mindst det tænkte på
ham livet skuld' så fage
berøves han
helst og hans ven
o, sorrig, vé og smerte
o, kærlighed
du har berøft
mig både liv og hjerte.
8. Sin ordens broder beder han
alt ville det opdage
som også gør, hvad han kan
al møye og umage
anvender han
for sandhed kan
for lyset åbenbares
hvo siger sandt?
Det er ei sandt;
får ugunst, som erfares.
9. Den straf hun her nu lide skal
er ikkun lidet regnet
når hun blandt de udvalgte tal
sin sjæl skal få indtegnet
den spot og spe
forhåelse
for sjælen godt har været
byd da farvel
o, kære sjæl
dig er et pant foræret.
10. Lad være hun fra verdens guld
nu arveløs skal blive
det er jo kun et jordisk muld
som al fortræd skal give

hun arver mer
end muld og ler
et pant på himmerige
læg sig da ned
og vær bered
til Jesum op at stige.

Den sidste henrettelse, som fandt sted på Ønslev galgebakke, var i 1844. Herom kan fortælles følgende:

Et ægtepar, Niels Bækmand, 58 år, og hans hustru Maren Jensdatter, 30 år, havde købt en gård i Gundslev. De havde et par børn og levede et godt familieliv. For at drive gården var det imidlertid nødvendigt at antage en karl, og det blev den 29-årige Mønbo, Hans Nielsen. Karlen var dygtig, og konen lagde ikke skjul på, at ægtemanden var noget dårligere til at drive gården end den unge karl. Bækmand blev efterhånden jaloux på Hans Nielsen, og på et tidspunkt kom det til et sammenstød, da konen i en sag holdt med karlen. Fuld af jalousi truede han nu konen på livet, hvilket medførte, at konen faktisk indledte et forhold til karlen. Til lige fik Maren den idé, at hun ville slå manden ihjel. Hun spurgte karlen, om han ville være med til det, og modstræbende gik han med til det, da hun lovede at gifte sig med ham bagefter. Han så dermed sin fremtid som gårdmand. De planlagde, hvordan det skulle ske, men det blev dog Maren, som måtte slå manden ihjel, fordi modet svigtede karlen i det pågældende øjeblik. En dag, da Bækmand lå og sov til middag, tog hun en hammer, slog ham i højre tinding, hvorefter han lå som livløs. Sammen bar de ham ned i kælderen, her skulle han foreløbig skjules. Pludselig kom den ulykke-

lige mand til live; han prøvede at rejse sig op, men fik øjeblikkelig et slag oven i hovedet og blev desuden bundet for næse og mund med et tørklæde. Endelig var han da så død. Det lykkedes at holde børnene og den unge pige borte fra kælderen, og næste morgen slæbte de to sammensvorne liget ud i laden, hvor de så ville begrave ham. I laden var der grisetier, og efter at have begravet manden i en af stierne blev her lukket en gris ind, således at det så ud, som om det var grisen, der havde rodet i jorden. Dog så de godt efter, at der ikke blev rodet for grundigt. Fjorten dage efter blev der sat korn i den pågældende sti, og alle spor skulle nu være slettet.

Alle var med det samme begyndt at lede efter Bækmand – der blev spurgt rundt omkring, om nogle havde set ham, og fire dage efter, at han var „forsvundet“, blev det anmeldt til politiet.

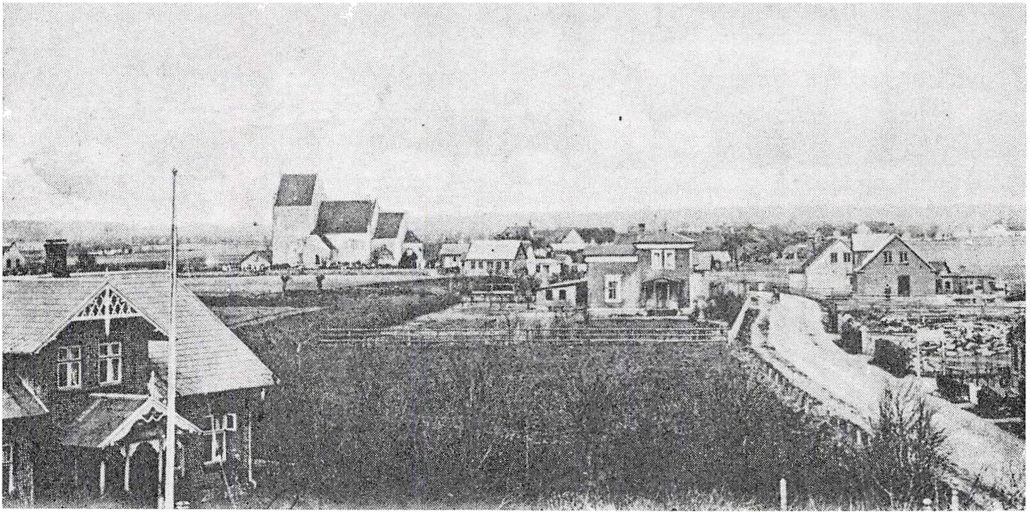
Politiet fik den forklaring, at han var gået ud i skoven for at fælde træer, og siden havde ingen set noget til ham. I forvejen havde karlen lagt en økse ud i skoven, og den blev hurtigt fundet af politiet. Snakken gik imidlertid blandt naboerne, og karlen måtte døje noget med en del drillerier, hvilket gik ham meget på. Han henvendte sig flere gange til politiet for at få dem til at standse den sladder, der fandtes, og politiets første mistanke om, at der lå noget bag, blev efterhånden til vished. Da karlen atter engang beklagede sig hos politiet, blev han arresteret for mordet, og nogle dage senere tilstod han meddelagtighed i mordet. Han forklarede, hvordan det hele var gået til, og da Maren senere blev anholdt og fik at

vide, at alt var kommet frem, tilstod hun også. De blev begge dømt til døden af domstolene, men senere blev dommen ændret for Hans Niensens vedkommende. Han skulle „kagstryges“, d. v. s. piskes, og derefter fik han livsvarigt tugthusarbejde.

På den fastsatte dag for henrettelsen havde der samlet sig en stor menneskemængde på Ønslev galgebakke. Den barske henrettelse skulle så foregå, og der blev fulgt nogle helt bestemte retningslinier. Hans Nielsen blev bundet til kagstrygningspælen, og der blev pisket på hans bare ryg. Maren blev tvunget til at se på, hvilket hun gjorde, bleg, men rank og fattet. Hun var iført sort silkekjole, og da karlen var blevet pisket, til hans ryg hang i blodige laser, gik hun roligt hen til retterstedet, knælede ned i sandet og lagde hovedet på blokken. Da skarpretteren ville binde hende på hænder og fødder, skubbede hun ham let tilbage og sagde: „Det behøves ikke, jeg skal nok ligge roligt“.

Skarpretteren, som var iført sort kjole og hvide handsker og desuden en guld-tresset kasket, hævdede øksen, et hvidt tørklæde, som Maren havde haft i sin hånd, blafrede bort, og et gys gik gennem menneskemængden. Kort efter blev hendes hoved holdt op i luften af skarpretteren; nogle besvimed ved synet, og andre kastede op, derefter gik mange til galgekroen for at få noget at styrke sig på efter oplevelsen.

Boderup, som fra 1874 blev ejet af hofjægermester Brun, blev år 1900 solgt til Bruns svoger, kammerherre A. Tesdorpf, Pandebjerg. Tesdorpf's enke solgte så Bo-

Udsigt fra møllen over mod Eskilstrup kirke fra 1905. (Foto: Karl Kepp, Eskilstrup).

derup til H. P. Larsen i 1932. I 1948 blev gården overtaget af datteren og svigersønnen, H. Svan. G. Mikkelsen overtog den i 1971.

BYSKOV

Buskow hed byen 1480; i tidens løb er det blevet ændret til Byeskov, hvilket den kaldtes 1844. Navnet kommer sandsynligvis fra naturnavnet „skov“.

Bønderne i Byskov oprettede i året 1898 en andelssmedie. De gamle fortæller, at grunden var, at den smed, de havde, var meget hidsig; han truede dem, hvis de vovede at kritisere hans arbejde. Den nye smedie blev bygget på en grund købt af Hans Vægter, beliggende midt i byen. Det første år blev der ansat en

smedesvend, men allerede i år 1900 solgtes smedien til smedemester Peder Jørgensen, som kom fra Sørup smedie.

Lille Byskov, en samling gårde og huse beliggende ca. $\frac{1}{2}$ km fra Byskov, er en ret ny by.

ESKILSTRUP

I kong Valdemars Jordebog er dette bynavn nævnt som Esgisthorp. Navnet kan stamme fra „æski“, som betyder samling af asketræer – en askelund –, da der på den tid var mange store skove. Men muligheden for, at det er et mansnavn, der har givet byen sit navn, er også til stede. Navne som Asder, Æsger, oldnordisk Asgier var fremherskende gennem hele middelalderen.

»Hjørnegaard« i Klodskov. Det er en slægts-gård, som nu tilhører Jette og Kurt Rasmussen. Billedet er fra ca. 1921.

(Foto: Carl Rasmussen, Klodskov).

FRONSE HUSE

Ret ny bebyggelse på gammelt overdrevs-areal. Nævnt 1787 som Frovens Agere og 1808 som Fruens Agre. Arealet var tidligere lav landtilliggende mellem Klodskov Nor og Skidenvig ved Vennerslund.

KLODSKOV

I kong Valdemars Jordebog støder man på navnet Klogskou, det er nævnt 1432 og er oprindeligt et skovnavn. Forleddet er muligvis dannet af betydningen „knold, klump, banke“.

På den tid, da udflytningen skete, blev

det bestemt, at alle skulle have frugttræer, bærbuske m. m. Klodskov var i tiden derefter, og også i vores tid, berømt for en særlig sort svedskeblommer. Der opstod endog en slags industri, idet de blev solgt til købmændene i byerne. Navnet på blommerne er „Catrineblommer“ og de skal have en særdeles god smag.

Rytterskolerne blev bygget ca. år 1722. Skoledistriktet udgjorde 171 tdr. ld. hkt., og der var 1 stor gård, 17 gårde og 32 huse. Desuden kan nævnes, at der var 4 fødsler, 14 konfirmationer, 7 bryllupper og 9 begravelser årligt på den tid.

Skolen nævnes at have været bekvemt indrettet, og der siges om skolestuen, at den var meget smuk. Det er dog uheldigt, at der er et stykke vej til kirken, nemlig en afstand på $\frac{1}{2}$ mil. Skolelodden var på 5 tdr. ld. god jord. En del af Bruntofte by, i Tingsted sogn, var henlagt under dette skoledistrikt, læreren fik dog ikke nogen ydelse for at undervise børn fra det område.

På et tidspunkt blev skolen for lille, og den blev udvidet med to fag. Senere, nemlig i 1890, blev der opført en ny skole lige overfor den gamle, men den gamle skole fik lov til at blive stående modsat mange andre, som enten brændte eller blev revet ned. Den gamle sandsten blev flyttet fra rytterskolen til den nyopførte skole, hvor den stadig befinder sig.

Af gårde beliggende i Ønslev sogn kan nævnes Ny Kirstineberg. Denne gård har et jordtilliggende på omkring 700 tdr. ld. Ejendommen blev i 1863 udskilt fra Kirstineberg Gods og overdroges af justitsråd Hillerups dødsbo til sønnen, den senere jægermester S. C. Hillerup. I 1908 blev den solgt til hofjægermester Ad. Tesdorpf, og i 1948 overgik den til sønnen Axel Tesdorpf, Gedsergård.

Anne D. Tesdorpf Castenschiold overtog den i 1960-erne.

NYBY

Som navnet antyder, er det en ret ny bebyggelse. Efter udskiftningen blev der 1810 udlagt huslodder på Oustrups enge. Der har ligget et teglværk, hvilket er nævnt i Krak for 1873, men det blev dog nedlagt nogle år senere. Et gartneri har

også haft beliggenhed i Nyby, men også det er blevet nedlagt.

Nyby savværk, som blev grundlagt 1936 af Agner Rasmussen, er i fuld aktivitet. Virksomheden blev i 1953 overdraget til to sønner, Evald og Haagen Rasmussen, og efter Evalds død er det ført videre af broderen, Haagen Rasmussen.

OUSTRUP

Byen hed formentlig Ormstorp fra begyndelsen. Det navn er nævnt i kong Valdemars Jordebog 1380. Forleddet er fra mandsnavnet Orm, og det er blevet ændret flere gange i tidens løb. 1569 hed byen Oustrupe, næsten som navnet er nu.

I byen ligger en samling gårde og huse ret nær hinanden. Der er ikke sket udflytning i særlig grad. En smedie er blevet nedlagt for mange år siden. En købmandsforretning har der også været, men den blev nedlagt omkring 1955.

På den gård, som tilhører Jørgen Larsen, blev forfatterinden Helene Strange født.

SARUP

Dette bynavn, som ikke kendes mere, af den grund at byen ikke mere eksisterer.

Byen lå lidt nord for Stødstrup, men blev lagt øde før det 16. årh., sikkert fordi der udbrød pest, der jo var en meget smitsom sygdom, som florerede på den tid. Af frygt for yderligere smitte kan byen være blevet brændt af. Jorden deltes derefter mellem Stødstrup, Lundby og Nr. Kirkeby. En mølle, som havde stået ved Sarup, stod der stadig i det 19. århundrede.

*Forfatteren Helene Strange, som blev født i Oustrup, ses her i folkedragt. Gården, hun blev født på, ejes nu af Kirsten og Jørgen Larsen.
(Foto: Falsters Minder).*

STØDSTRUP

Første benævnelse for Stødstrup var ifølge kong Valdemars Jordebog Styrsthorp. Navnet er nævnt i det 13. århundrede.

I 1664 står det ændret til Stødstrup.

Navnet er kommet af det oldnordiske mandsnavn Styrr. Gårde og huse ligger ret samlet på begge sider af vejen, som fører fra Thorebro Huse og ud til hovedvej 2. Medens dette skrives, er der dog ved at blive lukket for udkørsel på hovedvej 2. Grunden er, at der bliver anlagt motorvej, der netop krydser denne vej.

SØRUP

Af jordebogen fra det 13. århundrede er byen nævnt under navnet Syothorp. Det er i tidens løb ændret noget, og i 1511 kaldtes det Sørop. Jorden, der er temmelig lavtliggende, har haft en ret stor sø, på gammelt dansk kaldes det siö, hvilket byen så har fået navn efter.

Frenehave, et areal i Sørup. Navnet kommer af mandsnavnet Frendi og have, som betyder „indhegnet areal med træer“.

Sørup har været meget kendt langt tilbage i tiden. Det skyldes hovedgården, kendt under navnet „Sørupgård“.

Man mener, at det er den, som omtales i 1320; på det tidspunkt er den tilfaldet fru Ingegerd efter hendes afdøde mand, drosten Morten Due. Senere kom gården under Odense bispestol.

I 1511 klagede biskoppen til konge og rigsråd over lensmanden, Oluf Holgersen. I klagen fortælles, at der i adskillige måneder har været stridigheder. Som klagens hovedpunkt er en skov, Store Qvinved, som biskoppen hævder hører ind under bispestolens gård, „Sørup“, men som Oluf Holgersen nu har bemægtiget sig. Biskoppen, Jens Andersen, fremstiller sagen således, at skoven var et særkøb fra Skørringe fang, og at den ved tidligere domme var tilkendt bispen som et sådant. Nu havde lensmanden som sagt bemægtiget sig den, ladet træer fælde og pantet bispens bønder, idet de ikke ville køre træerne bort efter hans befaling. Sagen om, hvem skoven tilhørte, havde Oluf Holgersen indstævnet til landstinget, og den 23. marts havde han fået tilkendt skoven. Der foreligger også en kongelig befaling af 18. marts til på kongens vegne at gøre landhævd på den omtalte skov til fordel for Oluf Holgersen.

Retsligt set kunne sagen jo synes at tage sig godt ud for lensmanden, men Jens Andersen beretter i sin klage, at det er „så som så“ med retsligheden og retssikkerheden. Oluf Holgersens svende red omkring Sørup og truede bispens folk samt landsdommeren, Oluf Falster fra Korselitse, og erklærede åben fejde. Folkene turde derfor ikke være der, og „Sørupgård“ stod ledig fra januar til juli 1511. Da retssagen blev stævnet for lands-

tinget, og Jens Andersen ikke turde møde for fejdens skyld, men dog havde sendt bud til tinget, så blev skoven tilkendt Oluf Holgersen med den begrundelse, at modparten ikke var mødt.

Kong Christian III var meget glad for at gå på jagt, og han opholdt sig meget på Falster i samme anledning.

Til hans underhold skulle der gives madskat, og det forlød, at han på et tidspunkt havde tænkt sig at opholde sig i Nykøbing en nat, i Gedser tre nætter, i Vålse to, i Sørup på „Sørupgård“ otte og to nætter i Stubbekøbing. Det var i august 1551. Da han ved et andet jagtophold nogle år senere, 1557, kom hertil, havde han i forvejen ladet sende et brev til bønderne på Lolland og Falster, at han ønskede følgende naturalier indkøbt til sig og sine:

1000 sider flæsk, 100 øksne, 950 lam, 3000 høns, 700 gæs, 16 tdr. smør, 18 tdr. æg og 1000 tdr. havre. På samme tid skulle kongen bl. a. have besøg af kurfyrst August af Sachsen.

Jørgen Blancke fik 1576 „Sørupgård“ i len. Han skulle være fri for skat, ægt, arbejde og al anden tyngde og have ildebrændsel og gærdsel af fornede træer, d. v. s. udgåede træer. Til gengæld forpligtedes han til at føre tilsyn med kongens vildt i skoven og melde ulovlig skydning til lensmanden.

I 1585 får Christian Andersen gården på nogenlunde de samme betingelser, men et par år senere overtages den af en af kongens nære venner, Jonas von Hald, der samtidig får bestalling af skovfoged og dyrevogter på kronens skove omkring

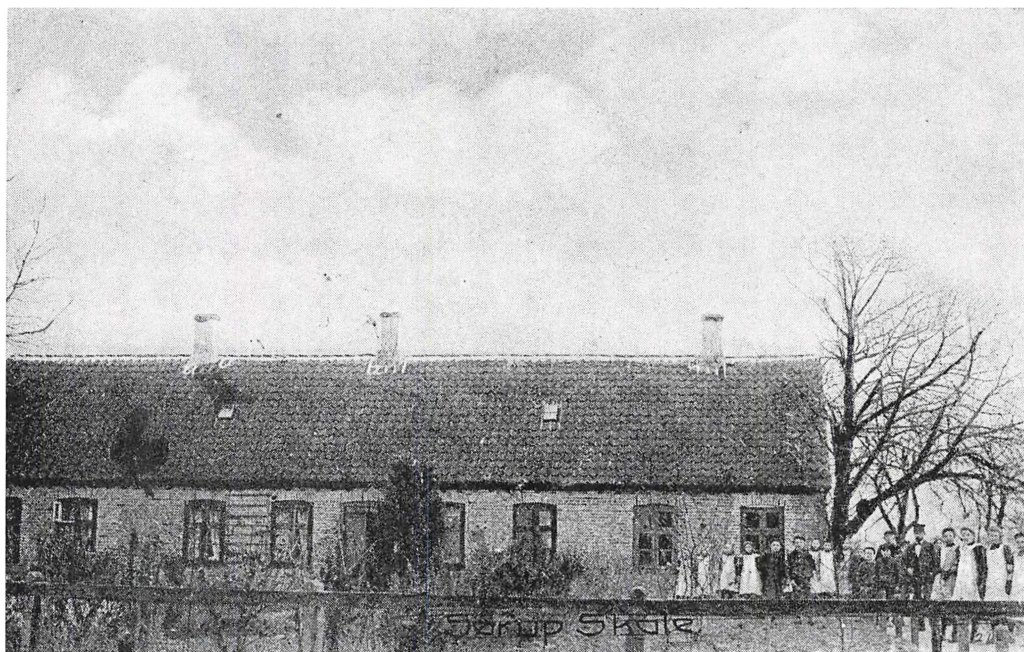
Sørup set sydfra. Gården til højre ejes af Dagny og Frede Pedersen. (Foto: Karl Kepp).

Sørup, Skørringe, Korselitse, Torkildstrup og Bellinge.

Inden 1664 er jorden blevet delt, idet halvdelen, ca. 17. tdr. hk., blev bortfæstet til de omkringboende bønder, som var i stand til at klare de tilhørende skatter; det menes, at der var otte gårde, som delte jorden.

„Sørupgård“ var for årene 1668-1672 på en kvindes hænder. Hun var fra Nykøbing, hed Karen Andersdatter og var enke efter Alexander Rumohrs. I den tid, hun boede der, fik hun gården fri for landgilde og med forpligtelse til af

yderste flid at restaurere på den meget forfaldne gård. Da Karen i 1673, trods arvingernes store utilfredshed, giftede sig igen med toldereren Casper Wechman, fik ægtemanden gården i fæste mod at svare landgilde, 20 rdl. Efter sin egen fremstilling havde han dog stort tab på den, og i 1675 skriver han, at han havde sat over 100 rdl. til og beder derfor om frihed for et par års landgilde, da han ellers må forlade gården, og i sommeren 1678 søger han nåny om frihed for landgilde i 2-3 år p. gr. a. den ska'c, den har lidt ved nogle års misvækst. Ifølge ekstra-

*Skolen i Sørup. Alle børnene, og læreren med, er stillet op til ære for fotografen ca. 1915.
(Foto: Karl Kepp, Eskilstrup)*

skatteregnskab for 1678 havde han da 6 tjenestefolk, og besætningen var på 5 heste, 3 hopper, 3 foler, 10 køer, 4 stude, 10 ungnød og kalve, 28 får og lam samt 10 svin.

Herredsfoged Nikolaj Mandel fik gården og havde embedsbolig dér i tiden fra 1704-1711. I hans tid brændte den to gange, i 1706 og 1707.

Hus- og ridefoged Jens Gyamos fik derefter gården i en årrække.

Ved krongodsets salg 1766 kom „Sørupgård“ under Nørre Ladegård, også kaldet Vesterborg.

Gården tilhørte i mange år Fogedslægten, hvorfor den går under navnet

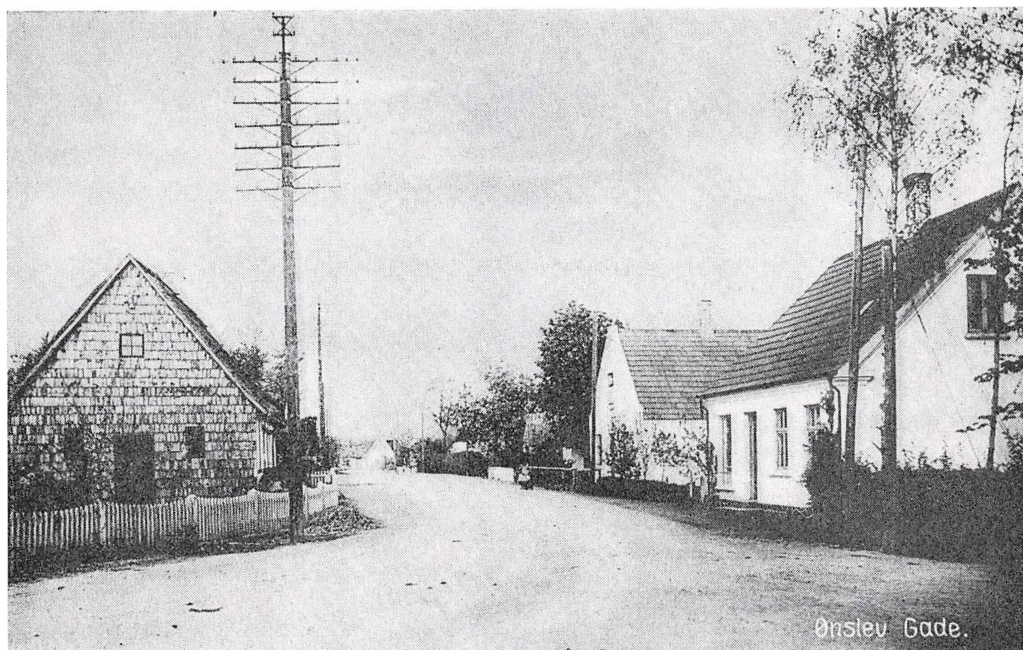
„Fogedgården“. Rasmus Foged solgte den 1947 til sin datter og svigersøn, Hans Nielsen.

Gården videresolgtes ca. 1970 til Ivan Ahrendt.

Ved udgravning til nybygning efter brand i 1912 stødte man på kampestensfundamenter under det kommende stuehus' sydgavl. Der er desuden fundet store mursten og små klinker dateret til omkring 1600-tallet.

Stuehuset, som blev opført 1912, blev revet ned i begyndelsen af 1970-erne, og et mere moderne og tidssvarende stuehus er bygget i stedet.

Gaden i Ønslev ca. 1920. Man ser, at der er kommet elektriske ledninger.

(Foto: Forfatteren).

THOREBRO HUSE

Ret ny bebyggelse, nævnt første gang 1848.

Thorn betyder tjørn – og bro, hvilket skyldes, at Sørup å løber dér forbi. Åen krydser vejen, som går fra Thorebro Huse til hovedvej 2.

Thorebro Huse er i løbet af de sidste 40 år blevet sammenbygget med Eskilstrup by, og det er grunden til, at man næsten aldrig hører dette bynavn mere.

ØNSLEV

I det 13. århundrede hed byen Øthænslef. I tidens løb blev det ændret, sådan at navnet 1610 var Ønsleff.

Navnet kommer af mandsnavnet Øthæn, og „lev“ er levning, arv eller, om man vil, arvegods.

Ønslev skoledistrikt udgjorde 1849 et areal på 167 tdr. land hartkorn. Det var fordelt på 2 store gårde, 13 almindelige gårde og 20 huse. I det pågældende år var der 9 barnedåb, 13 konfirmander, 4 bryllupper og 4 begravelser.

Den første skole blev opført 1807, og den skulle efter sigende være ret god. 72 børn går der på den tid. Dog er det en ulempe, at der er et stykke vej til kirken, nemlig $\frac{1}{8}$ mil. Skolelodden udgjorde $8\frac{1}{2}$ tdr. land god jord. Skolelæreren skulle besørge embedsbreve og sørge for klok-

Ønslev præstegårds forpagterbolig, som nu er fredet. (Foto: Mogens Sommer, Byskov).

keringning i kirken, og for dette fik han 1 td. rug og 1 td. byg. Beboerne skulle endvidere betale bidrag til latinskolen i Nykøbing.

Det skal tilføjes, at 7 gårde og 9 huse fra Bruntofte by, Tingsted sogn, er lagt under Ønslev skoledistrikt. For disse ekstra børn får læreren ikke ydelser af nogen art.

Ønslev Bryggeri blev opført 1880 og drevet af forskellige personer, indtil det i 1899 blev overtaget af Charles Severin.

Bryghuset blev senere overtaget af sønnen Mogens Severin, men er nu nedlagt. Huset danner nu rammen om et smedefirma tilhørende Poul Henning Olsen.

Handelsgartner P. Damgaard drev fra 1912 og mange år frem et gartneri i Ønslev; der blev bygget 11 drivhuse, og der var en fast medarbejderstab på 12. Produktionen bestod af tomater, meloner, agurker m. m., og det blev solgt gennem Gartnernes Salgsforening i Nykøbing.

Næringsveje

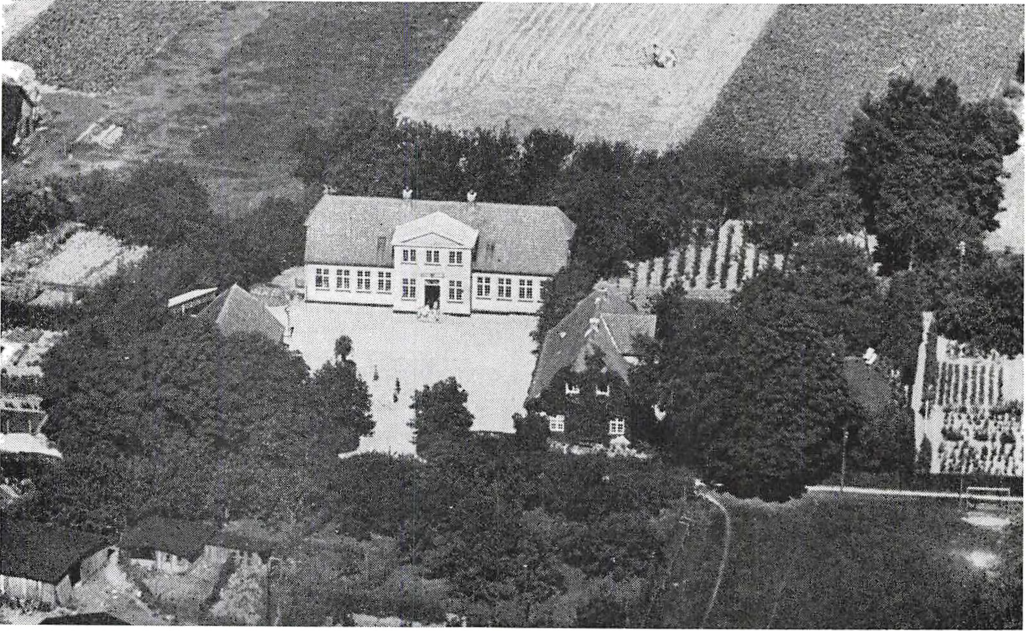
På landet var mange selvforsynende med de allerfleste ting. Madvarer havde man lige udenfor, hvadenten det gjaldt høns, grise, køer eller får. Dertil kom naturligvis æg, mælk og ost; det sidste fremstillede man selv, inden der kom andelsmejerier. Hjemmebrygget øl var en helt naturlig sag, humle dertil fandtes jo i alle haver, og frugthaven ydede et godt tilskud til den daglige kost. Fårene blev klippet, og ulden kartet og forarbejdet til forskellige klædningsstykker. Hør har i mange århundreder været brugt til fremstilling af linned, der giver et meget stærkt stykke stof. Det blev brugt til både dyner og kjoler. Tøj var noget, som man ellers ikke havde så farlig meget af. Almindeligt var et sæt til hverdag og et til søndagsbrug. Desuden havde kvinderne naturligvis adskillige forklæder. Hver egn havde sin egen måde at sy dragten eller kjolen på, heraf navnet egns- eller folke- dragt. Der hørte en hue eller kyse til, der ligeledes var forskellige fra egn til egn.

Allerede som små blev pigerne sat til at sy, så de senere kunne sy deres egen dragt. Det har været et kæmpearbejde, for alt skulle laves i hånden. Bryllup blev næsten altid indgået mellem unge mennesker, der boede på samme egn.

Grunden hertil må søges i, at folk ikke kom ret meget omkring, men dertil kom yderligere, at dragten, som pigen havde syet sig gennem flere år, skulle passe til den pågældende egn. Hvis hun var rejst til en anden egn, havde det været nødvendigt at sy en ny, og det har muligvis afholdt mange fra at forlade fødeegnen. Iøvrigt brugtes det meget, at kvinderne begravedes i deres folke- dragt.

Hvis nogen viste sig særlig god til et bestemt håndværk, kunne han nedsætte sig. Nogle gik det godt for, andre kunne ikke klare sig. Desværre kan vi kun gisne om, hvorledes forholdene har været for den enkelte familie på den tid. Vedrørende skolegangen og om de fattige i sognene kan der læses en del, men de mennesker, som levede på almindelig borgerlig vis, er ikke blevet beskrevet noget steds. Det kunne ellers være vældig interessant, hvis der var gemt dagbøger eller lignende, men det var ikke noget, som folk beskæftigede sig med dengang. Arbejdstiden var lang, og når aftenen kom, meldte trætheden sig. Hvad det enkelte arbejde har drejet sig om, vil det være for omfattende at komme ind på her, men der er skrevet en del om det. Bl. a. i årbogen for 1964 og i den bog, som

Ønslev skole, som blev bygget 1924 og benyttet, til der kom centralskole i Eskilstrup i 1956. Skolen er nu i privat eje.

(Foto: Lærer Madsen, Eskilstrup).

hedder „Livet i Klokkergaarden“. Begge bøger indeholder en masse om, hvad man lavede på landet, og der er endvidere tegninger af mange redskaber, helt ukendte for de fleste.

I de gamle protokoller fra forstanderskabet kan man læse en del om, hvad der rørte sig i befolkningen. Man bemærker, at folk mere og mere ønsker at tage initiativ i forskellige retninger. Der er nogle, som f. eks ved at holde avis kommer ind i helt nye tankebaner og får udvidet

deres horisont væsentligt. Mange havde ikke været udenfor deres sogns grænser, idet eneste befordringsmiddel jo var hestevogn, og det kunne være både strengt og besværligt. Det var kun forbeholdt de velstående, som desuden havde tiden til det.

Det at holde avis var ikke så enkel en sag som nu, hvor avisen bliver bragt direkte til huset. Det foregik ved, at postvognen kørte strækningen Gåbense færge-Nykøbing, og aviser og de få breve,

Høstarbejde før traktorernes tid; man var mange om arbejdet. Billedet, som er fra ca. 1922, er fra »Christiansminde«, Eskilstrup; ejeren, V. Lykke Christensen, står til højre i billedet, på selvbinderen ses sønnen Georg.

(Foto: Forfatteren).

som var med, blev så læsset af, først på „Galgekroen“ og senere på „Høj møllen“, da den kom, og her måtte folk så selv afhente det, de ventede; oftest var det børnene, som blev sendt afsted. Den første avis på Falster var Stiftstidende, som kom første gang i 1806, og senere kom der andre aviser til.

JERNBANENS ANLÆGGELSE

Det blev en hel omvæltning, da jernbanen kom til. Det var et stort projekt at

få skinnerne lagt, og det var ikke lokale folk, som arbejdede dermed. Der var antaget folk fra alle egne af landet, men også en del svenskere kom til. Disse folk, som var langt borte fra, måtte så slide dagen lang, og for at have noget at samles om efter arbejdstid skulle de have noget „indenfor vesten“. De mødtes i et hus, som blev kaldt for „Hyldebøssen“, en lille høkerhandel i Thorebro. Huset ligger der stadig, men det er mange år siden, at der blev handlet derfra.

Postbude foran Eskilstrup station. Fra venstre er det: Laurits Rasmussen, R. Larsen Nymand, Ole Jørgensen, Peder Pedersen og Adolf Nellemann. Billedet er fra omkring 1915.

(Foto: Ingeborg Rasmussen, Nykøbing).

På daværende tid var der mange, som var bange for at gå forbi „Hyldebøssen“ om aftenen, for der lød skrål og sang derinde fra, og lokalbefolkningen vidste ikke rigtigt, hvad de eventuelt kunne finde på i deres hel- og halvfulde tilstand.

Posten kom nu via jernbanen, og der ansattes postmænd. De gik rundt til husene, afleverede posten og opsamlede også posten på ruten; da der ikke var brevkasser ved husene, benyttede man en ituslået rude, eller hvad man nu kunne finde på til formålet.

Vejviser fra 1903

Ifølge vejviseren for 1903 skal der i Ønslev-Eskilstrup have været 2154 indbyggere. Følgende er nævnt som repræsentanter for det daværende samfund:

Sognerådsformand: Lærer R. P. Jensen, Eskilstrup.

Sognefoged for Ønslev sogn: Gdr. P. Pedersen Pyndt, Klodskov; for Eskilstrup sogn: gdr. R. Rasmussen Foged, Sørup.

Sognepræst: Oscar Meulengracht, Ønslev.

Lærere: R. P. Jensen og A. J. Larsen, Eskilstrup; R. P. Nielsen og Karen Hansen, Klodskov; K. P. Gehl, Sørup; N. Olsen og H. G. Olsen, Ønslev.

Læge: C. W. M. Gylling, Eskilstrup.

Dyrlæger: N. V. M. Olsen, Eskilstrup; Stub, Eskilstrup.

Stationsforstander: F. Fold, Eskilstrup.

Teknisk skole i Eskilstrup tilhørende Håndværkerforeningen for Eskilstrup og omegn.

Foreninger: Håndværkerforeningen, formand bager L. Hegelund.

Sygekasse: Ønslev-Eskilstrup sognes sygekasse, formand lærer Olsen, Ønslev.

Mejerier: Andelsmejeriet „Fælleshaab“, formand Mads Larsen, Ønslev; Fælles-

mejeriet i Eskilstrup, mejeriejer Jensen, Eskilstrup.

Forbrugsforeninger: Eskilstrup og omegns Forbrugsforening, formand Jens Pynt, Klodskov.

Købmand: Sofus Jacobsen, Eskilstrup.

Møller: Eskilstrup mølle, O. Pedersen; Højmøllen, R. Larsen, Ønslev; Ønslev mølle, sagfører West, Nykøbing.

Andre industrielle virksomheder:

Eskilstrup savværk, Niels Jørgensen, Eskilstrup; Ønslev bryggeri, C. Severin, Ønslev.

Teglværk: Ønslev teglværk, Vilhelm Klausen, Ønslev.

Landejendomme:

Boderup: „Boderupgård“, hofjægermester O. Brun, 33 tdr. hk.

Byskov: Gdr. Hans Olsen Vægter, 8½ tdr. hk.; gdr. Vilhelm Skovlund Nielsen, 6 tdr. hk.

Eskilstrup: Gdr. Claus Frederik Christiansen Koch, 6½ tdr. hk. „Christiansminde“; gdr. Christen Hansen Koch, 6½ tdr. hk.; gdr. Mads Olsen Hare, 6½ tdr. hk. „Haregaarden“.

Klodskov: Gdr. Rasmus Petersen Hovmand, 6 tdr. hk. „Faurgaard“; gdr. Niels Larsen, 6 tdr. hk.; gdr. Jens Rasmussen,

7 tdr. hk.; gdr. Morten Peder Pedersen Pyndt, 6½ tdr. hk.; gdr. Lars Peder Hansen, 7 tdr. hk. „Næsgaard“; proprietær Jeppe Pilegaard Bay, 18 tdr. hk. „Klodskovgaard“.

Ny Kirstineberg: Jægermester S. Hille-
rup, 83 tdr. hk.

Oustrup: Gdr. Niels Peder Andersen Grønnow, 7 tdr. hk.; Christian Pedersen Krog, 10 tdr. hk. „Marholm“; gdr. Knud Hansen Friis' enke, 8½ tdr. hk. „Knudstrup“; gdr. Peder Pedersen, 5 tdr. hk.

Pandbjerggaard: Hofjægermester A. Tesdorpf, 28 tdr. hk.

Stødstrup: Gdr. Peder H. Bertelsen, 7½ tdr. hk. „Bidselbjerg“; gdr. Knud Andreas Hansen, 8 tdr. hk. „Helleholm“; gdr.

Søren Christensen, 9 tdr. hk. „Dragegaard“.

Sørup: Gdr. Lars Christian Hansen, 9½ tdr. hk.; gdr. Rasmus Rasmussen Foged, 10½ tdr. hk. „Fogedgaard“; gdr. Hans Jørgen Andersen, 9½ tdr. hk. „Vævergaard“; gdr. Ole Peder Pedersen, 8½ tdr. hk.

Ønslev: Gdr. Mads Larsen, 11½ tdr. hk. „Skovbjerggaard“; gdr. Johan Vilh. Clausen, 7 tdr. hk. „Hjørnegaard“; gdr. Lars Peder Rasmussen Skytte, 6½ tdr. hk.; gdr. Mads Jensen, 9 tdr. hk.; gdr. Chr. N. Höier, 9½ tdr. hk. „Kappegaard“; gdr. Lars Peder Rasmussen Piil, 7½ tdr. hk. „Eskemosegaard“; gdr. Victor Valdemar Clausen, 7 tdr. hk. „Kirke-
toftegaard“.

Gilder og selskabelighed

Angående størrelsen på gårdene kan man af de foregående sider læse, at der er nogle få store gårde, og ellers er de øvrige af nogenlunde samme størrelse. Derudover fandtes der en del mindre husmandssteder eller parcelliststeder. Husmændene måtte ofte arbejde for andre for at klare til dagen og vejen, og de har haft en overordentlig streng arbejdsdag. Efter hjemkomsten om aftenen skulle deres egen jord, deres dyr, eller hvad de ellers havde, jo passes. Kone og børn måtte hjælpe til, hvor de kunne; ofte havde børnene deres bestemte gerning, de skulle ordne, inden de skulle i skole. Hvis der så tilmed var en lang skolevej, som de naturligvis foretog pr. gåben, så var det med at komme tidligt op om morgenen.

En del selskabelighed fandtes så at sige overalt. Der var bryllupper, kirkegangsgilder (nu kendt under navnet barnedåb), konfirmation og begravelser kan også nævnes i denne sammenhæng, idet familie og naboer gerne mødte op ved sådanne lejligheder.

Desuden var der året igennem de faste gilder. Det begyndte med fastelavn, hvor der var et rend af børn og unge mennesker fra hus til hus og fra gård til gård.

De skulle så beværtet på den ene eller den anden måde, enten med æbleskiver, småkager eller lignende. Nogle steder blev der slået katten af tønden; der var endda, har jeg ladet mig fortælle, en levende kat i; det er dog heldigvis blevet til en kat af papir nu om dage. Der blev også af og til redet rundt til de forskellige gårde, men det var for de voksne, og så vankede der et glas eller to i stedet.

Efter endt høst kom høstgildet. Der var pyntet op i laden både med kornneg og grønne grene. I køkkenet var der en kolossal travlhed, for alle, som havde været med til at høste, skulle også med til gilde sammen med vedkommendes eventuelle ægtefælle. Det kunne let dreje sig om 20-30 personer, og skulle børnene så med også, steg antallet yderligere. Tørstige var de alle, og der blev brug for det hjemmebryggede øl. Mange gange var der en spillemand med til festen, og han sørgede for, at ingen sad og faldt i søvn. Det har helt sikkert været vældig hyggeligt, og alle har nok glemt, at de egentlig var trætte efter høstens arbejde.

Som den sidste fest på året kommer julen, en højtid for alle. Nogle kunne fejre en god jul, andre havde det ikke så

godt, hvadenten det skyldtes fattigdom eller ensomhed. Understøttelses- og alderdomskassen, som blev startet i 1878, havde til opgave at hjælpe de dårligst stillede. Desuden havde denne kasse mulighed for at låne ud til personer, som var i midlertidig nød, og det var til en lav rente, lavere end hvad der skulle betales i bank eller sparekasse.

At man godt kunne hygge sig og få noget god mad, uden at der var højtid eller andet direkte at fejre, viser følgende lille digt. Det er skrevet af en spillelærerinde, som havde været ude at undervise en lille elev i klaverspil.

d. 6. sept. 1904   Kære venner!
Nu skal I høre en tilgift, jeg fik,
da time jeg gav Anna Koch i musik.
Først stod der dækket et bord midt i stuen,
og så blev jeg modtaget med kaffe af fruen.
Så åd jeg to kager, makron og en kiks,
men egentlig trængte min mave til nix.
Nå, så tog jeg fat på lidt åndelig føde.
Den fremmede frøken tog ganske magten,
så lille Anna kom helt ud af takten.
Jeg rettede hende – og rettede igen,
og sluttelig blev fingeline lagt hen.
Så skulle jeg mig en smule fornøje
og smed mig - con grazia - ned i en køje.
der hang mellem dejlige træer med pærer,
som jeg umulig kunne la' være.
Så hørte jeg nogen, som råbte: »Fru O,
nu er der serveret, så vær' så god«.
Gud fri mig vel, jeg tænkte, skal nu jeg ha' mad,
nu lå jeg i køjen og var så glad.
Jeg lå der og hængte,
mens tankerne tænkte.
Jo! Rigtignok ville den frue vise,
at på »Christiansminde« der kunne man spise.
Der stod et bord med herlige retter,
som hurtigt i appetit en sætter.
Jeg kilede på, skønt alt andet end sulten
og skæved' til uret, som stod på pulten.

Da så jeg var færdig med æg og med ost,
så kom der en tres elegant kost,
i form af den dejligste velstegte kylling
med sauce og kartofler, persille som fylding.
Bevare sin fatning, det var jo lidt svært,
jeg kiled' dog på, så godt jeg fik lært.
Så skiftedes tallerkner, ind kom en kage,
hvortil i livet jeg aldrig så mage.
Lavet af æbler, af fløde, gelé –
jeg tænkte: hvordan får du alt det ne'!?
Det gik da, jeg spiste mig øjnene stive,
men endnu jeg var dog en kende i live.
Så kom der som slutning på spillfesten
en kande med varm chokolade til gæsten,
et fad fuldt af kager – – så var jeg leveret,
på næppe en time var alt expederet.

Med venlig hilsen
Eders »ingen kostforagter«.

Ud af dette kan vi nok fornemme, at danskerne er, og også før har været, glade for mad! Dog, dette må vel siges at være noget ud over det normale – men morsomt er det at læse om.

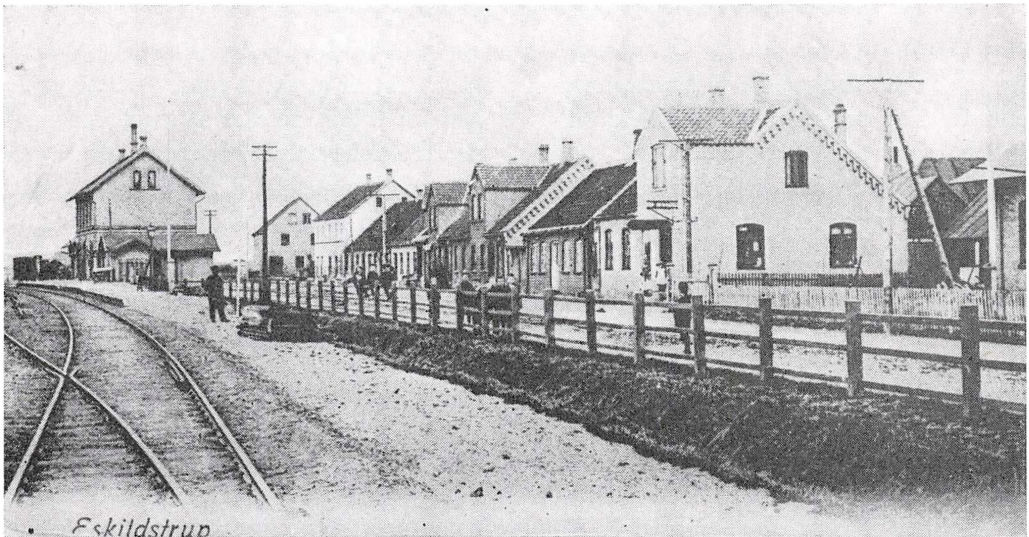
Stationen kommer

Det var en stor omvæltning, at man nu kunne komme fra byen uden at skulle køre med hest og vogn. Det havde taget lang tid at anlægge banelinien, men endelig den 22. august 1872 kunne det første tog køre fra Gåbense til Nykøbing. Vognene var ikke særligt komfortable, men det, at man kunne køre ved hjælp af en

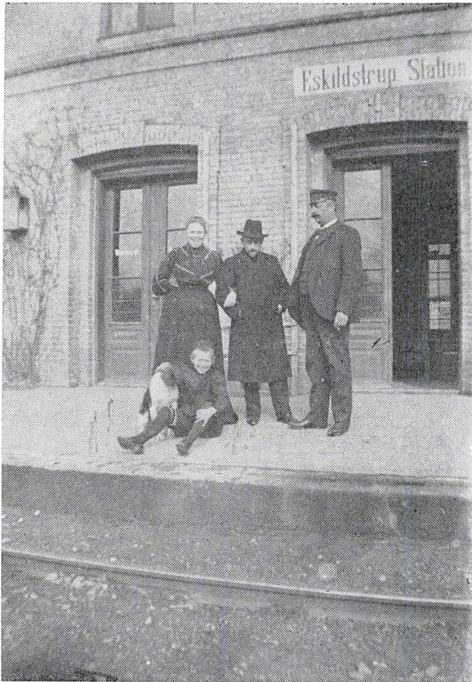
maskine, var så fantastisk, at det andet ikke betød så meget.

Godsvogne var der også og kreaturvogne med, det var jo en nemmere måde at transportere dyrene på. Før skulle får, køer og grise gå den lange vej til byen, når de skulle føres til marked.

Senere, da Nykøbing Sukkerfabrik blev

*Stationen fotograferet ca. år 1900. Helt ude i højre side ses det gamle forsamlingshus.
(Foto: Murer T. Pedersen, Oustrup).*

Stationsforstander Fold på perronen sammen med sin kone og søn. Navnet på den lille hund er »Skot«, men manden i midten kendes ikke. (Foto: Bende Øgendahl, Stubbekøbing).

bygget, kørte man roerne til banen, hvorefter de blev transporteret lige til fabrikkens på vognene.

Den første stationsforstander hed Fold, og bestillingen overtog hans søn nogle år senere efter faderen.

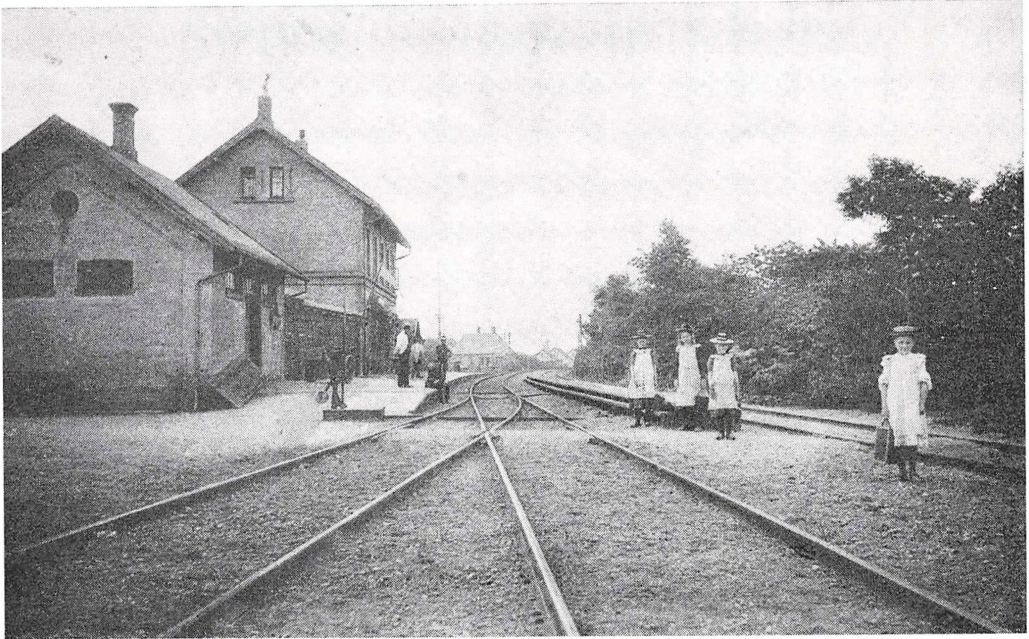
I begyndelsen lå skinnerne ret tæt på stationsbygningen, men to gange er de blevet lagt længere væk, således at platformen er blevet en del bredere.

I starten var der kun ét spor ved baneoverskæringen.

Overalt, hvor der er kommet maskiner, er der sket ulykker, store eller små. Således skete der en ulykke i Eskildstrup i 1904. Uheldet skyldtes, at en dreng var

blevet sat til at skifte spor, og det gjorde han for tidligt, således at toget kun nåede at komme halvt over sporskiftet, og så kan man nok tænke sig til, at det gik galt.

Familien Fold havde lige netop den dag været en tur i Nykøbing og vendte nu tilbage med det pågældende tog. Ved sporskiftet begyndte toget at ryste ganske fantastisk, og da Fold ville se, hvad der gik for sig og prøvede at springe ud af toget, skete det, at han fik toget over sig, da det netop væltede. Fold var dræbt på stedet, og en handelsrejsende, som også var med toget, blev ligeledes dræbt. Andre passagerer fik lettere skader, og mange var chokerede. Byens borgere var meget

Stationen år 1903. Da var der også noget, som hed »de små bomme«; de var beregnet for de gående og cyklende, men da der kom tunnel i 1959, blev overgangen nedlagt. Samtidig blev »de store bomme« automatiseret, og stationsforstanderen slap for at gå udenfor i al slags vejr. Sidesporet til venstre blev brugt til roevogne – nu bliver alle roer jo kørt direkte til sukkerfabrikken i Nykøbing. (Foto: Forf.).

grebet over det skete, og alle talte om det i lang tid derefter.

Viadukten over banelinien blev bygget i begyndelsen af 1922, og vejen kom til at gå ca. 20 m længere mod nord. Samtidigt blev der bygget en viadukt i Ravnstrup. Til arbejdet blev der brugt folk fra Ønslev-Eskilstrup og Nr. Kirkeby kommuner, og beløbet for projektet lød på 80.000 kr.

Eskilstrup som stationsby

Da Eskilstrup var blevet en stationsby, kom der en ny udvikling i gang, håndværkere, forretningsdrivende m. fl. kom hertil. Antallet af børn i skolen voksede, og der blev i 1881 bygget en ny skole, der var større end den gamle rytterskole.

Med de mange forskellige håndværk, som nu fandtes i byen, var det nødvendigt at oprette en skole, der kunne uddanne lærlinge bedre. Der blev startet en håndværkerforening, og efter at foreningen havde sørget for undervisning forskellige steder, fik man sin egen „Teknisk Skole“ i 1899.

Til købmandsgården, som havde til huse overfor stationen, hørte noget jord, og på det område blev der bygget nogle huse til forretningsbrug. Nogle mener, at det er en af de første byer i Danmark med butikscener – både gode parkeringsforhold var, og er, der samt nær til stationen. Folk kunne nu købe det meste af det, de havde brug for, her i byen, og yderligere blev der nu bygget et hotel, så byen kunne klare den kommende tids krav. Et forsamlingshus i samme gade blev bygget 1889 og nedrevet omkring 1908.

Vejene var ikke stærkt befærdede på

den tid, idet der kun var enkelte hestekøretøjer og ellers flest gående folk. Cyklen holdt imidlertid nu sit indtog, men den største nyhed var dog automobilen. Folk løb til vinduerne eller ud på vejene for at se et sådant køretøj. Det har dog ikke været særligt behageligt at sidde i sådan en bil, for vejene var hullede og ofte smattede, men det har dog, trods alt, været bedre end at sidde på en stiv hestevogn. Vejene var endvidere smalle, og ude ved siderne var der grøfter, der var årsag til meget besvær, når det enkelte gange skete, at to køretøjer skulle forbi hinanden.

Adgangen til husene gik ofte over en grøft, og der var blot lagt en planke til gangbro. Med den stadigt stigende trafik måtte der gøres noget, så grøfter blev sløjfet, og vejene kunne derefter gøres bredere, hvilket skete i 1909. Initiativ til det blev taget af „Grundejerforeningen“. Den sørgede ligeledes for, at der blev lavet fortov, idet der blev sat kantsten op til skel mellem vej og fortov. På den måde kunne fodgængerne gå uden frygt for at blive kørt ned af den ene eller den anden slags køretøj.

Alderdomshjemmet, som blev en stor

Jernbanegade ca. 1915. Frederik Ipsen havde manufakturhandel i det hus, hvor der nu er »Den Danske Bank«; desuden havde han handel med varer, som var lavet på Horsens tugthus. (Foto: Falsters Minder).

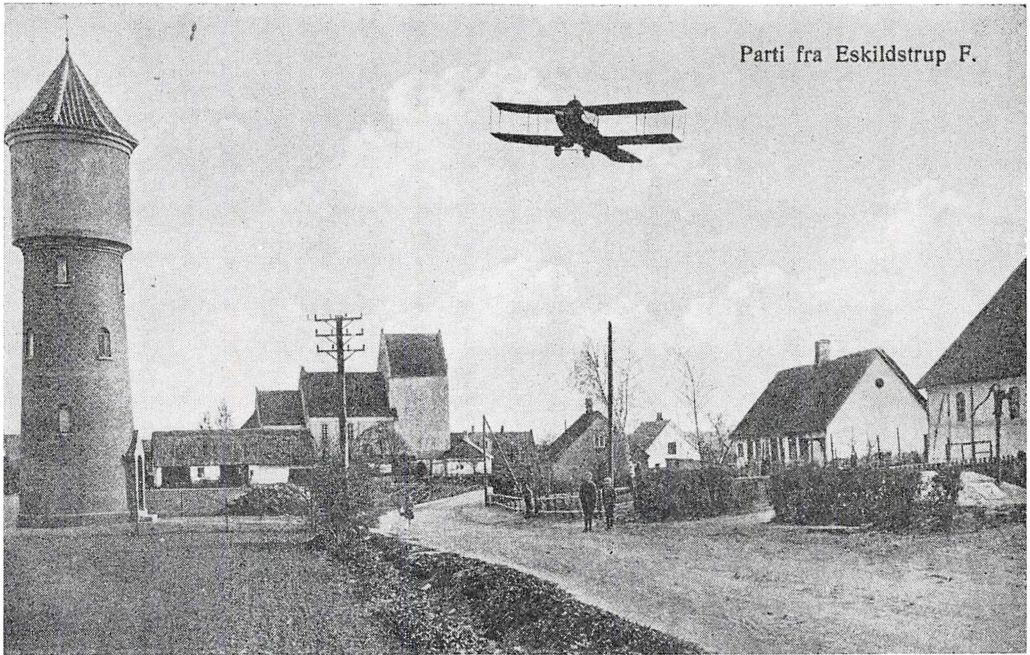
hjælp for ældre mennesker, der ikke mere kunne tage vare på sig selv, blev bygget ca. 1910.

Foreningslivet havde gode dage, alle synes at være aktive, og der skete en masse indenfor forskellige felter. Gymnastikhuset, som var blevet bygget i 1909, havde en mængde arrangementer både af underholdende, kulturel og sportslig art. Som så mange andre steder fik man også her lyst til at få et el-værk. Det blev anlagt 1914, og derefter kunne man se lys både i mange huse og på vejene. Man kan tænke sig, at det har været et kolos-

salt fremskridt, men der gik dog adskillige år, inden der blev lagt el ind i alle boliger.

Ønsket om stadig større viden gav sig udslag i, at der blev oprettet et bibliotek. Det startede i skolen i 1921 og blev senere flyttet til hovedgaden, hvor det havde til huse i den forretning, som nu hedder „Sonja“. Det flyttedes i 1956 til den nye centralskole.

I forretningsgaden eller det, som også hedder hovedgaden, brændte der i 1924 et hus. Alle mænd havde mødepligt ved ildebrand, man skulle komme med span-

Parti fra Eskildstrup F.

En flyvemaskine bragte en avis ved navn »Flyve-Posten« til Eskildstrup. Året er 1926, og man kan se, at vandtårnet lige er blevet bygget.

(Foto: Forfatteren).

de, jerntype m. m. og så hjælpe til med slukningsarbejdet. Mange gange gik det som ved denne lejlighed; huset brændte ned til grunden, for dels skulle man helt hen til stationen for at hente vandet, og dels var huset bygget af et meget brandbart materiale. Dette fik til følge, at en mand ved navn Reinholdt Hansen gik i gang med at lære om mobile slukningsapparater, og i 1925 startede han Zone-redningskorpset.

I stedet for det hus, som brændte ned, blev der bygget et nyt, og det ejedes af Ane og Johannes Hare, som drev en ma-

nufakturhandel. Huset blev bygget efter amerikansk stil, med fladt tag – noget, der var ganske usædvanligt på den tid. Det opførtes på den måde, for at man så senere kunne bygge ovenpå, hvilket dog aldrig er sket, men idéen var god nok.

I begyndelsen af 1930 blev gaderne asfalteret rundt omkring, men på hovedgaden blev der dog lagt brosten. I mellemtiden var der kommet nye gader til, og for en ordens skyld blev det nu nødvendigt med gadenavne.

Det var „Grundejerforeningen“, som gav gaderne navne, og de fleste navne

Baneoverskæringen 1917. Huset til venstre tilhørte en ølhandler og blev revet ned ca. 1920. Bageriet blev bygget i 1877 af en tysker ved navn I. V. Fischer. Bager Hedelund købte det så i 1896, og denne havde bageriet til 1917, da

det blev solgt til Harald Knudsen. Den nuværende ejer af bageriet, Henning Nielsen, købte det i 1967. Henning Nielsen havde før haft bageri i Ønslev. (Foto: Karl Kepp, Eskilstrup).

„giver sig selv“, men nogle få har en baggrundshistorie.

I Gamle Eskilstrup:

Tårngade – Vestergade – Vinkelvej – Kløvermarksvej – Møllevvej – Boderupvej – Kirkevej – Lindevej.

I Ny Eskilstrup:

Nørregade – Østergade – Jernbanegade – Parkvej – Søndergade – Jernbanevej – Rantzausvej – Rolighedsvej – Engvej – Grønvej – Lillevej.

Parkvej skulle efter planen føre op til en park. Jorden, som lå dér, hørte til

købmandsgården, og indehaveren, Sophus Jacobsen, syntes, at der skulle ligge en have dér, som skulle være offentlig tilgængelig. Som en begyndelse på dette foretagende var der for enden af den lille vej anbragt en stor dobbelt jernlåde. Men formodentlig på grund af købmandens alder og andet er der ikke blevet mere ud af det. Da marken mange år efter blev udstykket, nemlig i 1972, kom der til at ligge et grønt areal med legeplads, så lidt af grundtanken er dog altså ført ud i livet.

Hidtil var der sket en fremgang inden-

Mindestenen om 2. verdenskrig, som blev rejst den 5. maj 1948. På stenen står følgende: Stenen skal vidne for slægter, der kommer – Danmark blev frit i den gryende sommer.

(Foto: Forfatteren).

for så at sige alle felter. I landbruget var maskinerne rigtigt kommet til, og håndværksfagene havde fået maskiner. I 1930-erne er det dog, som om der kommer en stilstand, og da krigen bryder ud 1940, er der mange, som blot tager én dag ad gangen. Langsigtede planer kommer ikke rigtigt frem, og det var forøvrigt også umuligt, da man ikke kunne skaffe mange forskellige ting, ligesom mange varer var rationerede.

Efter krigen kommer der atter gang i sagerne, alle får lyst til at virke, efter at det truende er forsvundet. Til minde om

de fem besættelsesår blev der sat et minde i byen.

Sammenlægninger af forskellige ting vandt mere og mere frem, og som noget af det første her i kommunen blev man enige om at lægge skolerne sammen. For at det skulle være en skole, som skulle ligge centralt, blev det i Eskilstrup. Man begyndte at tale om det allerede i begyndelsen af 1950-erne, og et par år senere startede man. Egentlig kom skolen slet ikke til at ligge i Eskilstrup, men i Thorebro, men på den tid var Eskilstrup og Thorebro vokset sammen. Skolen blev

*Udsigten fra Eskilstrup kirketårn i 1912.
(Foto: Lærer Laursen, Kbhvn.).*

færdig i 1956, og der var stor indvielse. En vældig forandring var det for eleverne, mange fik bl. a. lang vej til skolen, og så kom en bus-ordning i gang. Elever og lærere skulle lære hinanden at kende, og fra starten sad eleverne sammen efter alfabet, på den måde blev børnene blandet med det samme, og en eventuel klike-dannelse blev derfor ikke mulig. Fra førhen herskede der ellers „krig“ mellem børnene fra Eskilstrup og børnene fra Ønslev. Der har fundet adskillige kampe sted nede ved Thorebroen, og mange har fået det våde element at mærke. Ønslev-

drengene måtte ikke komme til Eskilstrup for at handle, hvilket ellers må siges at være lovligt ærinde, men hvad den egentlige strid stammer fra vides ikke bestemt.

Førstelærere ved Eskilstrup skole:

1. Søren Madsen Beck fra ? -1859
2. Peter Nielsen Beck - 1859-1895
3. Rasmus Peter Jensen - 1895-1916
4. Th. Viggo Andersen Ibsen - 1916-1952
5. Kristian Th. Nielsen - 1952 og blev skoleinspektør på Centralskolen - 1956-1973

Kirkevej i Eskilstrup. Alle har stakit ud mod vejen. Året er ca. 1912. (Foto: Forfatteren).

6. Inspektør	
Erik B. Holgersen	fra 1973–1979
7. Inspektør	
Torben P. Smith	- 1979–

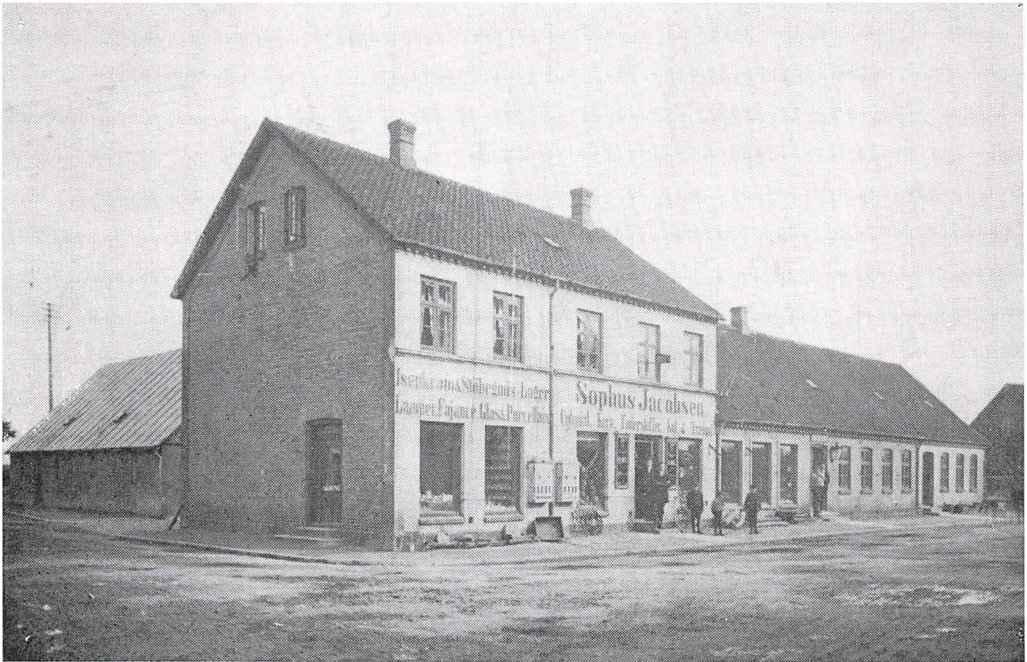
Andenlærere ved Eskilstrup skole:

1. Jørgen Jørgensen	fra 1886–1890
2. Jens Pedersen Hovmand	- 1891–1898
3. Frants Adolf Vengel Hansen	- 1898–1902
4. Anders Julius Strange	- 1902–1906
5. Hans Christoffer Petersen	- 1907–1911
6. Niels Laursen	- 1911–1914
7. Kristian A. Kristiansen Brun	- 1914–1916
8. Sofus Rasmussen Volsing	- 1916– ?

Efter at jernbanen var kommet, blev det helt naturligt, at et hotel skulle bygges i byen og naturligvis så tæt på stationen som muligt. Den første ejer af hotellet var Rasmus Joensen, der efter en kort tid overdrog det til sin søn Morten Joensen, som drev det til 1897, hvor det blev solgt til Hans Pihl.

Den nye ejer var en solid og bestemt mand, som ikke tillod noget drikkeri; en enkelt genstand kunne folk få, men berusede personer ville han ikke vide af. Hotellet, som tidligere hørte til købmændsgården, blev i 1904 solgt til Frigast i Nykøbing. Som bestyrer blev ansat en mand ved navn Thorvald Pedersen.

Sophus Jacobsens forretning ca. 1912. I 1913 blev hotellet bygget op, sådan som facaden er nu.
(Foto: Falsters Minder).

Efter nogle år købte Sophus Jacobsen hele huset. Købmand Jacobsen, som alle kaldte ham, var en meget foretagsom mand og interesserede sig for, hvad der foregik omkring ham. I begyndelsen af 1940-erne blev hotellet adskilt fra købmandsforretningen, idet det blev solgt til Henrik Sørensen. En kort årrække ejede han det, hvorefter det solgtes videre til en forhenværende ejer af „Højmølle Kro“, Peter Drejer. Den næste ejer blev Wilh. Bredsgaard fra Maribo, som 6 år efter solgte hotellet til Karl Hansen. Kun en kort tid havde han det, hvorefter det lå stille i ca. 1½ år. Ostehandler Rasmussen, Stubbekøbing, ejede det så 1½ år,

og nu blev det afhændet til Hans Nygaard Jørgensen. Herefter fungerede hotellet godt og stabilt. I 1960 udbrød der en brand, og den gamle sal, som var bygget af træ, brændte helt ned. En del brand- og vandskade skete på den øvrige del af hotellet, men ikke, så man fra gaden kunne se nogen forandring. Der blev derefter bygget ny sal med scene, og nogen forandring skete ligeledes for de øvrige lokalers vedkommende.

Mange foreninger har holdt fester dér med optræden af mange kendte solister, og også det lokale amatørteater holdt, og holder stadig, forestillinger på hotellets scene.

Luftfoto af en del af Eskilstrup år 1956. Møllen i midten af billedet blev bygget 1882 af Ole Petersen. (Foto: Forfatteren).

Efter nogle år blev hotellet solgt videre til Hans Jørgensens broder, Frede Jørgensen, og kort efter atter afhændet til Fanny og Kaj Jørgensen, som tidligere havde haft Tingsted forsamlingshus. Efter Kaj Jørgensens død blev det dygtigt og energisk ført videre af Fanny Jørgensen alene. Der er nok at se til med møder, fester og restauration, ligesom der bliver leveret mad ud af huset.

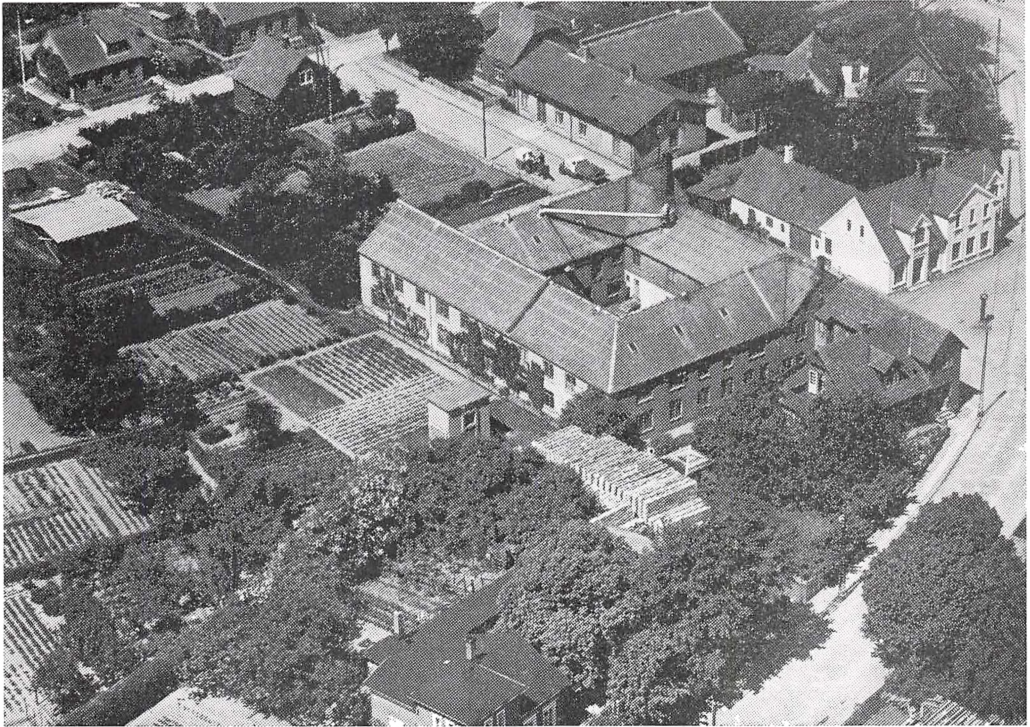
Sophus Jacobsen, som skilte hotellet ud fra sin forretning og solgte det i 1940-erne, fortsatte med at drive sin købmandsforretning, der var meget velassorteret. Han var en meget afholdt mand,

hvad man kunne se ved hans død og ved begravelsen. Overalt i byen var der flag på halv, og i kirken var der helt fyldt, og endda måtte adskillige blive udenfor.

Så blev forretningen købt af L. Jørgensen, der ligeledes blev meget afholdt i byen. På grund af alder måtte han sælge forretningen, og efterfølgeren blev Hans Frederiksen, som købte den i 1958. H. Frederiksen og hans kone havde i nogle år været værter i forsamlingshuset i Eskilstrup, men bosatte sig nu i lejligheden over forretningen, og nye værter blev antaget til forsamlingshuset.

I lighed med andre steder blev der og-

Møbelfabrikken Bernh. Pedersen & Søn. Der er blevet bygget en del mere til, efter at dette billede er taget i 1936. (Foto: Bernh. P.).

så her foretaget ændringer. Forretningen blev udvidet, selvbetjening blev indført, og den stol, som folk tidligere kunne sidde og hvile sig lidt på, samtidig med at de slog en sludder af med købmanden, blev en „saga blott“.

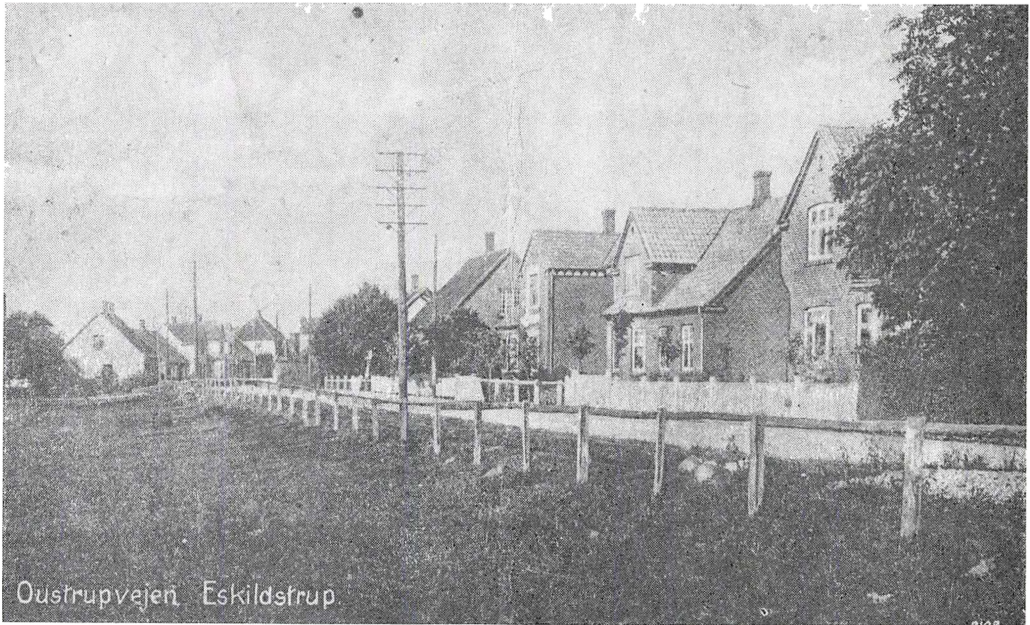
En ny tid begyndte, teknikken vandt mere og mere frem; nu taler man om „de gode, gamle dage“, som ingen vel alligevel ønsker tilbage.

Møllen blev bygget af Ole Petersen i 1882. Han drev den til 1910, hvorefter

den blev overtaget af datteren og svigersønnen, Erna og Marius Hansen. Der blev udvidet en del, og omsætningen var stadigt stigende. Foruden handel med korn og foderstoffer førte man også bygningsartikler af enhver art.

Marius Hansen var medlem af sognerådet i 11 år, heraf 4 år som næstformand, og sociale sager var han især interesseret i. I mange år var han endvidere kasserer for Eskilstrup el-selskab.

Sønnen, Frede Hansen, overtog virk-

Oustrupvejen eller, som den nu hedder, Østergade. Marken til venstre blev udstykket i begyndelsen af 1970'erne, så det er egentlig ikke så længe siden, at selve billedet blev ændret. Dette er taget ca. 1930. (Foto: Forfatteren).

somheden i 1950-erne, men siden er det købt af firmaet A/S F. Kryger.

Møbelfirmaet Bernh. Pedersen & Søn blev grundlagt i 1902. Til at begynde med omfattede det kun bygningsarbejde, og som medhjælp var der kun ansat en mand. I 1913 skete der en betydelig udvidelse. Der blev bl. a. anskaffet maskiner, drevet af petroleumsmotorer. Atter i 1935 skete en udvidelse, idet der blev bygget en 2-etages bygning med brandsikre lofter, tørrestuer og andre hensigtsmæssige indretninger.

I 1932 begyndte fabrikant Bernh. Pedersens søn, August Pedersen, sin egen

virksomhed i faderens lokaler, og i 1935 omdannedes firmaet, og man antog firmanavnet som nævnt ovenfor.

Før 2. verdenskrig blev der beskæftiget ca. 50 mand, og produktionen omfattede spisestuer i eg, soveværelser i birk og bøg, skriveborde i eg og soveværelser i fyr beregnet til at blive malet.

Efter Bernh. Pedersens død i 1960 er firmaet ført videre af August Pedersen. Hans to sønner, Niels og Palle Pedersen, er med i firmaet, og det giver ramme for mange arbejdspladser. Møblerne sælges dels her i landet og bliver dels eksportet til udlandet.

*Kristine og Christen Koch sidder i deres hyggelige stue, og Christen læser i »Flyve-Posten«.
(Foto: Else Koch, Eskilstrup).*

Der har været mange forretninger i Eskilstrup; nogle er ført videre, og andre er blevet nedlagt.

Olaf Olsen nedsatte sig som næringsdrivende i 1930, og hans forretning lå i Østergade 9. Han handlede først og fremmest med mælk, smør, fløde, ost og æg. Desuden var der en lille afdeling for viktualier. Olaf Olsen var fra 1936 og i en lang årrække derefter medlem af sognerådet.

Skotøjshandler Karsten Larsens butik blev grundlagt af Chr. Larsen i 1890. Karsten Larsen overtog den i 1940, og

der skete en omlægning, idet der foruden salg og reparation af sko også blev solgt trikotage.

Karsten Larsen havde forretningen til 1977, hvorefter den blev videresolgt til Sonja og Ejlf Holm. Forretningens navn blev „Sonja“, og i stedet for sko forhandles en anden varegruppe, nemlig børneartikler, barnevogne, senge m. v.

„Tatol“ blev 1939 overtaget af Carl G. Olsen. Forretningen lå i Østergade 3, hvor senere blev grill-bar. Senere flyttede „Tatol“ til Jernbanegade og fik til huse hos fru Anna Hansen. Dennes mand,

Urmager Christensens hus i Vestergade. Det ejes nu af Benny Jensen, og der er ændret en del ved huset, siden billedet blev taget ca. 1910. (Foto: Forfatteren).

Carl Evald Hansen, havde handlet med støbegods. Forretningen var blevet grundlagt i 1898 af Lars Hansen, og Carl Evald Hansen havde overtaget den i 1931. Efter at fru Hansen var blevet enke i 1961, overtog hun så „Tatol“.

Senere, i 1973, blev forretningen solgt til Ragnhild og Per Andersen. Forretningen er blevet moderniseret, og varesortimentet er udvidet i takt med den stigende efterspørgsel.

Gartneriet i Tårngade, som ejes af gartner Karl Olsen, er blevet meget omfattende; der er bygget 6 store drivhuse,

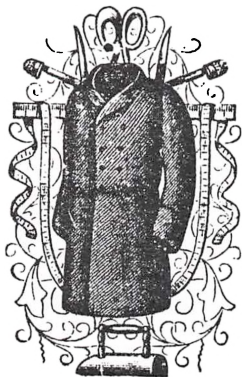
hvor der bliver fremdrevet forskellige blomstersorter, og en stor mængde bliver afsat i København.

Leo Rasmussens handelsgartneri startede i 1931 og er nu overtaget af sønnen Hans Edmund Rasmussen.

Urmagerforretningen blev startet i 1935 af urmager og guldsmed Christian Koch. Forretningen, som er beliggende Søndergade nr. 3, ligger, hvor der førhen har været den første „Brugsforening“.

En hatteforretning har heller ikke manglet. Den lå på hjørnet Østergade-Nørregade. Indehaveren var fru Anna

Eskildstrup Station
A. Hanssons
Skræderforretning

anbefaler sig med alt til Faget henhørende

— **Elegant Snit** —

Pasning og durabelt Arbejde udføres

Stort Klædelager forefindes

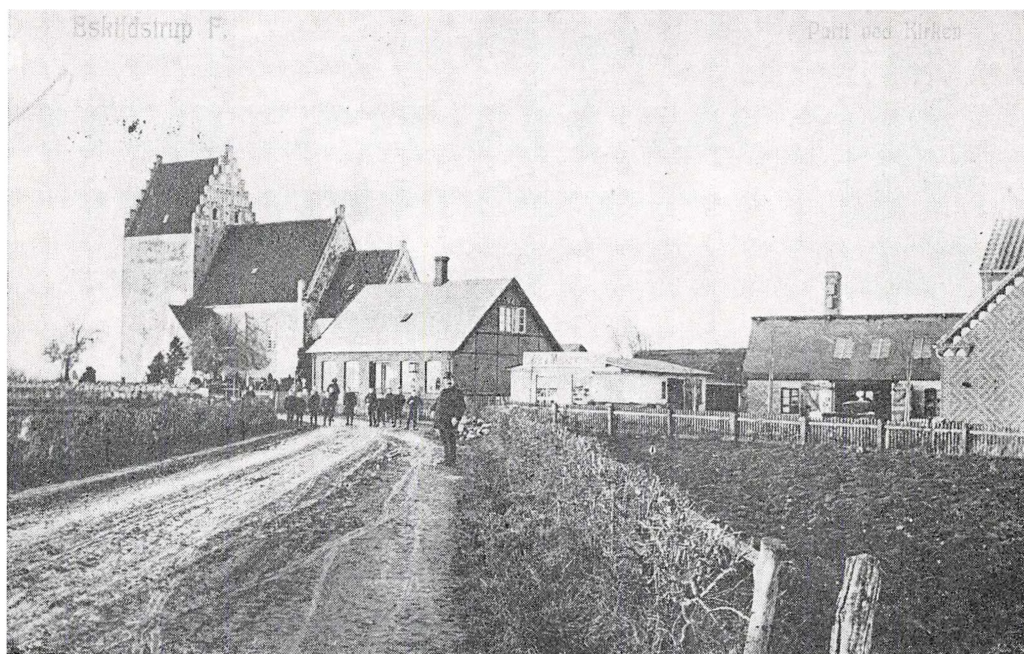
— 504 —

Annonce fra 1909 fra skrædder Hansons forretning.
(Foto: Folketidende).

Baneoverskæringen 1909 og skrædder Hansons forretning, hvor Chr. Olsen nu har slagterforretning.
(Foto: Forfatteren).

Gadeparti fra Eskildstrup.

Smedien ligger her til højre i billedet. Før da lå den omme i Gamle-Eskilstруп, men efter en brand blev den genopbygget her. (Foto: Forf.).

Porsdal, som var uddannet syerske. Hun syede foruden hatte også kjoler og meget andet. Udover at sy var hun også spillelærerinde, og når der blev vist film på hotellet, var det hende, der spillede til – det var jo nemlig i stumfilmens dage.

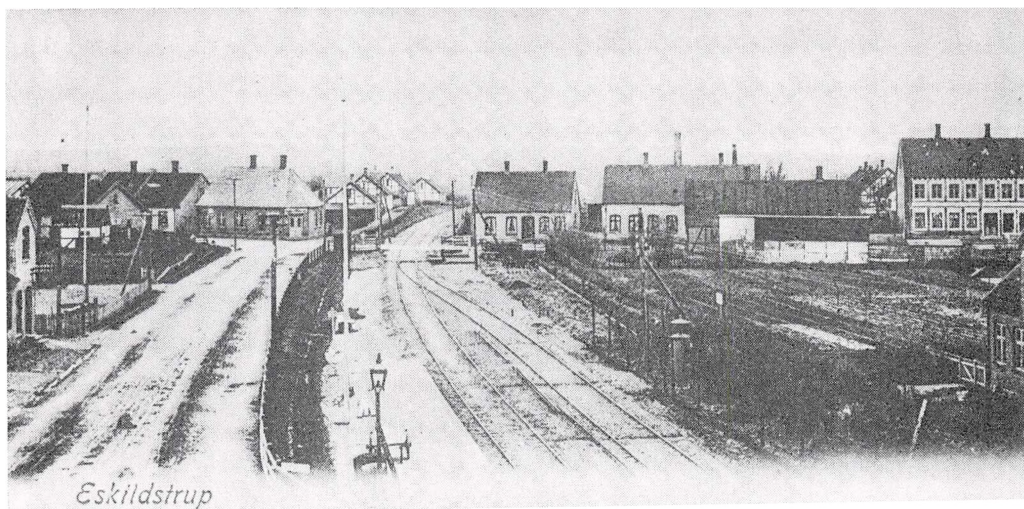
I den pågældende forretning har der siden været forhandlet flere forskellige ting. Der har været frisørforretning, „Eva salonen“, og senere slagterforretning ved Christian Olsen.

Edith og Poul A. Hansen har haft forretningen siden 1950 og forhandler trikotage m. m.

Slagter Chr. Olsen flyttede i 1960-erne sin forretning til Søndergade 3, hvor købmand Carl Bruun forøvrigt før havde haft sin forretning.

Savværket blev grundlagt i Stødstrup i tilknytning til en landejendom, men efter en brand i 1900 flyttede man det til Eskilstруп. Valdemar Jørgensen overtog det efter sin far, og det er gennem tiderne blevet udbygget og moderniseret i meget høj grad. Efter V. Jørgensens død i 1968 er savværket ført videre af to brødre, Gunnar og Niels V. Jørgensen.

Eskildstrup

Udsigt fra stationen mod syd. Bemærk, at der kun er ét spor over vejen; det var ved det sporskifte, at togulykken skete den 30. september 1905, hvor to blev dræbt.

(Foto: Murer T. Pedersen).

Hovedgaden i Eskildstrup år 1915. Solen har sikkert været bagende, da man kan se, at alle har markiserne nede.

(Foto: Forfatteren).

Parti fra Eskildstrup

Hovedgaden med brostensbelægning, ca. 1935.
(Foto: Forfatteren).

Børnenes situation

Bortset fra skolen var der ingen anden pasningsordning for børnene. Moderen måtte tage dem med på arbejde, eller større søskende måtte have opsyn med dem i den udstrækning, det kunne lade sig gøre. På gårdene var det almindeligt at have en ung pige til at passe børnene.

I 1951 gik nogle personer sammen om et stykke arbejde for at få en såkaldt „roe-børnehave“ i gang.

Der blev nedsat et udvalg til at tage sig af det fornødne, og følgende blev valgt: Ester Jespersen, Gudrun Hansen, Aase Frederiksen, Erna Larsen og socialudvalgsformand Carl Skaftø.

Fra savværksejer Jørgensen blev der stillet lokaler til rådighed, og kommunens beboere blev opfordret til at støtte det gode formål ved at give legetøj eller andet nødvendigt.

I Klodskov blev der også oprettet en roe-børnehave, der blev ledet af fru lærer Jyde.

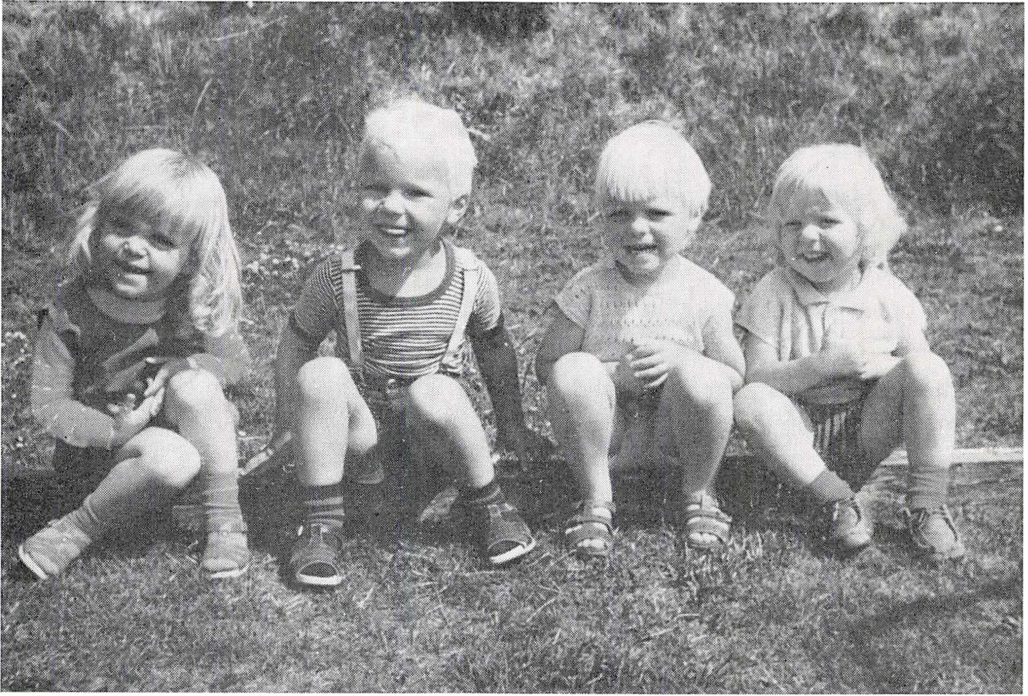
Ingen af stederne var det dog de bedste forhold, man havde at arbejde under, hverken hvad de sanitære forhold eller inventar og andet angik. Roe-børnehaverne startede den 1. oktober 1951 og kørte til omkring juletid samme år.

Tiderne skiftede, og efterhånden blev det mere og mere almindeligt, at kvinderne skulle ud at arbejde, og der var

To småpiger anno 1909. Til venstre Ulla Koch og til højre Gudrun Porsdal. (Foto: Forf.).

Børnehavebørn i 1973. Fra venstre er det Gitte Larsen, Per Stefaniuk, Ulrik Green og Michael Iversen. (Foto: Forfatteren).

brug for al arbejdskraft. Men dermed blev det også påkrævet med institutioner, og atter samlede en kreds af personer for at klare problemet. Man blev i første række enige om at udsende en behovsanalyse, og den viste, at der ønskedes pladser til 128 børn. Derefter blev der nedsat et arbejdsudvalg, som med stor ihærdighed fik lavet forskellige arrangementer, såsom bankospil, mannequinopvisning m. m. for at få en startkapital.

Sognerådsformand Verner Rasmussen var af den mening, at det ville være godt

med en børnehave, og kommunen gik ind for idéen. Et areal blev købt, og byggeriet begyndte.

1. januar 1972 stod børnehaven klar til brug, og lederen, Wini Andersen, og andre ansatte kunne tage imod de første børn.

„Børnelands Venner“, som foreningen hedder, der stod bag børnehavens opførelse, arbejder fortsat, dels for at støtte børnehaven „Børneland“, men også med det formål at få bygget flere institutioner, fritidshjem og vuggestuer.

Legende børn fra 1911.

(Foto: Lærer Laursen, Kbhvn.).

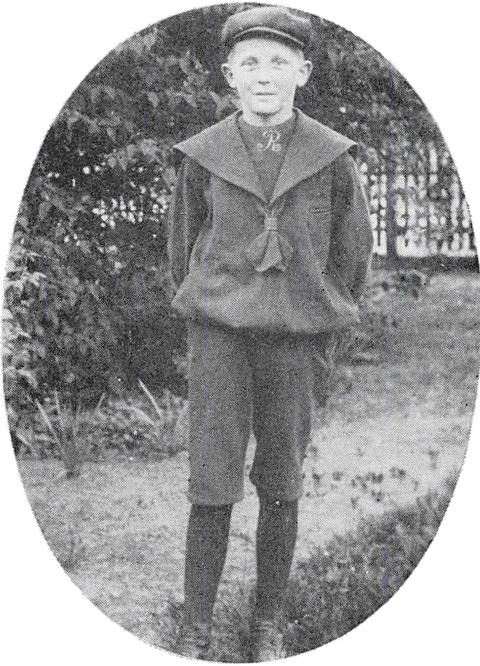
Formænd i „Børnelands Venner“:

Repræsentant Jørgen Mortensen, Søndergade, Eskilstrup	1969–1972
Bankbetjent Finn Darmer, Østerled, Eskilstrup	1972–1974
Sygeplejerske Karen Stefaniuk, Kløvermarksvej, Eskilstrup	1974–1979
Assistent Ane Kristiansen, Sørup	1979–

Bestyrelsen i „Børnelands Venner“ bestod 1980 af følgende:

Formand: Assistent Ane Kristiansen, „Lollikegaard“, Sørup. – Næstformand: Bankassistent Jørgen Rasmussen, Parkvej, Eskilstrup. – Kasserer: Kontorassistent Kirsten Andersen, Søndergade, Eskilstrup. – Sekretær: Guldsmed Werner Gass, Nr. Grimmelstrup, samt assistent Birthe Jensen, Rosenlundvej, Eskilstrup; lærer Jørgen Ahmt, Kirkevænget, Eskilstrup; pædagog Birthe Olsen, Vestergade, Eskilstrup.

Børnehaven har sin egen bestyrelse, bestående af følgende personer:

Formand: Skoleinspektør C. C. Kristiansen, „Lollikegaard“, Sørup. – Næstformand: Bankassistent Jørgen Rasmussen, Parkvej, Eskilstrup. – Sekretær: Stud. mag. Birgit Unnerup, Alstrup, samt ekspedient Niels Jørgen Hansen, Ønslev; sygeplejerske Lis Kyhn Petersen, Nyby.

*En Eskilstrup-dreng, som senere blev borgmester i Nykøbing, Reinholdt Jørgensen. 1911.
(Foto: Lærer Laursen, Kbhvn.).*

Zone-redningskorpset

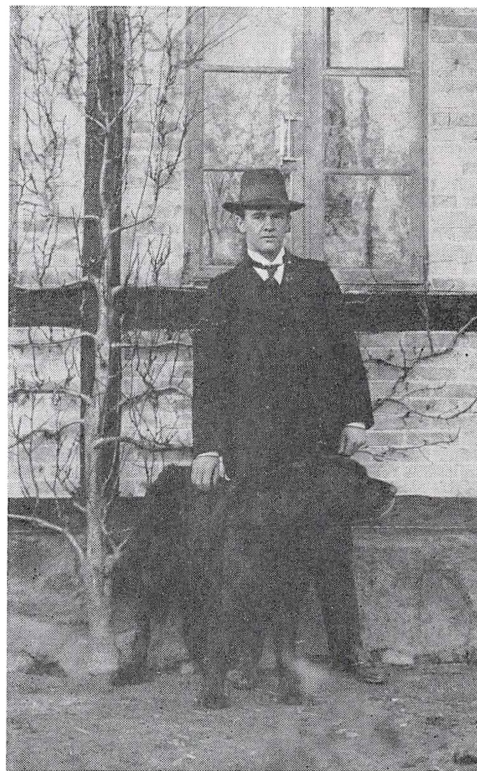
Denne virksomhed blev startet i Eskilstrup og bredte sig siden videre.

Det var Reinholdt Hansen, som grundlagde Zonen i 1926. I begyndelsen var der ikke mange ansatte og kun 4 biler, men 36 år senere, i 1962, var der 279 ansatte foruden ca. 100 unge, frivillige og idealistiske mennesker, som på den måde ydede en gratis samfundsgavnlig indsats. Samme år bestod bilparken af 133 ambulancer, 113 kranvogne, 21 personvogne, 17 varevogne, 12 katastrofevogne, 9 automobilsprøjter, 9 last- og bugservogne, 2 dyreambulancer, 2 frømandsvogne, ialt 310 køretøjer, hvortil skal lægges en sø-redningstjeneste med 3 store motor-redningsbåde stationeret hhv. i København, Århus og Sønderborg. Foruden fandtes en række privatejede motorbåde i andre havne, som havde aftale med Zonen.

Iøvrigt var der Zonens flyveambulance med hovedstation i Kastrup lufthavn, og korpset havde 7 fly stående dér.

Køretøjerne var stationeret på 72 brand- og redningsstationer over hele landet.

Reinholdt Hansen blev født den 5. marts 1889 som søn af gårdejer Knud Hansen og hans kone Christine, „Chri-

Reinholdt Hansen fotograferet på gården i Stødstrup ca. 1912.

(Foto: Lærer Laursen, Kbhvn.).

stinelund“ i Stødstrup. Reinholdt var en rask og vågen dreng, han hjalp til på gården efter skoletid, og da det var me-

ningen, at han senere skulle overtage hjemgården, kom han efter sin konfirmation ud at tjene på en anden gård i Eskilstrup sogn. Imidlertid havde han ikke stor lyst til landbruget, hvilket ingen kunne forstå, da han jo havde alle muligheder for selv at blive gårdmand. For at prøve noget andet tog han så til København i 1907.

I København prøvede han forskellige job uden at gå ind i nogen egentlig uddannelse. Soldatertiden kom for ham fra 1910–1911. I 1912 prøvede Reinholdt Hansen at stå „på de skrå brædder“ i det gamle Casino-Teater, og det var noget, som passede ham, så en tid var han skuespiller.

Reinholdt Hansen havde en barndomsven, som også boede i København, det var Johannes Hare. Hare var ved at udanne sig indenfor forretningsverdenen. I årene 1906–1910 var han uddannet som ekspedient hos købmand Chr. Boas i Stubbekøbing, og efter en solid handelsuddannelse, bl. a. med et studieophold i USA, skulle han overtage moderens, fru Ane Hare's, velrenommerede tricotageforretning og gjorde det også i 1921.

Det var hos Johannes Hare, der kom en ung Gilleleje-pige var navn Loys, og hun blev Reinholdt Hansens tilkommende kone. De blev gift den 27. oktober 1916, han 27 år og hun 32 år. Fru Loys krævede nu af sin mand, at han skulle holde op med at være skuespiller og få sig et „almindeligt“ arbejde. Derpå købte de en frugt- og grøntforretning i København, foruden at han supplerede sine indtægter ved at køre vognmandskørsel,

hvortil han havde fået Magistratens borgerbrev den 24. juni 1915.

Grøntforretningen drev ægteparret indtil 1918, hvor de blev kaldt hjem til Eskilstrup for at overtage gården, da faderen Knud Hansen var afgået ved døden.

Det egentlige landbrug havde dog stadig ikke hans interesse, så da forretningen i København var blevet solgt, etablerede han sig som kreatur- og hestehandler på „Christinelund“, og samtidig begyndte han at udvide den oprindelige frugthave ved at plante endnu flere frugttræer, ligesom han opkøbte og videre-solgte frugt en gros.

I 1921 vendte, som tidligere nævnt, Johannes Hare hjem til Eskilstrup. Hare var i mellemtiden blevet gift, og det var helt naturligt, at fruene Loys og Poula Hare genoptog det hyggelige samvær, der var startet i København. Reinholdt Hansen var glad for, at Hare var kommet tilbage til fødebyen, og han lejede straks Hares forretningskælder til frugtlager. Det skulle blive den indirekte årsag til, at Reinholdt Hansen kom ind i brandslukningsarbejdet.

I 1924 brændte Johannes Hares forretning ned til grunden, og frugten i kælderen blev helt ødelagt. Den gamle hestetrukne kommunesprøjte kom for sent frem, og ingen kunne forhindre forretningen i at brænde totalt ned.

Branden påførte både Reinholdt Hansen og Johannes Hare et økonomisk tab og gav dem noget at tænke på. Reinholdt var en „handlingens mand“, og få dage efter branden rejste han til København for at tale med direktør Falck i Tietgensgade. Han foreslog direktør Falck at op-

Ane Hares forretning, som ligger midt i dette billede, blev ødelagt ved en brand, og en noget større forretning blev så bygget. Billedet er fra ca. 1916. (Foto: Forfatteren).

rette en såkaldt „Zonebrandvagt“ i Eskilstrup. Reinholdt ville lægge bygninger, arbejdskraft og telefon til, hvis blot Falck ville levere ham det nødvendige materiel, hvilket i 1924 var ensbetydende med en 800 liters/minut baghjulpumpe, slanger og strålerør samt nødvendigt personligt udstyr til mandskabet. Direktør Falck fik et godt indtryk af Reinholdt Hansen og sendte sin betroede medarbejder, Eigild Juel Wibollt, søn af en købmand i Nakskov, til Eskilstrup for nærmere at vurdere forholdene og navnlig undersøge, om der var økonomisk basis for oprettel-

se af et motoriseret landbrandvæsen på Falster.

Reinholdt Hansen havde i 1922 solgt „Christinelund“ og derefter købt slagtermester Löves ejendom „Villa Stella“ i Eskilstrup. Bygningerne var indrettet til kreatur- og hestehandel, og samtidig var en stor del af ejendommens jord blevet tilplantet med frugttræer. Efterhånden, som årene gik, kom det til at ligne en hel park og gik under navnet „Anlægget“.

I disse omgivelser modtog Reinholdt Hansen så Falck-disponenten, og de to mænd fandt hurtigt hinanden i et samar-

bejde, der kom til at vare lige til Reinholdt Hansens død i 1943.

Her må lige fortælles, at justits- og indenrigsministerierne i 1924-1925 var langt inde i forberedelserne til „Brandpolitiloven for Danmarks Landkommuner“, en lov, som blev effektiv den 1. september 1926, og som krævede, at samtlige landkommuner oprettede et motoriseret brandvæsen eller skrev kontrakt med et sådant, hvilket normalt var ensbetydende med nærmeste købstads brandvæsen. På Lolland-Falster var der i 1926 kun Nykøbing og Nakskov, som havde motoriseret brandvæsen, de øvrige byer havde stadig hestetrukne sprøjter med håndtrukne pumper. Dog havde Rødby „lejekontrakt“ med Rødbyhavn Skibsværfts konkursbo om ved ildebrand i byen at låne deres automobilsprøjte. Denne sprøjte blev forøvrigt købt af Reinholdt Hansen i 1926 og stationeret i Eskilstrup.

Der var i 1924 et såkaldt „entreprisebrandvæsen“ i Danmark, og det var Falcks. Derfor vidste direktør Falck, at det kun var et tidsspørgsmål, før landkommunerne skulle investere i motorsprøjtemateriel eller skrive kontrakt med ham selv. Da sygekørselen fulgte med de kommunale brandsluknings-overenskomster, var det vigtigt for Falck at få så mange kommuner som muligt til at tegne kontrakt med korpset, og derfor kom henvendelsen fra Eskilstrup egentlig direktør Falck meget belejligt.

Falck havde – først og fremmest på Fyn – oprettet de såkaldte Zonebrandvagter, ofte med „bi-zoner“. Det foregik på den måde, at Falck skrev kontrakt med 4 eller 5 landkommuner, og en au-

tomobilsprøjte var så placeret på et centralt beliggende sted, og derfra skulle den rykke ud til brand i det aftalte område.

Hvis der var langt fra automobilsprøjtes station til dens slukningsområdes ydergrænse (man regnede med en udrykningskørsel på 40 km/t), så oprettede man en „bi-zone“. Det betød, at der blev stationeret en påhængssprøjte med slangemateriel og strålerør i yderdistriktet, og som regel stod dette materiel hos landsbyens smed.

Reinholdt Hansen pressede på for at få motoriseret materiel til Eskilstrup, men forhandlingerne gik efter hans mening altfor langsomt. Falck havde jo mange andre interesser end lige netop Eskilstrup, hvilket betød længere ventetid.

Eigild Juel Wiboltt var manden, som Falck havde udpeget til at opbygge og lede alle Falcks Zonebrandvagter, og som nævnt var Wiboltt helt overbevist om, at Reinholdt Hansen havde alle forudsætninger for at blive Falck en god mand. Derfor var det da også Wiboltt en stor glæde at kunne være med ved åbningen af Falcks Zonebrandvagt i Eskilstrup i august 1925.

Reinholdt Hansen fik nu det ønskede slukningsmateriel, og som økonomisk baggrund havde han skaffet 7 kommuner foruden Ønslev-Eskilstrup som interesserede. Der var mange små kommuner dengang, og der skulle forhandles med hvert enkelt sogneråd.

Reinholdt Hansen fortsatte med at tage ud til de falsterske kommuner og agitere for sin brandvagt. Han demonstrerede, hvad det betød at have en motorsprøjte til rådighed i forhold til heste-

sprøjterne. Han gjorde det så godt – forøvrigt sammen med Johannes Hare – at alle Falsters landkommuner i februar 1926 havde tegnet en kontrakt. Derved opstod den situation, at brandvagten i Eskilstrup havde altfor lidt materiel til at klare det store område.

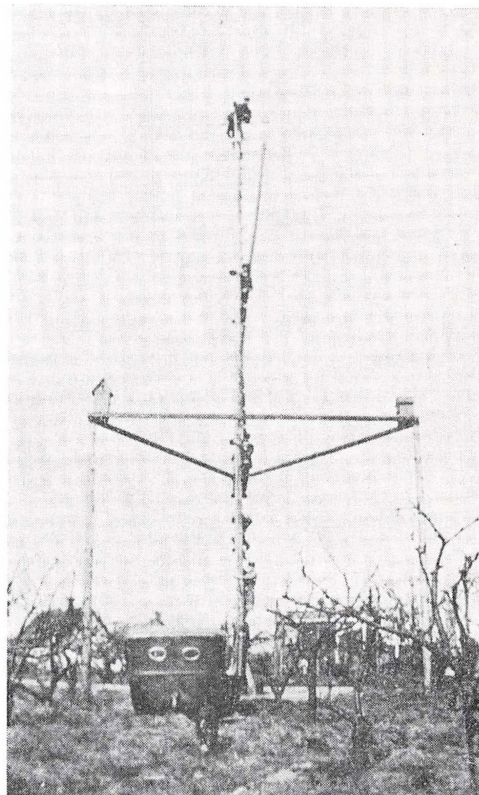
Reinholdt Hansen krævede derfor sin station udbygget til rigtig brand- og redningsstation, d.v.s. at der foruden brand-sprøjter også skulle være kranvogn og ambulance. Desuden mente han, at det var rimeligt, at der blev oprettet „bi-zoner“ hhv. i Gedser og Orehoved, senere ændret til Nr. Alslev.

Falck kunne udmærket godt se, at kravene var berettigede, også hvad indtægterne til Falck angik, men Falck havde af en eller anden grund ikke lyst til at lægge en „rigtig“ station i Eskilstrup. Derfor meddelte han Reinholdt Hansen, at man med tiden ønskede at oprette en sådan station i Nykøbing.

Reinholdt Hansen syntes ikke om dette svar og prøvede at tale med Wiboltt om sagen. Wiboltt støttede Reinholdt Hansen, og resultatet blev, at Falck måtte bøje sig.

Den 1. april 1926 kunne Reinholdt Hansen så præsentere Eskilstrup brand- og redningsstation med 1 ambulance og 2 automobilsprøjter. Den ene af sprøjterne var Reinholdt Hansens ombyggede kreaturvogn. Samtidig åbnedes der de to ovenfor nævnte „bi-zoner“, og ved annoncering meddelte Reinholdt Hansen, at han fra og med den 1. april 1926 ophørte med at drive kreatur- og hestehandel.

Falck regnede nu med, at Reinholdt Hansen havde fået det, han ønskede, og

Det gamle trætårn ved Zonestationen, som stod 1926-29.

at der så ville være ro over sagen. Men Reinholdt Hansen fortsatte med at agitere, og han rejste nu rundt også på Lolland. Snart havde han tegnet hele Syd- og Østlolland foruden fire kommuner på Guldborgland. Han havde også søgt kontakt med det kommunale brandvæsen i Maribo og Nakskov. Denne sidste forbindelse medførte, at da godset „Lille-Købelev“ på Nord-Vestlolland brændte, rykkede Reinholdt Hansen ud sammen med sit mandskab, kørte vejen på de 73 km

og arbejdede i skøn forening med motorsprøjten fra Nakskov, hvilket var en god reklame for Zonen.

Wiboltt kom oftere og oftere til Eskilstrup, og da Johannes Hare nu brugte det meste af sin fritid til at hjælpe Reinholdt Hansen med at tegne såvel kommune- som husstandsabonnementer, var det uundgåeligt, at han efterhånden kom til at betragte dem som kompagnon'er.

Det var nu på tale at oprette brand- og redningsstationer i Slemminge og Søllested, magen til den i Eskilstrup, men atter sagde Falck nej. Reinholdt Hansen blev kaldt til København og fik så at vide af Falck, at han kunne vælge mellem at indfri de forpligtelser, han selv havde indgået, eller at løse Falck fra „de af Falck-ledelsen uautoriserede overenskomster med de mange landkommuner, virksomheder og privatpersoner“. Reinholdt Hansen lod sig dog ikke slå ud, men fortsatte blot endnu mere energisk end før.

Johannes Hare havde fået sin forretning genopbygget, endda i amerikansk stil med fladt tag, hvilket medfører, at det er muligt at bygge ovenpå, såfremt man senere måtte ønske det. Huset har dog stadig sit oprindelige udseende. Af politiske grunde var det godt, at der var to forskellige personer til at tegne Zoneabonnementer. Reinholdt Hansen havde et livligt temperament, så nogle gange måtte Johannes Hare af sted for at klare indtegningerne.

Efter Københavner-besøget blev Reinholdt Hansen og Johannes Hare enige om, at de bestemt ville opfylde de forpligtelser, som de havde påtaget sig overfor de mange abonnenter. Når de så hav-

de rejst den nødvendige kapital til materielindkøb, skulle de penge, som kom ind via abonnement, ikke mere tilfalde Falck, men geninvesteres i de lokale brand- og redningsstationer.

De gik så til Landmandsbankens afdeling i Eskilstrup, og her forelagde de direktør Dreschler deres ønsker. Efter grundige drøftelser og økonomiske beregninger fik de den nødvendige arbejdskapital mod pant i deres ejendomme.

Derefter blev der indkøbt materiel, noget hos C. C. Weinrich i Snertinge, som forresten selv var zonebrandvagtleder, og noget blev købt hos fabrikant og opfinder L. C. Ellehammer i København. Brugte automobiler blev også købt, og karrosseriombygningen blev foretaget på Lommelev Karrosserifabrik. Det mekaniske udstyr blev bl. a. ordnet af mekaniker Hugo Andersen i Eskilstrup.

Zonebrandvakterne i Søllested og Slemminge blev åbnet i 1927, og der var „bizoner“ i Købelev og Vesterborg. Eskilstrup havde i 1928 10 brand- og redningskøretøjer.

I København var man blevet overrasket over, at det var lykkedes Reinholdt Hansen at bringe sine planer til udførelse uden deres hjælp, og de gav ham dermed handlefrihed. Men Falck frygtede, at „bevægelsen i Eskilstrup“, som den kaldtes, skulle medføre, at Falck mistede kontrollen med de lolland-falsterske zonebrandvakter, og denne frygt skulle vise sig at være særdeles velbegrunnet.

Falck havde på Wiboltt's initiativ stiftet „Foreningen af Falcks-Zonebrandvakter“, hvilket skete i 1927. Men efter bruddet med Falck hed den „Zonelederfore-

ningen“. På denne forenings årsmøde i 1928 blev der bl. a. rejst spørgsmål vedr. de enkelte brandvagtlederes kompetence, netop et emne, som skabte debat. Reinholdt Hansen fastholdt sit krav om ubetinget handlefrihed samt fuldstændig lokal dispositionsfrihed. Hans frejdige og ligefremme fremtræden gjorde et dybt indtryk på de øvrige zonebrandvagtledere, der kom fra alle egne af landet, og de blev her klar over, at Reinholdt Hansen faktisk undsagde sig Falcks overherredømme.

Det var helt oplagt, at kursen gik mod et åbent brud med Falck, og luften var ladet med dramatik. Falck og Reinholdt Hansen indgik dog „våbenstilstandsaf-tale“, og den gik ud på, at Reinholdt Hansen fik lov til at „beholde“ Lolland-Falster for sig selv, således at han betjente Falcks abonnenter dér, og Falck skulle så betjene Reinholdts abonnenter i det øvrige Danmark.

Man kan retfærdigvis mene, at Falck var gået meget langt for at komme Reinholdt Hansen i møde og dermed bevare enighed i korpset.

Reinholdt Hansen rejste glad hjem fra mødet, og han proklamerede, at nu oprettede han „Lolland-Falsters Zonebrandvagters Redningskorps“ med hovedkvarter i Eskilstrup.

Wiboltt var imidlertid klar over, at tilstandene var uholdbare; han mærkede tydeligt, at det gærede i „Foreningen af Zonebrandvagter“, og han sagde åbent og ærligt til Falck, at det formodentlig kun var et tidsspørgsmål, før mange af zonebrandvagterne, ihvertfald de største af dem, fulgte Reinholdt Hansens eksempel.

Ved foreningens årsmøde 1929 blev Reinholdt Hansen valgt som formand, og som næstformand blev valgt Christian Jensen, Randers, og sekretær blev Tage F. Jensen. Efter dette valg var der ikke tvivl om, at zonebrandvagterne helt og holdent var af samme mening som Reinholdt Hansen. Falck ventede da også på det endelige brud.

Reinholdt Hansens åbnede en station i Rønnede på Sydsjælland i 1930 og desuden en brandvagt i Bårse, ligeledes Sydsjælland. Samtidig skrev han kontrakt med Haslev sygehus om, at han skulle stationere en ambulance dér, og den skulle så betjene Haslev, Frederslev og Bråby kommuner.

Denne handling var en åben krigserklæring til Falck, og svaret kom da også omgående i form af eksklusion af Lolland-Falsters Redningskorps og de Zonebrandvagter, der valgte at følge Reinholdt Hansen eller „parolen fra Eskilstrup“, som Falck udtrykte det.

Nu var Reinholdt Hansen og hans meningsfæller altså udstødt af „De danske Redningskorps Fællesforbund“, som Falck-selskaberne officielt hed. Det var der ikke noget overraskende i, men det kom derimod bag på Falck, at Wiboltt opsagde sin stilling hos ham og tilbød Reinholdt Hansen sin tjeneste på den måde, at Wiboltt ville sætte sin arvede formue i redningskorpset og så til gengæld få en stilling, som var tilsvarende den, han havde haft hos Falck. Ved flytningen tog Wiboltt de nordsjællandske og nogle jyske Zonebrandvagter med sig til Reinholdt Hansen.

„De frie Brandzonevagter“, som de en

kort tid kaldte sig, holdt derefter en række møder, der mandede ud i, at de dannede A/S ZONE REDNINGSKORPSET med officiel optagelse i aktieselskabsregistret den 1. april 1931. Reinholdt Hansen blev naturligvis administrerende direktør, og korpset fik hovedkvarter i Eskilstrup. Johannes Hare nedlagde sin forretning og satte selve forretningsejendommen ind i Zonen – et populært navn, korpset fik ret hurtigt – til brug for det nye hovedkontor. Desuden satte Johannes Hare sin formue ind i selskabet som risikovillig arbejdskapital. Hare blev derpå økonomidirektør. I København var placeret et kontor på Platanvej, og snart var alle hjul i gang.

Wiboltt blev, som han selv havde ønsket det, udnævnt til akkvisitionsdirektør, hvilket vil sige, at han skulle rejse landet rundt og føre tilsyn med zonestationerne samt undersøge, hvor det var muligt at placere nye stationer på et økonomisk bæredygtigt grundlag.

Således opstod Zone-Redningskorpset, og der blev naturligvis skarp konkurrence med Falck over hele landet.

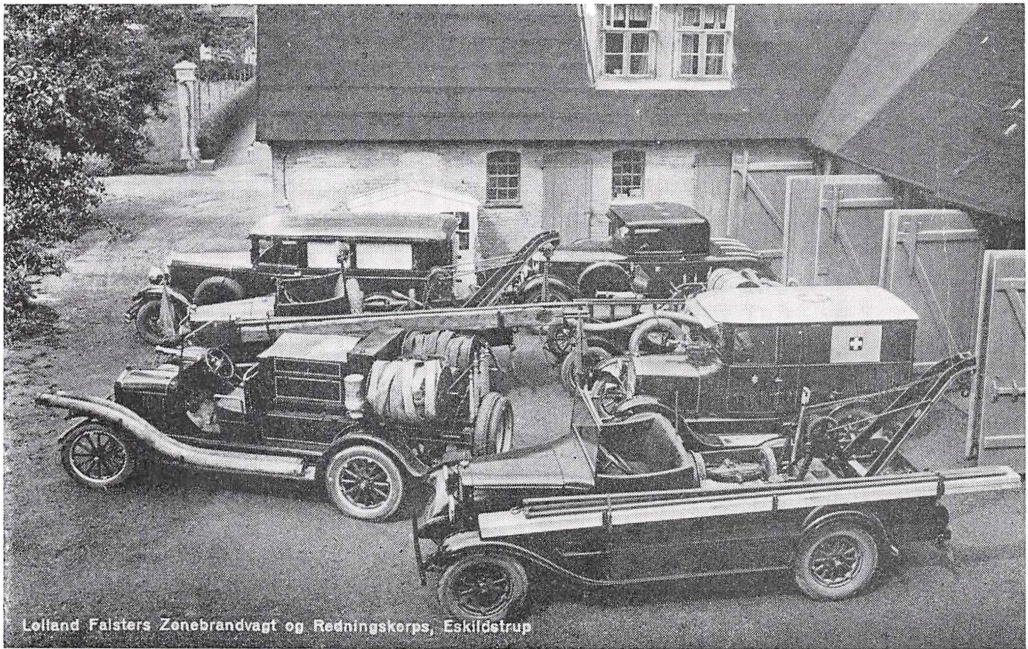
Igennem 1930-erne oprettede Zonen en lang række stationer og udvidede de gamle. Bådtjenesten blev oprettet, men af allermest reklamemæssig betydning var utvivlsomt realisering af direktør Johannes Hares idé om ambulanceflyet, som kom i 1939. Denne flyvende ambulance skaffede Zonen en vældig reklame, og der kom mange kontrakter med staten og amterne. Zonens slogan „Vi hjælper til lands, til vands og i luften“ blev landskendt.

Falck fik i årene 1946 og 1947 en fly-

vetjeneste, men den kom ikke til at betyde det samme som Zonens. Man må anerkende Falcks dygtighed, navnlig de enkelte stationslederes indsats i 1930-erne for at tilbageerobre mange af de kommuner, som Zonen havde fået ved zonebrandvagtledernes hjælp, og det var et stadigt problem for Zonen at hamle op med Falcks stærkere økonomiske formåen. Det ville derfor være usandt, hvis man påstod, at Zonen ikke har været i endog mange økonomiske kriser gennem de 31 år, korpset eksisterede. Vi må dertil sige, at når økonomien blev sikret, omend i sidste øjeblik, så skyldtes det hovedsageligt tre mænd, nemlig hovedkasserer Erik Rasmussen, kontorchef Ulrik Falskov og bankdirektør Dreschler, Landmandsbanken. I de seneste år, d. v. s. fra omkring 1950, var direktør Harald Neumann, Ringsted, Zonens bedste økonomiske garant.

Zonen startede jo oprindeligt som brandslukningskorps, men blev inden længe til et redningskorps. I 1930 havde Reinholdt Hansen et møde med murermester Niels Hansen, Nakskov. Denne var formand for „Dansk Brandinspektørforening“ i Maribo-afdelingen. Reinholdt Hansen forelagde ham, at de kommunale brandvæsener i Danmark kunne overtage Zonens brandslukningskontrakter, imod at Zonen fik monopol på sygekørsel, redningsarbejde og entreprenørarbejde med de kommuner, som de kommunale brandvæsener betjente.

Der blev derefter indledt et samarbejde mellem Nakskov kommunale brandvæsen – Niels Hansen kunne jo ikke svare for samtlige danske kommuner – og

Zone-bilerne i Villa Stella. (Foto: Forf.).

Zonen, og de ydede hinanden vederlagsfri assistance, en beslutning, der fik stor gensidig betydning, og som helt klart var til gavn for såvel land- som bybefolkningen. Dette samarbejde fungerede lige til den 1. januar 1963, hvor Falck købte hele Zone-Redningskorpset, og hvor de kommunale brandvæsener opsagde samarbejdsaftalen.

Niels Hansen gjorde alt, for at Reinholdt Hansens samarbejdstilbud skulle blive kendt af samtlige danske kommunale brandvæsener. Først forhandlede han med sine kolleger i Maribo, og derefter holdt han et foredrag om det på et lands-

møde i Århus. I Sønderjylland og på Bornholm blev der holdt lignende foredrag, og denne indsats for, at de kommunale brandvæsener skulle stå last og brast med Zonen gav overalt gode resultater.

Alle de mange tråde i det stadigt ekspanderende Zone-Redningskorps samlede Reinholdt Hansen i sine stærke hænder i Eskilstrup. Det varede til den 19. januar 1943, helt præcis kl. 10.31, thi da døde Reinholdt Hansen pludselig på sit kontor. Han var midt i en samtale med sin kontorchef, Ulrik Falskov, og det viste sig, at han havde fået en blodprop i

hjertet, så der var intet at stille op hverken for læge Gulmand, Eskilstrup, eller den tilkaldte ambulance.

Midt i sin livsgering var Reinholdt Hansen afgået ved døden, knapt 54 år gammel. Der bredte sig en stor sorg ud over landet på de mange små og store Zone-stationer, da budskabet om deres virksomme chefs død nåede frem, og alle steder gik flagene på halv stang.

Fra hele Danmark kom Zone-ledere og repræsentanter for statslige og kommunale myndigheder rejsende til Eskilstrup for at deltage i den gribende begravelseshøjtidelighed for Zone-Redningskorpsets afholdte chef.

Hans død var et stort tab for Zonen. Selve korpssånden og sammenholdet levede videre, anført af driftsleder Marnifred Suhr, der myndigt og dygtigt blev Zonens praktiske leder, medens kontorchef Falsskov, hovedkasserer Rasmussen og abonnementschef Helge Hansen, alle fra Eskil-

strup, førte administrationsarbejdet videre, først i Eskilstrup, men fra foråret 1946 på Zonens hovedafdeling i Nykøbing.

Johannes Hare og Wiboltt var fra Reinholdt Hansens død og indtil Zonens „død“ korpsets administrerende direktører. De havde begge lige stor myndighed til at træffe beslutninger på Zonens vegne.

Reinholdt Hansens enke blev boende i „Villa Stella“ til sin død i 1959, hvorefter ejendommen blev solgt. Hovedkontoret blev flyttet til det nye hovedsæde i Nykøbing på Vestensborg Allé, og selve brand- og redningsstationen flyttedes ligeledes dertil i september 1946.

På kirkegården i Eskilstrup står der et smukt monument, rejst over „Eskilstrups store søn“, som det med rette blev sagt i begravelsestalen over Zone-Redningskorpsets grundlægger, direktør Reinholdt Hansen.

Andelsbevægelsen og foreningslivet

De regler for samarbejde mellem mennesker på økonomisk område, der nu er kendt ud over hele verden som andelsbevægelsen, er ikke „opfundet“ i Danmark. Men andelstanken har i vort land fået en både særpræget og mangesidig anvendelse, således at Danmark ikke med urette nævnes blandt pionérene.

Andelsbevægelsen i Danmark er ikke bygget op af mænd fra universitetskredse eller af en socialt interesseret overklasse, den er derimod kommet nedefra. Fra sogn til sogn og fra landsby til landsby var der folk, som havde betingelse for at starte og styre små hjemlige andelsforetagender som mejerier, brugsforeninger m. v., de havde forstået at styre de fornødne regnskaber og lede de bestyrelsesmøder og generalforsamlinger, som skulle til.

Andelsbevægelsen er ensbetydende med et samarbejde på økonomisk plan til fælles fordel, og endnu en ting – andelsbevægelsen er demokratisk.

ANDELSMEJERIET „FÆLLESHAAB“

I Eskilstrup havde man i 1870-erne et lille fællesmejeri, som ejedes af proprietær Brun, „Boderupgaard“. Dette mejeri havde et par mælkevogne, der opsamle-

de mælken hos landbrugerne. Disse vogne kom dog ikke ret langt omkring, bl. a. ikke til Stødstrup, hvilket resulterede i, at en gårdejer dér, Anders Johansen, hver morgen gik den 2 kilometer lange vej til Eskilstrup mejeri med 2 spande hængende i en speciel dragt over skuldrene.

En af dem, som gav stødet til, at andelsmejeriet „Fælleshaab“ blev bygget, var dyrlæge Jeppesen, „Lundbygaard“. Han havde fået samlet 131 andelshavere, og den stiftende generalforsamling blev holdt den 23. april 1886.

Den første bestyrelse kom derefter til at se således ud:

M. Larsen, formand	
Johannes Hansen	- N. Mortensen
Morten Jensen	- J. Petersen Gaard
P. Nygaard	- H. Jensen
H. P. Nielsen	- Mads Hare
H. J. Væver	- dyrlæge Jeppesen
H. Møller	- J. Olsen

Mejeribygningen blev så opført af murer Lars Larsen, men samtidig var der flere andre ting, som skulle ordnes. Blandt andet at beregne de forskellige strækninger, mælkekuskene fik at køre, og da de foregik ad biveje, havde man ikke dengang noget kort, hvor man kunne opmåle vejlængderne. Dyrlæge Jeppesen, som forøvrigt var far til den senere

Mejeriet »Fælleshaab« ved 50-års jubilæet den 22. august 1936. (Foto: Poul A. Hansen).

minister Borgbjerg, og som var den, der lagde grunden til de regnskabsmæssige beregninger for de 13 landsbyer i omegnen, måtte så finde på en måde til at udregne strækningerne. Han klarede det på en ret original måde, nemlig ved at gennemkøre samtlige vejstrækninger mellem mejeriet og de 13 landsbyer med sin gig. På det ene hjulfælg havde han anbragt en hvid klud, og forinden han kørte, havde han udmålt, hvor mange alen hjulet gennemkørte ved at dreje en omgang. Derefter satte han sig tilrette på sin gig og talte under kørselen hjulets omdrejninger. Det har været en ret besværlig opmåling, men dyrlægen kom til

det rigtige resultat, hvilket var det vigtigste; det fortæller også lidt om, hvilken energi der blev lagt for dagen.

Mælken skulle i begyndelsen leveres 2 gange om dagen til mejeriet. Den mælk, som blev malket om aftenen, skulle omgående køres dertil for at komme under behandling; den måtte ikke stå natten over, og der faldt bøder, hvis denne regel ikke blev overholdt. Grunden var, at jo friskere mælken var, desto bedre blev smørret, og det er også sandt nok. Senere gik man dog over til at køle mælken natten igennem, mest nødvendigt i de varme sommermåneder, således at der kun skulle leveres mælk om morgenen.

I vor tid er der meget strengere regler for, hvorledes mælken skal opbevares.

I 1922 blev der opført en ny mejeri-bygning, da den første var blevet for lille, og der skulle ligeledes sættes nye maskiner i sving. Blandt maskinerne kan nævnes smørpakkingsmaskiner; den var især beregnet for smøreksporten til England – pakkesmør er jo så let at eksportere – og da „Fælleshaab“ var forbrugervenligt, sagde bestyrelsen, at kunderne „skal ha’, hvad de kan li“.

Under en storm skete det, at den gamle skorsten væltede omkuld under stort rabalder, og den blev erstattet af en noget højere, som nu i mange år har stået som et vartegn og som et tegn til bilisten om, hvor han var. På et tidspunkt havde man besvær med at få gravet en brønd, som gav vand, og selv om der blev tilkaldt en brøndborer fra Sjælland, lykkedes det ikke at få noget vand. Man var lige ved at mene, at det var umuligt at få noget vand dér overhovedet. Imidlertid kom så ingeniør K. W. Nielsen derud med sin „videnskabelige“ pilekvist, og den viste øjeblikkelig vand ved en boring – netop på det sted, hvor brøndboreren havde opgivet det hele.

„Fælleshaab“ var i drift i ca. 87 år, men led som så mange andre mejerier i samme periode under, at andelshaverne solgte kørerne, og det kunne ikke længe være rentabelt.

Mejeribygningen danner nu rammen om en fabrik ved navn „Arni“, hvor der bliver fremstillet forskellige dele til landbrugsmaskiner, og mange har fundet en arbejdsplads dér.

BRUGSFORENINGER

Over hele landet startede der fælles indkøbsforeninger, og det blev også tilfældet her. Den første generalforsamling blev afholdt den 18. marts 1877 i Eskilstrup, og det blev her besluttet, at der skulle være udleveringssted både i Eskilstrup og i Sørup.

Der blev antaget 2 mænd, som skulle bestyre butikkerne, man fandt egnede lokaler og lejede sig så ind. Der blev købt diske, reoler, saltkasser og sildetønder. I Eskilstrup startede man i et hus, som lå i Søndergade. Begge steder var indretningen meget spartansk.

Brugsforeningens bestyrelse fastsatte priserne på de forskellige varer, og efter at bestyrerne havde fået deres løn udbetalt, blev resten af overskuddet udbetalt til medlemmerne i dividende. Bestyrerne fik i begyndelsen 5 % udbytte som løn, men det blev efter nogle år ændret til 4 %. Det var vedkommende uddeler faktisk nødt til at finde sig i, da han ellers blev afskediget, og det ville man jo nu mene var ret hårde vilkår. De fleste bestyrelsesmøder blev afholdt i det første forsamlingshus, der lå i hovedgaden, hvor nu „Den Danske Bank“ er beliggende.

I sommeren 1891 kom der en ny bestyrer i Sørup, men han skulle have bestallingen på betingelse af, at han ville lade opføre et hus, hvor der kunne være udleveringssted og med den plads, det måtte kræve. Vedkommende, I. Petersen, boede ellers i Nyby.

I protokollen fra foreningen kan man læse, at der kommer flere og flere varer, og det bliver nødvendigt med mere hyl-

Søndergade 1910. - I huset til venstre startede Eskilstrup Brugsforening i 1877.
(Foto: B. Pedersen, Eskilstrup).

deplads. Det er også tydeligt at se, at kundekredsen stadig øges.

I 1907 kommer der ønsker om, at Sørup gerne vil „skilles“ fra Eskilstrup og klare sig selv. På den næste generalforsamling bliver det vedtaget, at Sørup fraskilles på betingelse af, at huset bliver overtaget til en pris af 4500 kr., og varelageret overtages til indkøbspris. Samtidig ønsker man i Eskilstrup at få et nyt udleveringssted, og ved en afstemning blev det bestemt at købe en byggegrund og opføre en bygning dér. Der var indkommet nogle tilbud, og det blev nu ved-

taget at købe en grund af muremester Petersen beliggende, som der står at læse, „ved gangstien“. Prisen lød på 75 øre pr. alen². Man mente, at så skulle forretningen kunne bygges for ca. 8000 kr.

En uddeler blev antaget i den nye forretning, nemlig Rasmus Olsen. Han blev enstemmigt valgt af bestyrelsen og startede den 16. oktober 1907. Rasmus Olsen var herfra byen og havde før været hos købmand Jacobsen. Videre kan det nævnes, at der nu kom telefon i forretningen ved juletid 1907, og alle, som ønskede det, havde adgang til at benytte den, man

Hyggeligt billede fra Sørup Brugsforening i 1910.
(Foto: Karl Kepp, Eskilstrup).

skulle blot lægge 5 øre i en dertil anbragt kasse. Det følte som en hel sensation at have et apparat til rådighed.

Foreningen ville gerne støtte andre ting, og da der blev bygget et gymnastikhus lige ved siden af, blev det vedtaget at købe 10 andele. Som vært i gymnastikhuset blev Rasmus Olsen antaget, så han havde jo efterhånden en del at se til!

En grundejerforening var blevet oprettet i byen i 1909; den havde til formål at tage sig af de forhold, som vedrørte de enkelte huse, såsom kloakering, numme-

rering m. v., og også her meldte brugsforeningen sig ind.

Med et større og større udbud af varer blev det snart nødvendigt at bygge et varelager, og murermester Petersen byggede så et hus i gården til en pris af 1400 kr.

Rasmus Olsen havde lov til at benytte haven omkring huset, men må betale en vis leje for det, og da det er nødvendigt med et hegn omkring haven, anmoder man tømrermester Bernhard Petersen om et tilbud, der lyder på 60 kr., hvilket blev accepteret.

Rasmus Olsen blev i stillingen som uddeler til 1914, derefter blev der antaget en ny mand ved navn Bruun, som kom fra Gedesby. Rasmus Olsen startede derpå en manufakturforretning i hovedgaden. Han er senere blevet efterfulgt af sin søn, Evald Olsen.

Bruun passede forretningen til 1939 og efterfulgtes af Jeppesen. Da Jeppesen døde 1970, kom Ole Willumsen til i en periode på 3 år og blev da afløst af Bent Nielsen. Uddeler Børge Jensen startede den 1. oktober 1975.

Det første møde om en brugsforening i Ønslev fandt sted den 28. august 1884, og den første bestyrelse bestod af P. Jørgensen, formand, P. Pedersen, kasserer, L. P. Petersen, Lars Eriksen og H. P. Nielsen. Udleveringsstedet startede den 9. september 1884, og første uddeler var Ole Christiansen. Den nuværende uddeler, Henning Jacobsen, kom 1967 og afløste Erik Pape Nielsen.

I Klodskov startede man, efter et møde den 23. november 1884, et udleve-

ringssted den 8. december med Hans Nielsen som uddeler.

Klodskov Brugsforening blev selvstændig den 28. juni 1920; den første bestyrelse bestod af følgende personer:

Gårdejer Rasmus Hansen, Byskov, formand – skomager Laurits Rasmussen, Klodskov, kasserer – R. Hansen, K. Hansen, Ole Madsen, H. P. Koch og L. P. Nielsen.

Den siddende bestyrelse for 1980 er: Montør Ib Høj, formand – fabriksmester Robert Haxgart, savværksforpagter Carl Christensen, gårdejer Hans Andersen, murermester Ove Nielsen.

Knud Rasmussen har været uddeler siden 1958, hvor han afløste Marius Hansen.

Den siddende bestyrelse for Ønslev Brugsforening er for 1980 følgende personer:

Chauffør Per Rasmussen, formand – graver Niels Andreasen, gårdejer Inge-mann Pedersen, sparekasseassistent Birthe Westergaard og husmor Kirsten Jensen.

Håndværkerforeningen

Den ældste forening i Ønslev-Eskilstrup er Ønslev sogns læseforening – den blev stiftet allerede den 11. oktober 1864. Som medlem dér skulle man give et vist beløb

eller give bøger i stedet. Foreningen eksisterede, til der blev startet et sognebibliotek i 1919.

Sygekassen blev stiftet 1868, og den

Gadebillede i Eskilstrup 1897. - Alle skulle se den store håndværkerudstilling.

(Foto: Erna Hansen, Eskilstrup).

vedvarede, til den i 1970 gik over til at blive et kommunalt anliggende. Desuden blev der stiftet en hjælpeforening: Understøttelses- og alderdomsforeningen. Denne forening eksisterer stadig, men den har jo slet ikke den samme mission som førhen.

Håndværkerforeningen blev stiftet 1888. Den havde til opgave at give håndværkerlærlinge en god uddannelse indenfor deres felt. I de store byer havde der i flere år været skoler for lærlinge, og derfor ønskede man naturligvis det samme her.

Foreningen startede med 36 medlemmer, og den første bestyrelse bestod af følgende personer:

Snedkermester Frederik Hansen, Eskilstrup, formand – møllebygger N. C. Jørgensen, Stødstrup – tømrer J. Petersen Gaard, Nyby – murer L. Larsen, Eskilstrup – slagter M. Løve, Eskilstrup – smed C. Hansen, Eskilstrup – møller O. Petersen, Eskilstrup – smed J. Petersen, Oustrup – maskinbygger R. Hansen, Nr. Alslev.

Allerede nogle dage efter, at den stiftende generalforsamling var afholdt, startede man undervisningen. Man lånte et klasseværelse på skolen til at starte med, og senere flyttede man så til forsamlingshuset, som lå i hovedgaden.

Allerhelst ville man have sine egne lokaler, og nogle år efter fik man den idé – i lighed med andre steder i landet – at holde en udstilling. Det blev en ganske storslået udstilling, der fandt sted i 1897, og folk strømmede til fra alle egne af landet. Der blev opført en bygning af træ på marken bag ved forsamlingshuset, og her blev så de mange genstande udstillet.

Der var også rig lejlighed til at more sig, idet der var stillet et slags „Tivoli“ op. Der var også dansegulv, og i forsamlingshuset kunne man få noget at spise og drikke. Om aftenen var der spisning med både taler og sange, ja, der var endda skrevet en sang specielt til lejligheden.

Melodi: Gamle Eriksen . . .

Når man ta'r en Tur med Banen
over Falsters flade Land,
omtrent midtervejs på Planen
Eskildstrup man træffe kan;
Navnet her – kender jo enhver,
og dog stadigvæk i Blød vi lægger Ho'derne,
for vi dem vise vil, hvad Byen duer til,
vi vil vise dem, at den er med på noderne.

Og derfor vil vi Dem bede,
før De kører vid're frem,
ind til Eskildstrup at kigge,
at se hvad vi byder Dem.
Kaffe, Ris, Peber og Lakrids,
alt De køber hos vor Købmand til billig Pris.
fint Margarinesmør, en Sherry dejlig tør
og en Spegesild, som endelig De smage bør.

Her er Snedker, Tømrer, Bager,
her er og et Mejeri,
hvor man laver lækre Sager,
hvis De ej Margarin' kan li',
et Skræderi, hvor man på kort'ste Tid
Dem levere vil de nydeligste Klædninger,
Stoffet det er godt, og de passe flot,
og De får dem til de billigste Noteringer.

Skal De ha' et lille Gilde,
og De mangler blot en Steg,
selv om Slagterne er »vilde«,
de dog aldrig siger nej;
Beuf, Filé, Bryst til Frikassé,
unge, fede, gode, billige er Varerne,
det bliver hurtigt mørt og er ikke tørt,
og de tjener kun til Øllet og Cigarerne.

*Udstillingshallen set fra marken – der var en
vældig trængsel.*

(Foto: Erna Hansen, Eskilstrup).

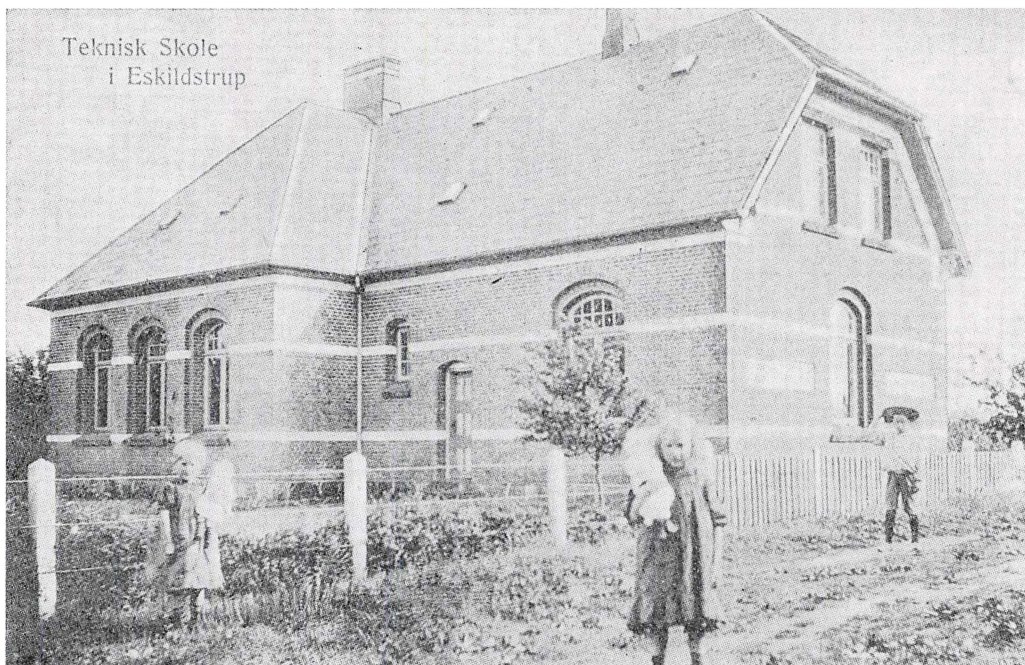
Sku' det vær' en lille Villa,
saa paa vestre Boulevard
Petersen den hurtigt stiller,
naar blot Knapperne De har.
En Mand vi har, som Folk ved Næsen ta'r,
som der klipper og friserer alle Herrerne,
mens han snakker væk om nyt og alskens Præk,
tjener han sit Sølv på nye Karelsbergerne.

Vi har intet Apothek her,
men paa »Landfryd« kan De faa
baade Piller og Mixturer,
hvis lidt krank De være maa.
Er De skør, i Hovedet lidt ør,
saa en lille Kaffe De hos Thorvald tage bør;
for Mavesmærter har han en Bitter rar,

og vor Tørst han slukker hurtigt med de
Pilsner klar.

Og vi har en Brugsforening
som et »Magasin du Nord«,
det er no'et, hvori der er mening,
den først startet blev i Fjor.
Og gaar der Brud paa vores Kaffetud,
saa er her en Mand, som lodder
Kaffekanderne,
og fra en flot Butik han sælger alt sit Blik
fra de fin'ste Lamper ned til Mælkespandene.

Naar vi faa asfalteret
vore Gader, store, smaa,
og saa tilmed kloakeret,

Overskuddet fra udstillingen gik til at opføre en teknisk skole, og her er det første billede af den fra 1900. (Foto: Forfatteren).

saa alt Vandet væk kan gaa –
dette Sjøp, som er Byens Skam,
og som næppe der er Mage til
paa Falsters Land;
men vi et Sogneraad har, som
sig af Sagen ta'r,
saa vi Asfalt faa ad Aare, ja den Sag er klar.

Saa vi mangle blot Kanalen,
som Forbindelse skal gi'
med de store Verdenshave,
for en Storstad ret at bli';
elektrisk Lys og Kogegas – men tys,
det dog vistnok endnu være sku'
en Hemmelighed;
nu vort Løsen er: at faa opført her
os en Skole, naar vi først faar samlet Mønterne.

Z.

Der blev uddelt adskillige medaljer ved denne lejlighed, bl. a. fik foreningens formand, Frederik Hansen, én for sit arbejde.

Det bedste ved det hele var, at der kom et stort overskud ud af idéen, så man havde nu mulighed for at bygge den håndværkerskole, man havde drømt om.

En lignende vinterudstilling gav også et helt godt overskud, og i 1899 gik man i gang med at bygge skolen. Skolen kostede 10.300 kr. at opføre, og den del af beløbet, som manglede, blev der tegnet aktier for. Byggeriet blev klaret af murer-

mester Chr. Jensen-Gaard, Eskilstrup, og grundstenen blev lagt af læge Borgberg den 3. september 1899.

Hvert år var der udstilling af de ting, eleverne havde lavet, og der var fest for elever og forældre. Desuden blev skolen brugt til pogeskole, d. v. s. for de mindste skolebørn. Der var på det tidspunkt så mange børn i den skolepligtige alder,

at det blev nødvendigt med ekstra lokaler.

Tilgangen af elever var imidlertid stærkt faldende til håndværkerskolen – eller „Teknisk Skole“, som den også kaldtes – og man vedtog derfor at nedlægge den i sommeren 1960.

Tømrermester Freddy Hansen ejer den og fabrikkerer vinduer.

El-selskabet

Ved et møde på Eskilstrup gæstgivergård torsdag den 22. januar 1914 vedtoges det enstemmigt af de tilstedeværende at søge oprettet et elektricitetsværk for Eskilstrup og omegn.

Der blev nedsat et udvalg, som skulle sørge for fortegnelser over de personer, som var interesseret i at få elektricitet.

Udvalget bestod af: Mejerist Nielsen, malermester Jensen-Gaard, sognefoged gdr. Koch, købmand L. Hansen, murermester L. Larsen, dyrlæge Olsen, snedkermester I. P. Petersen, alle boende i Eskilstrup.

Til formand valgtes mejeriejer Nielsen og til sekretær dyrlæge Olsen.

Nu gik man i gang med at søge om tilladelse til at anbringe lysmaster langs vejene. Der skulle søges både hos sognerådet og i amtsrådet.

Nu kunne man lade beboere, foreninger m. m. indtegne sig på lister, og de blev med lampesteder fra 2 og til 50.

Mange fik lagt el ind „hen ad vejen“; det var jo nemlig ikke alle, som havde råd til det straks fra starten, og mange har sikkert også ment, at det var noget „nymodens pjat“ og måske tillige noget farligt at have med at gøre.

Der skulle derpå skaffes en mand til at klare den nødvendige installation, og da det var bedst med en fra Eskilstrup, blev det cykelhandler Rudolf Jørgensen, som fik erhvervet overdraget.

Det skal lige nævnes, at i begyndelsen kostede det 4 øre pr. H/W/T for lys og 2 øre pr. H/W/T for kraft.

Over hele byen var der efterhånden opstillet træmaster til brug for luftledningerne, og i juni 1920 mente man, at det var på tide at få gadebelysning, hvorfor det blev vedtaget at anbringe 27 lamper fordelt således, at der kom lys over hele byen. Man fandt dog ret hurtigt ud af, at det var for lidt, og der blev så bevilget 5 lamper mere. Det blev endvidere vedtaget at lade gadebelysningen brænde til kl. 12 nat.

På et møde i august 1923 blev det enstemmigt vedtaget at forsyne Oustrup og Sørup med elektricitet.

Ved et bestyrelsesmøde i marts 1925 står der skrevet dette:

„Da to af vore gadelamper, en på Sørupvejen og en ved Thorebro, i den sidste tid gentagne gange er slået ned under omstændigheder, som kunne tyde på, at det er uvorne drenge, der har været på

spil, vedtages det at udlove en dusør for oplysninger, der kan føre til opdagelse af de skyldige“.

Om det blev opklaret, står der ikke noget om.

Reinholdt Hansen, som ønskede at starte et Zonebrandkorps, bad om tilladelse til at anbringe en ledning til alarmapparater på el-ledningen, hvilket blev imødekommet i sommeren 1925.

Gaderne i Stationsbyen, som Eskilstrup kaldtes, skulle i sommeren 1927 tjærelægges, og da sognerådet ønskede støtte fra selve byen og eventuelt fra foreninger m. m., talte man om muligvis at yde støtte fra el-selskabets side, men om denne støtte gives, står der ikke noget om.

Mange nye andelshavere havde efterhånden tilmeldt sig, og derfor kunne el-

værket ikke klare det voksende pres. Man enedes derfor om at bygge et nyt transformatorhus, der blev færdig til brug i begyndelsen af august 1932.

Det er jo nu helt almindeligt at have elektricitet i husene, og det er givet meget mindre brandfarligt end de levende lys, f. eks. petroleumslamperne.

Eskilstrup el-selskab eksisterede til i sommeren 1979. Den sidste bestyrelse bestod af direktør Frede Hansen, „Møllen“, bankbestyrer Henning Larsen, møbelfabrikant August Petersen, gårdejer Børge Koch, mekaniker Hugo Andersen, snedkermester Freddy Hansen og murermester Karl Pedersen og var med til at overgive selskabet til det store selskab, som nu dækker øernes elektricitets-forbrug, nemlig SEAS.

Gymnastikhuset

Den første generalforsamling blev afholdt den 11. juli 1908 i Eskilstrup Brugsforening. Her blev det vedtaget at bygge et gymnastikhus med stald tæt ved Brugsforeningen. Bygningen skulle gerne tages i brug til november samme år. I den første bestyrelse kom gårdejer Florentsen, Stødstrup, murer P. Petersen, Eskilstrup, P. Jørgensen, Eskilstrup, gårdejer H. J. Jørgensen, Ravnstrup, lærer Petersen, Sørup, og parcellist J. Jensen, Oustrup.

Gårdejer Florentsen blev valgt til formand for det første år.

Der blev indhentet tilbud på opførelse af bygningen, nogle love blev vedtaget, og herefter kunne folk så indtegne sig som aktionærer.

Efter udført tegning blev det murermester Petersen, Eskilstrup. For en sum af 5300 kr. skulle han opføre et hus og en stald. Byggegrunden var blevet købt for en pris af 40 øre pr. alen². En ny vej, der førte fra kirken og ud mod gymnastikhuset – den vej, som nu går under navnet Vinkelvej – blev planeret til brug i løbet af efteråret 1908.

Gymnastikhuset var færdigt til brug den 28. november, hvor man afholdt et bestyrelsesmøde dér. Det blev vedtaget, at skomagere Andersen, Eskilstrup, skulle passe

stalden. Ved kirkelige handlinger skulle han være behjælpelig med folks køretøjer og også ved eventuelle lejligheder, hvor han kunne være til hjælp i gymnastikhuset, især i vinterhalvåret. Som foreløbig vært blev antaget uddeleren i Brugsen, Rasmus Olsen.

Nu kom der liv i huset. Gymnastikforeningen lejede salen, og der blev holdt foredrag, fastelavnsmøder, høstgilder og juletræsfester. Sangforeningen holdt også til dér.

Skolebørnene skulle have gymnastik i „Gymnastikhuset“, og det kostede 15 kr. pr. halvår efter aftale med sognerådet i 1912.

Bortset fra almindelig vedligeholdelse skete der ikke nogen ændring med huset, udover at der 1914 indlagdes elektricitet. Flere gange kom det på tale at udvide, men det blev hver gang forkastet.

Salen var stadig rammen om fester, og idrætten forsøgte også at prøve nye ting som f. eks. boksning, men den daværende bestyrelse forbød boksning i deres lokaler.

Først på en generalforsamling i 1931 var der flertal for at udvide huset, og der udsendtes nye lister til folk om at tegne sig. Så stiftedes et nyt selskab, og det skul-

*Mange steder, både offentlig og privat, kunne man høre disse fire unge mennesker spille. Fra venstre: En smedesvend, Gunnar Grønnow, Erland Grønnow og Ingvar Koch, og det er fra 1920.
(Foto: Else Koch).*

le overtage huset for 3500 kr. inclusive inventar. Beløbet var, hvad der skyldtes i huset. I løbet af et par måneder var der tegnet omkring 300 andele, og man indkaldte til konstituerende møde. Den nye bestyrelse gik straks i gang med det videre fornødne, hvilket vil sige optagelse af lån, trykning af love og andelsbreve. Hermed var det gamle selskab ophævet, og det nye stiftet fra den 23. marts 1931. Huset fik herefter nyt navn og hed fra nu af „Eskilstrup Forsamlingshus“.

Kort tid efter blev det besluttet at bygge til; man mente nemlig, at der var brug for yderligere en sal, og desuden var man enige om at få indlagt vand fra vandværket, ligesom et vandkloset skulle installeres. I køkkenet blev det nødvendigt at have indlagt vand, så man dels kunne varme vand til opvask, dels til at lave kaffe og endelig til brug for rengøring. Der blev iøvrigt købt en gryde, som kunne rumme 80 l vand, så var der da noget at tage af for personalet.

Med mere plads var det også nødvendigt med mere inventar, stole, borde og også service. Bestyrelsen var indstillet på at støtte de lokale handlende, så alt blev købt lokalt. Der blev fastsat nye priser på udlejning af salene, og hvis man ville, var der endog mulighed for at leje borde og stole hjem til private fester. Her kan nævnes nogle priser:

- Leje af stole 20 øre
- - bænke, med ryg 50 øre,
uden ryg 25 øre
- - borde 50 øre
- - lille sal 1,50 kr.
- - mellem sal 3 kr.
- - salen 7 kr., for ikke medlemmer 10 kr.

For drikkevarer sattes følgende priser: 1 øl 40 øre, 1 „sort“ 75 øre, 1 cognac 75 øre, kaffe 1 kr., 1 vand 30 øre.

Ellers fortsatte man som førhen med fester, foreningmøder, gymnastik og dans. Andespil var man også startet på. Festerne går fint og trækker derfor noget ud på natten, så det bliver nødvendigt for bestyrelsen at bede om, at festerne bør slutte kl. 2.

Danseskole begyndte frk. Skade med i 1937, og det fortsatte mange år frem.

At der har været fulde huse det meste af tiden kan ses af, at Tingsted Skytteforening på et tidspunkt i 1937 forespørger om lov til øvelsesskydning dér, men får det svar, at der er meget stærkt optaget i den kommende vinter. Ved anmodning om forskellige arrangementer, som er ønskelige, giver bestyrelsen som regel grønt lys. Husholdningskredsen fik således lov til at indlægge ledning til et el-apparat; gymnastikforeningen havde brug

for flere ribber, og der blev desuden opsat en telefon, som værten skulle betale halvdelen af oprettelsesafgiften for.

I mange år var der fortsat livlig aktivitet, men i begyndelsen af 1960-erne er det, som om der sker en ændring, og der tales endda om at sælge bygningen. Da man imidlertid gerne vil beholde huset, bliver der holdt et møde af interesserede borgere i byen, og de bliver på mødet enige om at tegne nye andelshavere.

Den stiftende generalforsamling i den nye bestyrelse fandt sted den 1. september 1964. Der blev taget afsked med den gamle bestyrelse, og den nye tog fat.

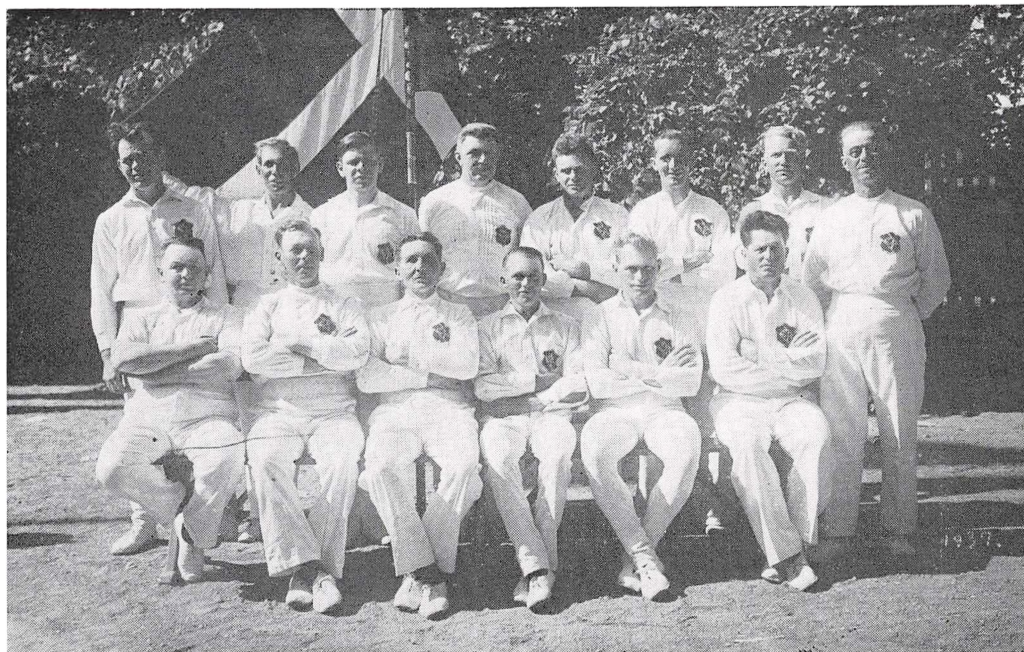
Nye love blev forelagt og godkendt, og bestyrelsen ændrede navnet til „A/S Bygningen“.

De økonomiske forhold blev bragt i orden, huset blev sat i stand, og der blev fastsat nye priser for leje. Bestyrelsen havde forøvrigt møde med en nystiftet forening, „Selskabelig Forening“, og alle håbede på, at ved et samarbejde mellem foreningerne skulle alt blive godt.

Udover leje af salene blev der arrangeret kostumebal, løvfaldsfest, andespil og juletræsfeest. Der blev virkelig lagt et stort arbejde i alle disse arrangementer. Man var optimister, men økonomien kunne desværre ikke bære, og på en ekstraordinær generalforsamling den 27. februar 1973 blev der ved afstemning om bevarelse af „Bygningen“ stemt med 48 nej, 2 ja og 1 blank stemme. Selskabet trådte derefter i likvidation.

Samme aften fik værten, E. Severin, overrakt sin opsigelse pr. 1. marts og med fratrædelse pr. 1. juni 1973.

Gymnastikhold fra 1937. Stående fra venstre: Valdemar Larsen, G. Lykke Christensen, Jens Andresen, Hans Hare, Olaf Christoffersen, Aksel Petersen, ukendt, inspektør Rasmussen. – Siddende fra venstre: Inghard Jensen, Harald Birksten, Laurits Jensen, Johannes Jensen, ukendt, Karl Hare. (Foto: Forfatteren).

Afsluttende generalforsamling fandt sted den 19. februar 1974. Der blev gjort rede for salget af huset og fremlagt oversigt over det afsluttende regnskab. Aktiver og passiver balancerede med 76.285,15 kr., således at aktionærerne blev dækket ind.

Huset blev forøvrigt solgt til værten, E. Severin. Han førte derpå huset videre under navnet „Bryggergården“. Nogle år senere kom det over på andre hænder, idet det blev købt af Johnny Møller Hansen.

Navne på formændene i årenes løb samt enkelte hele bestyrelser:

1. bestyrelse år 1908:

Gårdejer R. Florentsen, Stødstrup, parcellist J. Jensen, Oustrup, gårdejer H. J. Jørgensen, Ravnstrup, P. Jørgensen, Eskilstrup, murer P. Petersen, Eskilstrup, lærer Petersen, Sørup.

Formænd:

Gårdejer R. Florentsen	1908–1911
tømrermester Bernh. Petersen	1911–1912
husejer Andreas Bouch	1912–1913

postbud Ole Jørgensen	1913–1914
murermester P. Petersen	1914–1916
skomager A. Hansen	1916–1919
uldhandler P. Rasmussen	1919–1921
snedker Chr. Jensen	1921–1925
karetmager Petersen	1925–1926
Chr. Hansen	1926–1927
portør Eis	1927–1928
P. Poulsen	1928– ¹ / ₁₀ 1928 (afrejse)
musiker Kr. Rasmussen	1928–1930
husejer Andreas Bouch	1930– ²³ / ₅ 1931

Nyt selskab, navnet ændret til „Forsamlingsbygning“.

1. bestyrelse:

Gårdejer H. Christensen, Stødstrup, husejer Andreas Bouch, Eskilstrup, gårdejer P. Lollike, Sørup, gårdejer N. Hansen, Bannerup, snedkermester J. P. Petersen, Eskilstrup, købmand P. Larsen, Eskilstrup, gårdejer P. Svann, Outrup.

Formænd:

Husejer Andreas Bouch 1931–1933

Johannes Rasmussen	1933–1951
gårdejer Svend Christensen	1951–1954
mekaniker Niels Jensen	1954–1959
gårdejer Hans Rasmussen	1959–1965

Nyt selskab, navnet ændret til „Ønslev-Eskilstrup og Omegns Forsamlingsbygning A/S“.

1. bestyrelse:

Vejmand Verner Rasmussen, Eskilstrup (formand), lærer P. Holm Joensen, Eskilstrup (næstformand og sekretær), lærer Erik Rasmussen, Eskilstrup (kasserer), gårdejer Sylvest Poulsen, Stødstrup, chauffør Helge Mathiasen, Eskilstrup, karetmager Gunnar Larsen, Ønslev, gårdejer Hans Rasmussen, Eskilstrup.

Formænd:

Vejmand Verner Rasmussen	1964–1965
Erik Nielsen	1965–1967
chauffør Helge Mathiasen	1967–1969
gårdejer F. Bille-Hansen	1969–1971
gårdejer Niels Hare	1971–1974

»Julens Glæde« i Eskilstrup

Søndag den 13. februar 1921 blev der afholdt generalforsamling på Eskilstrup hotel, hvor spareforeningen „Julens Glæde“ blev stiftet. Der blev vedtaget love, en bestyrelse blev valgt, og samme dag konstituerede den sig. Den første bestyrelse kom til at se således ud:

Eis, Eskilstrup (formand), Johannes Larsen, Sørup (næstformand), P. Møller, Eskilstrup (kasserer), Johannes Rasmussen, Eskilstrup, portør Petersen, Eskilstrup, Johannes Hemmingsen, Oustrup, Valdemar Petersen, Nyby.

Det område, som foreningen skulle dække, blev derefter delt op mellem bestyrelsens medlemmer, som derefter skulle regelmæssigt rundt i løbet af året for at opkræve penge hos de tilmeldte. Nogle få dage inden jul blev pengene udbetalt, og de renter, som var indkommet i årets løb, blev brugt til at dække omkostningerne, der uvægerligt måtte komme.

Man blev dog ret hurtigt klar over, at det var nødvendigt med en lønnet opkræver, og vedkommende fik et vist beløb pr. år. Efter nogle år blev det ændret til, at opkræveren skulle have en vis procentdel af de i årets løb opsparede penge.

I 1925 blev der opsparet 11.201,57 kr. Og hvor lønnen til opkræveren i de før-

ste år havde ligget på 100-200 kr. pr. år – eller 1,25 kr. pr. medlem – gik man i 1935 over til at give opkræveren 1½ % af de opsparede penge; lønnen var dermed oppe på omkring 255 kr. på et år.

Som kontrol for pengene havde hver sparer en lille bog, hvori beløbet blev noteret hver gang af opkræveren, så der ikke var nogen mulighed for at snyde hverken fra den ene eller den anden side.

I 1940-erne blev det bestemt, at mindste gennemsnitlige indbetaling skulle være 25 øre, hvilket siger noget om, at 25 øre dengang var et noget anderledes beløb end nu.

I 1945 blev der arrangeret juletræsfest, men p. gr. a. for ringe tilslutning blev det ikke til noget. Samme år afgik postbud Ole Jørgensen; han havde været revisor gennem alle de år, foreningen havde eksisteret, og som en påskønnelse for sit arbejde modtog han ved denne lejlighed en erindringsgave.

Indtil 1948 havde man udbetalt pengene i rede penge, men man gik nu over til at udbetale ved check.

Efter at have eksisteret over en periode på 30 år var der blevet udbetalt ca. 730.000 kr. som opsparet gennem foreningen.

For at klare de løbende udgifter, som ellers skulle udredes af medlemmerne, prøvede man sidst på året 1950 at afholde et flæskespil. Det har sikkert vist sig at være en succes, for der blev afholdt et lignende spil nogle måneder senere. Det resulterede i, at man i de følgende år holder sådanne gevinstspil, og i protokollen står, at „de giver et smukt overskud“.

Gennem årene har man dog også sparet penge ved at afholde de forskellige møder i private hjem, men generalforsamlingerne skal naturligvis holdes et offentligt sted. Det sker enten på hotellet eller i „Bygningen“.

Regnskabet balancerede følgende år med:

I 1945 med 38.940,46 kr.
I 1970 - 46.709,37 kr.
I 1979 - 201.371,74 kr.

Bestyrelsen for tiden 1979-1980 er følgende:

Vognmand Karl Rasmussen, Sørup (formand), trikotagehandler Poul A. Hansen, Eskilstrup (næstformand), assistent Edith Jensen, Eskilstrup (sekretær), fængselsbetjent John Pedersen, Eskilstrup, mekaniker Egon Nielsen, Eskilstrup, Esther Rasmussen, Eskilstrup.

Husholdningskredsen

Foreningen blev stiftet den 11. marts 1927 på Eskilstrup hotel.

Den første bestyrelse bestod af:

Helene Pedersen, Eskilstrup (formand), Martha Palle, Eskilstrup (næstformand), Ida Foged, Sørup (sekretær), Agnes Møller, Ravnstrup, Johanne Larsen, Eskilstrup.

Medlemstallet var i begyndelsen på 80, og det kostede 2 kr. pr. år at være medlem. Ved at læse i den første protokol ses, at bestyrelsen har forstået at finde emner, der har været af interesse på daværende tidspunkt.

Der blev arrangeret foredrag og kurser. Det første kursus var vedrørende kemisk tøjrensning, sæbekogning og syning af gulvmopper!

Derefter blev der afholdt kursus i madlavning, henkogning o. m. a. Pyntning af borde og kursus i finere madlavning var ligeledes på programmet.

I året 1941 enedes man om at indkøbe 20 sangbøger og startede derefter hvert møde med en sang.

Kursus for unge piger manglede heller ikke, og der var foruden madlavning også håndarbejde, der kunne læres. Selv vævning og porcelænsmaling har foreningen taget op, og der er stor interesse for porcelænsmaling i disse år.

I 1977 havde foreningen 50 års jubilæum, og ved denne lejlighed blev fru Erna Hansen, „Møllen“, udnævnt til æresmedlem. Fru Hansen har været med lige si-

den starten og var i bestyrelsen fra 1931-1945.

Formænd i de forgangne år:

Helene Pedersen, Eskilstrup	1927–1930
Christine Jørgensen, Eskilstrup Savværk	1930–1937
Erna Hansen, Eskilstrup Mølle	1937–1943

Fra november 1943 består bestyrelsen af 7 i stedet for 5 medlemmer, og de er følgende:

Erna Hansen, Eskilstrup, Edith Larsen, Oustrup, Marie Lykke Christensen, Eskilstrup, Marie Neergaard, Eskilstrup, Anna Jensen, Eskilstrup – og nyvalgt blev så: Margrethe Petersen, Gundslevmagle, og Ragnhild Lejre, Eskilstrup.

Formænd:

Erna Hansen, Eskilstrup	1943–1944
Marie Neergaard, Eskilstrup	1944–1945
Edith Larsen, Oustrup	1945–1951
Elisabeth Koch, Torkildstrup	1951–1955
Grethe Darmer, Eskilstrup	1955–1956
Grethe Lollike, Eskilstrup	1956–1959
Solveig Palle, Gundslevmagle	1959–1974
Vera Pyndt, Byskov	1974–

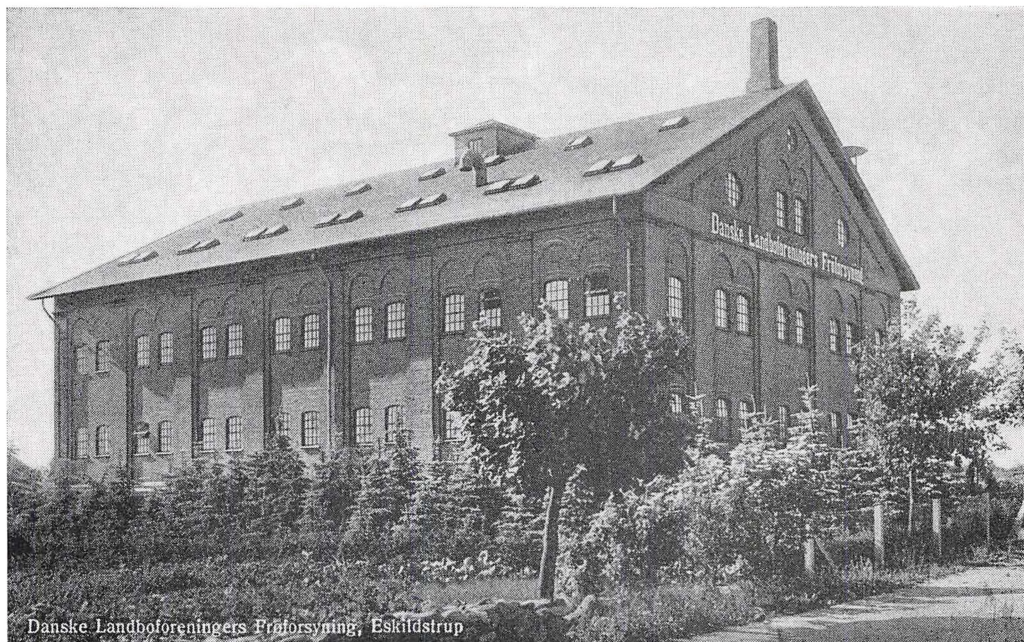
Den siddende bestyrelse for perioden 1979–1980:

Vera Pyndt, Byskov (formand), Inger Sylvest, Stødstrup (næstformand), Grethe Friis Pedersen, Oustrup (sekretær), Eva Larsen, Eskilstrup (kasserer), Ragnhild Andersen, Eskilstrup, Dagny Pedersen, Sørup, Edith Tønnesen, Froense.

Nogle hændelser i Ønslev- Eskilstrup sogne

Kirkerne i Ønslev og Eskilstrup bygget ca. 1200	Eskilstrup gymnastikhus	1908
Rytterskolerne i Klodskov og Eskilstrup bygget 1722	Grundejerforeningen	1909
Sogneforstanderskabet startet 1842	El-selskabet i Eskilstrup	1914
Ønslev sogns læseforening 1864	Eskilstrup gymnastikforening	1921
Ønslev-Eskilstrup Folkebogsamling 1867	Spareforeningen »Julens Glæde«	1921
Sygekasse for Ønslev-Eskilstrup 1868	Sangforeningen	1923
Brugsforeninger i Sørup og Eskilstrup 1877	Zone-Redningskorpset	1925
Understøttelses- og alderdomsforening 1878	Vandtårnet i Eskilstrup	1926
Brugsforeninger i Klodskov og Ønslev 1884	Husholdningskredsen	1927
Håndværkerforeningen 1886	Husflidsforeningen	1936
Telefonoprettelsen i Ønslev og Eskilstrup 1887	Unge landmænd	1938
Hundredmandsforeningen ca. 1890	Samaritterforening	1943
Foredragsforening på »Højmøllen« ca. 1900	Sygeplejeforening	1943
Ønslev håndboldforening ca. 1905	Hjemmeværnet	1945
	Frysebox i Eskilstrup	1951
	Centralskolen i Eskilstrup	1956
	Foreningen »Børnelands Venner«	1969
	Kommunesammenlægningen	1970

*Eskilstrup frøenseri startede d. 28. april 1919.
Dette billede er fra ca. 1930. (Foto: Forf.).*

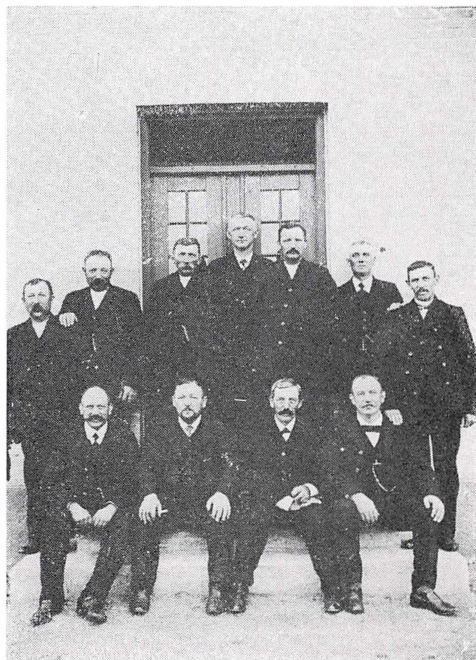
Danske Landboforeningers Frøforsyning, Eskilstrup

Kommunesammenlægningen

De 7 kommuner på Nordfalster havde i løbet af de sidste 25 år arbejdet en del sammen. Man havde været enige om fællesavertering, når det gjaldt større fælles anliggender. Senere havde man sammen gennemført en skoletandklinik samt et plejehjem, og nu ville man så tage det skridt at lægge kommunerne sammen.

Området var Vålse, Kippinge-Brarup-Stadager, Nr. Vedby, Nr. Alslev-Nr. Kirkeby, Gundslev, Torkildstrup, Lillebrænde og Ønslev-Eskilstrup med undtagelse af en enkelt del af Ønslev sogn, som skulle overgå til Nykøbing.

Forretningsudvalgets formand, sognerådsformand Ole Krag, bød velkommen til 60-70 sognerådsmedlemmer og kasserere, som var forsamlet den 30. maj 1968 på restaurant „Nordfalster“, og efter at en i forvejen udarbejdet overenskomst var blevet underskrevet af de 7 sognerådsformænd, var storkommunen en realitet. Sammenlægningen skulle gælde fra den 1. april 1970. Man diskuterede, om navnet skulle være „Nordfalster“ eller „Nr. Alslev“, og som vi véd, blev det til „Nr. Alslev storkommune“.

Ønslev-Eskilstrup sogneråd i 1912. Billedet er taget på alderdomshjemmet, hvor møderne blev holdt. Stående fra venstre er det: Skovarbejder Peter Rasmussen, Klodskov, gdr. Svann, Oustrup, gdr. Nielsen, Oustrup, gdr. K. Hansen, Stødstrup, gdr. Houmann, Klodskov, gdr. og sognefoged Koch, Eskilstrup og gdr. og bankbestyrer Vilh. Clausen, Ønslev. Siddende fra venstre: Smedem. Vangsøe, gdr. L. Skytte, Ønslev, gdr. Chr. Krogh, Oustrup og købmd. Sophus Jacobsen, Eskilstrup. (Foto: Else Koch).

Ønslev-Eskilstrup sogneråd i perioden 1954-58. Siddende fra venstre: Parc. Johs. Rasmussen, Eskilstrup, gdr. Valdemar Larsen, Oustrup, sognerådsformand Johs. Rasmussen, Eskilstrup, fru Esther Larsen, Ønslev, gdr. Hans Hare, Sørup. Stående fra venstre: Mekaniker Niels Jen-

sen, Eskilstrup, gdr. Hvidtfeldt Nielsen, Stødstrup, gdr. Hans Suhr, Byskov, møbelfabrikant August Pedersen, Eskilstrup, gdr. Karl Rasmussen, Klodskov, snedker Karl Skaftø, Eskilstrup. (Foto: Karl Rasmussen, Klodskov).

Mange borgere var ikke særlig begejstrede for sammenlægningen. Der blev nu langt til de yderste kommuner, og man mistede kontakten med „sin egen kommunekasserer“. Mange i den gamle Ønslev-Eskilstrup kommune husker kasserer Rasmussen og hans to assistenter, Elna Rasmussen og Ulla Lykke Christensen, som havde kontor i den gamle skole i Eskilstrup.

Det har sikkert ikke været alles ønske, at sammenlægningen blev en realitet, men udviklingen krævede det simpelthen.

Når man står sammen, er man også stærkest, så derfor håber vi alt muligt held – nu og i fremtiden – for vores Nr. Alslev kommune.

Folkesagn

Over hele landet har der været folk, der fortalte sagn, som gik fra forældre til børn; man ændrede måske lidt på fortælleformen, men det egentlige blev bibeholdt. Omsider var der nogle, som fik lyst til at skrive alle disse sagn ned, og det er vældig heldigt for os, at det er blevet bevaret.

Disse folkesagn er blevet nedskrevet af daværende sognepræst i Tingsted, Jacob Kristian Lindberg. Han var født den 14. januar 1797 i Ribe, og i 1844 kom han til Tingsted sogn. I 1857 rejste han fra Tingsted til København, hvor han døde den 10. december samme år. Når man læser sagnene, skal man tænke på, at de er nedskrevet ca. 1840.

Konge-egen og Præstekonen.

Vejen fra Nykøbing til Gåbense gik, før den nye landevej anlagdes, i mangfoldige bugtninger. I Tingsted sogn gik den som nu gennem Kraghave by forbi Flattehauge-skov, bøjede derpå vestligere end den nuværende landevej mod Bruntofte by, forbi en mægtig, enligt stående eg, som kaldtes Kongeegen, og den står vest for den nuværende landevej, førend man kommer til Bruntofteskov. Fra højen af

Bruntofte slog den en bugt mod nordøst, forbi den nuværende udflyttergård, som beboedes af Hans Mortensen, hvis jorder ligger lige i sogneskellet, og på hans lod løb den forbi en anden stor eg, som står endnu, og den kaldes Præstekonen. Derfra gik vejen ind i Ønslev sogn, lige forbi galgekroen, hvor det offentlige rettersted var og endnu er og bøjede sig derpå mod nordvest i retning af Ønslev kirke.

Det er til disse to ege, at der knytter sig følgende sagn.

Om Kongeegen hedder det, at da en af vore henfarne konger – nogle nævner kong Christian V, andre kong Frederik IV – drog ad vejen fra Gåbense til Nykøbing, ville han spise frokost under dette træ. Efter fuldendt måltid fortsattes rejsen; men kongen var næppe kommet nogle favne fra træet, før lynilden slog ned i det, afspaltede en meget svær gren og fo'r derpå i jorden just på det sted, hvor kongen havde siddet. Til erindring om denne redning for majestæten fra en så overhængende fare fik denne eg da navnet Kongeegen, og det er en almindelig formening her i sognet, at dette træ aldrig må fældes.

Medens enkedronning Sophie „regere-

de“ på Falster, hedder det, gjorde hun meget for at ophjælpe husflid. Talen kom også på, hvem der kunne spinde den fineste tråd. Præstekonen i Våelse, ved navn Karen Hansdatter, tog sig på at ville spinde en tråd af ét pund hør så fin, at den kunne nå fra Våelse til Nykøbing. Hun tog derpå sin håndteen, knyttede ende ved Våelse præstegård, kom over Kippinge og Brarup forbi Ønslev kirke indenfor Tingsted sogneskel til egetræet på Hans Mortensens mark; men dér slap tråden, og hun havde da endnu en mil til Nykøbing. Egen, hun nåede til, fik deraf sit navn, „Præstekonen“.

Troldtøj.

Om „Troldtøj“ siges, at det nu er meget uddød, og dette tilskrives, at gravhøjene, det formentes at have sine boliger i, er forstyrrede. Dog siges, at de hist og her er meget onde. En mose i Karleby sogn fører navnet Troldmosen, og i Oustrup skov findes endnu trolde. Men der er dog råd mod sligt. Tager man en „Maj-røn-tol“ i munden, kan de ingen skade gøre. Det nytter også at synge højt på det stykke vej, men Maj-røn-tollen er dog det sikreste middel. Enhver „fornuftig“ mand bærer derfor altid en sådan hos sig, for at han i fornødent fald kan bruge den. Det er en lille kvist af et rønnebærtræ, skåren i maj måned. Selve rønnebærtræet kaldes maj-ræn, eller maj-ræn-træ.

Ellefolk.

Her på Falster er der også sagn om ellefolk. Ellekoner og ellepiger. Ellemoser er der mange af. Ellefolk findes navnlig i

Hannenov-skov og Egemosen, som støder lige op til præstegårdens mark i Tingsted. I Egemosen er det disse slemme folks skik at skyde kvæget, som da kaldes elleskudt eller jordskudt; dyret bliver stift og dør sikkert, dersom der ikke kommer hurtig hjælp. Hjælpen består deri, at kvægstykket føres op af mosen, og der skydes over det, skuddet rettet fra hovedet til halen. Men ellers plejer faren ikke at være meget stor, når man, første gang kvæget skal på græs, lægger et pengestykke i stalddøren og lader det gå derover.

I Hannenov-skov er de farlige for mennesker, de søger især at lede dem vild, og det lykkes også sikkert, når den vejfarende ikke har sin Maj-røn-tol i munden. Men er han nu gået vild, så står han ikke til redning, med mindre han straks trækker sin skindpels af og vender vrangen ud. Der er mange, som har set dem i Ellemoserne stå lænet med ryggen mod et elletræ eller en ellestub. Dersom man kan træffe dem i denne stilling sovende og har en gammel salmebog ved hånden og kan komme til at lægge den under hagen på dem, så har man magt over dem og kan tvinge dem til at gøre en fremsynet. En kvinde ved navn „Telse-mor“, som boede i Tåderup, har engang båret sig således ad, men man mente også, at hun kunne andet end sit Fadervor, og der var endog nogle, som mente, at hun var en heks. Dette skete i Borremosen, som skiller Hannenov fra Oustrup skov.

Nissens øl.

Der var engang en kone i Klodskov, og hun havde en søster, som var gift og boede i en anden by. Engang var hun da

på besøg hos denne søster, og de sad og snakkede om deres egne sager, og hvad der nu sådan kunne falde dem ind. Så sagde da konen fra Klodskov:

„Men hvad er det dog, du gør ved dit øl, at det er bedre end alt andet øl? Det må du endelig sige mig, for jeg vil så gruelig gerne lære at brygge så godt“. – „Ja“, sagde søsteren, „det øl kommer jeg nu så meget nemt til, og jeg skulle vel ikke snakke om det, men dig kan jeg vel nok sige det. Der kom en dag en nisse og lånte en potte øl hos mig, og lige siden den tid har jeg haft tøndnen fuld“. – „Å, vil du dog ikke tappe mig en lille tår“, sagde konen fra Klodskov, „for jeg er blevet så tørstig af at høre derom“. Søsteren

løb nu ud med ølpotten, men kom ind igen med den tomme potte, thi der var ikke en dråbe i tøndnen. Se, det var kun, fordi hun havde snakket om det.

Præste-panden.

En Ønslev-præst var engang ovre hos en Tåderup-præst. Denne manede da Ønslev-præsten ned; men det holdt hårdt, thi han blev ved at rykke, gå baglæns, indtil han kom ned til enden af Tåderup-præstegårds-engen. Dér sank han endelig ned, og på det sted er endnu et lille vandhul. Der er desuden bundløst. Undertiden, når man stikker en stok derned, kan man støde på pandeskallen af Ønslev-præsten. Stedet hedder derfor Præste-panden.

Ordforklaring

AFBIGT: Afstraffelse.

ALLEHELGENSDAG: Hellemesse, tidligere den 1. november. Indstiftet som alm. helgenfest, hvis en helgen skulle være glemt og ikke have fået en bestemt dag. I 1770 blev den henlagt til den første søndag i november.

AP SIS: I kirker, en halvrund bygningsdel dækket af et halvkuppelhvalv.

BLÆNDINGSBUE: I kirker, nicher i muren.

BRUSKBAROK: Det beherskede kunsthåndværk i tiden fra 1630-1660. Er især knyttet til møbelkunst og kirkeinventar.

DYDEHERMER: S sammensat af 2 ord, det første ord – dyd, som betyder god egenskab – og hermer, som er hoved eller overkrop af et menneske med den manglende del af legemet erstattet af en pille.

DYSSE: Gravplads i den yngre stenalder.

EPITAFIUM: Træ- eller stentavle med maleri-er og indskrift over en afdød. Evt. over en hel familie.

FASTELAVN: Betyder dagen inden fasten begynder. Fastelavnssøndag hed også flæskesøndag, den dag, man tog afsked med kødet før den lange faste.

FOGEDPENGE: En afgift på 10 %, som blev ydet af fæsteren eller den dømt til ridefogeden. Visse steder var det den eneste indtægt, ridefogeden fik. Fra omkring 1576-1602.

FÆSTEPENGE: En afgift, som bonden skulle give ejeren af den jord, han passede.

HARTKORN: Navnet kommer af, at man oprindeligt kaldte rug og byg for hart (hård) korn, i modsætning til havre. Efter 1844 blev jordværdien beregnet på grundlag af opmåling og bonitering (kvalitetsbedømmelse af jorden).

1 td. hartkorn = $5\frac{1}{7}$ td. land = 72.000 alen²

= ca. 2,8 ha = 8 skæpper = 32 fjerdingkar = 96 album.

Nu afløst af ejendomsvurderingen, men udtrykket bevares i statistikker o.l. over jords værdi.

HELGÅRDE: En gård med over 2 pund korn i landgilde eller svarende til over 48 tdr. land.

HIEROGLYFFER: Græsk: hellige indskårne tegn. Kendt fra omkring 3100 f. Kr. De oprindelige ordtegn er senere blevet forenklet til folkelig skrift omkring år 700 f. Kr.

HOVERI: Fæstebondens arbejde for krongods eller herremand.

HUMLE: Vildtvoksende klatreplante i Europa. Bruges til bittergørelse og holdbarhed af øl; her i landet dyrkes den stadig, især på Fyn.

HØR: Tekstilplante, brugt allerede i romersk jernalder; hørfør er fundet i udgravede hustomter. I Danmark havde det størst udbredelse 1818-1828. Næsten ingen dyrker nu hør mere.

INDSKRIVELSESPENGE: Penge, som man på forhånd gav kirken til betaling af sin egen begravelse.

JÆTTESTUE: Et aflangt, stenbygget gravkammer fra den yngre stenalder.

KATEKISMUS: Græsk = undervisning. En kort fremstilling af den kristne tros hovedindhold, formet som spørgsmål og svar. Luthers lære fra 1529.

KIRKEBØGER: Bøger over de kirkelige handlinger foretaget af præsterne.

Fra Eskilstrup kirke eksisterer de ældste fra 1723 og findes på Landsarkivet.

Fra Ønslev kirke eksisterer de ældste fra 1660, ligeledes på Landsarkivet.

KOR: Kirken, en bygningsdel beliggende mod øst.

LANDGILDE: Fæsterens årlige afgift i penge, korn eller naturalier til ejeren.

MIKKELSDAG: Den 29. september. Blev afskaffet som kirkelig festdag i 1770. Tidligere var det dagen for betalingen af terminspenge.

MULKT: Bødestraf.

MUNKESTEN: Stor middelalderlig mursten. Oftest dybrød og i størrelsen 28 × 13 × 9.

OVERDREV: Betegnelse for de uopdyrkede strækninger i landsbyen i jordfællesskabets tid.

REFORMATIONEN: I 1536 skete der en splitelse mellem den romersk-katolske kirke, og derved skabtes protestantismen.

RENÆSSANCE: Den europæiske kulturs opblomstring efter middelalderen.

RIDFØGED: Proprietærens stedfortræder; han skulle holde opsyn med godsets bygninger, hovedgården og kirken; tilmed skulle han sammen med ladefogeden lede hovedgårdens drift.

RYTTERGODS: Krongods, som efter 1670 blev drevet af 5 rytterregimenter. De skulle stille ryttere mod at blive fritaget for landgilde o. a. afgifter.

SENROMANSK: Kirkebyggestil, enkel og solid form, tiden omkring 1240.

SOGN: Et område, der søger en fælles kirke.

KIRKESKIB: Den del af kirken, hvor menigheden sidder.

SKOLEPATRON: Skolens øverste tilsynsførende i h. t. skoleloven af 1814.

STAVNSBÅND: Ved stavnsbånd var bønderne forpligtet til at forblive på det gods, hvor de var født. Ophævet af kong Frederik IV, den 21. februar 1772.

ST. DIONYSTIDAG: Den 9. oktober. Frugtbarhedens Gud.

STENGRAVE: I den yngre stenalder og i bronzealderen var enkeltmandsbegravelse i trækister almindeligst. Kisten understøttedes af og dækkedes af mange større og mindre sten, således at graven ved en undersøgelse nu fremtræder som én stor stendynge, idet kisten er rådnet bort.

ST. HANSDAG: Opkaldt efter Johannes Døbereren, hvis fødselsdag var henlagt til denne dag, årets længste.

SÆDEGÅRD: Den gård, hvor ejeren boede.

TIENDE: Betaling til kirke, ofte korn. Hvis der ikke blev betalt, kunne vedkommende risikere at blive bandlyst, d. v. s. udelukkelse af kirkesamfundet; afskaffet i 1700-årene.

TØRV: Plantemateriale, som er omdannet i moser, er kun delvist nedbrudt p. g. a. for lidt ilt. Stammer fra kvartærtiden. Vigtigt brændsel i Danmark under de to verdenskrige.

VÅBENHUS: Bygget til kirkerne i 1400-årene. Er oftest foran syddøren, mandsdøren. Navnet går tilbage til reformationstiden og forklarer bygningens anvendelse.

ØDEJORD: Gårde, som var beboet, men hvor jorden var uopdyrket.

ØDEGÅRD: Jorden i drift, men gården ubeboet.

ØKSNE: Stude.

GAMLE VÆGT-, MÅL- OG MØNTENHEDER

1 tønne smør (224 pund) 112 kilogram

1 centner ..... 50 kilogram

1 pund (100 kvint) ..... 500 gram

1 kvint (10 ort) ..... 5 gram

1 ort ..... 500 mg

— — —

1 dansk mil ..... 7,5 kilometer

1 — alen ..... 0,62 meter

1 — fod ..... 0,31 meter

1 — tomme ..... 2,61 centimeter

1 tønne land ..... 0,55 hektar

1 kubikfod ..... 0,31 kubikmeter

1 favn brænde ..... 2,2 kubikmeter

1 pot ..... 0,96 liter

1 pægl ..... 0,24 liter

1 korntønne ..... 139 liter

1 kornskæppe ..... 17,39 liter

— — —

1 Rigsbankdaler ..... ½ speciedaler

1 speciedaler ..... 12 mark

1 mark ..... 16 rigsbankskilling

1 daler ..... 2 kr. fra 1874

Litteraturfortegnelse

- 99.327 Danske Præste- og sognehistorie, 1957
- 99.39 I. Barfod, I Den falsterske Gejstligheds Personalhistorie, 1854
Særtryk af Danmarks kirker, Eskilstrup,
Særtryk af Danmarks kirker, Ønslev
Kong Valdemars Jordebog, 1254
- 46.00 Pontoppidans, Den Danske Atlas, 1774
- 46.00 Trap Danmark, Maribo Amt, h.h.v. 1858 - 1897 - 1955
Jordebog: Specifikation på efterskrevne Jordegods, kirker og tiender, 1766
- 40.71 Håndbog for danske lokalhistorikere, Johan Hvidtfeldt
- 37.90 Kong Frederik den Fjerdes skole, Thøger Jensen, 1921
- 34.62 Danske vider og vedtægter, 1908
- 63.093 Beskrivelse over Agerdyrkingens Tilstand i Danmark, Fyen, Langeland, Ærø, Lolland og Falster, bd. II, 1806 v/ G. Begtrup
Falsters Historie I og II, Holger Hjelholt, 1933
Diverse årgange af Lolland-Falsters historiske årbøger
Dansk Jord, Kr. Kolding, 1942
- 63.09 Nye Maribo Amt, J. P. Hage, 1844
- 01.7 Kilder og hjælpemidler til studiet af Lolland-Falsters historie, 1915
Vejviser over Lolland-Falsters stift, 1903 - 1902-15 - 1921
Lolland-Falster, Fejø, Femø, Askø og Bogø, 1946
Sagn og fortællinger, N. F. Grundtvig, 1844.
- Aviser:
Folketidende - Stiftstidende - desuden Politivennen fra 1804
Utrykt materiale fra Landsarkivet og Matrikelarkivet
Protokoller fra foreninger i Ønslev-Eskilstrup gl. kommune
El-selskabets protokol - Gymnastikhusets protokol
Grundejerforeningens protokol - Husholdningskredsens protokol
Protokol fra Ønslev sogns læseforening
Protokol fra foreningen »Julens Glæde«
Protokol fra Eskilstrup kirke som selvejende institution
Protokol fra Brugsforeningerne i Ønslev-Eskilstrup sogne
Protokoller fra Håndværkerforeningen
Protokol fra Forstanderskabets start i 1842
Hirschsprungs konversations-leksikon, 1967.

Lolland-Falster i bogverdenen

Godt arkivskrift

Et nyt fremstød er, at lokalhistoriske arkiver på Lolland-Falster begynder at udsende deres årsskrifter. Arkivet i Nr. Alslev er kommet som en af de første, og det er en vældig god start, idet indholdet er interessant. Der er meget lokalhistorisk stof at hente fra Nordfalster, og det præger årsskriftet, som fik en god modtagelse. En række forskellige lokalhistorisk interesserede har ydet bidrag, og det gør sig godt med sådanne korte og meget alsidige artikler, som spænder over et stort område. Årsskriftet er et velegnet eksempel for lokalhistoriske arkiver, der tænker på at gøre ligeså. Der er ganske afgjort i arkiverne meget lokalhistorisk stof, som kan udmøntes og bringes videre.

Landbrugsfaglig oplysning

Den årlige Næsgaard-bog indeholder ikke alene oplysninger fra foreningen »Gamle Næsgaardianere« og den kendte landbrugsskole, men der er også altid en god del faglig lærdom. Det gælder også årbogen 1979, som pastor E. O. Petersen, Moseby, indleder med nogle betragtninger om »Den syvende dag«, der ikke bare bør være en hvilesag, men også en helligdag. I beretningen fra elevforeningen beskæftiger man sig med det røre, der har været med hensyn til en adskillelse af skole og landbrug, men dette synes nu at have lagt sig.

Skole og landbrug bliver der meget udførligt redegjort for, og forskellige landbrugsforhold bliver der redegjort for.

El-jubilæum

Fagforeninger synes i stigende grad at lade udarbejde jubilæumsskrifter, og der ligger også meget stof, der kan drages frem til historisk belysning af udviklingen. Dansk El-Forbunds afdeling i Maribo kom med et lille skrift i anledning af et 40 års jubilæum. Der er ikke alene historie, men også nogle billeder fra el-folkenes daglige arbejde. En god idé er at lade en

ung og en ældre berette om deres syn på forholdene, som de var før og er nu.

Fra Maribo domkirke

Efter domprovst Im. Felters afgang er der udkommet en bog »Fra Maribo domkirke«, udsendt af Poul Kristensens forlag i Herning og til en pris af 56 kr.

Bogen indeholder i særlig grad prædikenerne ved ordinationerne i domkirken, og så er der enkelte prædikener fra særlige lejligheder. Bogen kommer til at stå som et virke, der er udfoldet som taler og prædikant. Den tidligere domprovst har et smukt sprog og en betydelig teologisk viden, hvilket bogen tydeligt viser.

Betænkningen om hoveriet

Statsminister C. D. Reventlow fra Christianssæde og Pederstrup havde store idealer med hensyn til bondens frigørelse og gjorde et stort arbejde for at få gode løsninger, men tiden var ikke rigtig moden til, at de alle kunne gennemføres. Landhistorisk Selskab har udsendt en stor bog om Reventlows betænkning fra 1788 om hoveriet. Bogen, som Thorkild Kjærgaard står for, er på næsten 300 sider, og den hedder »Konjunkturer og afgifter«. Det er naturligvis ikke en let læsning, men et dokument fra en tid, hvor meget var i støbeskeen.

Om Nykøbing F.-revyerne

I Christian Glatveds bog »Provensens sommerrevyer«, som Berlingske Forlag udsendte, er der også et afsnit om Nykøbing F.-revyerne og med nogle billeder.

Forfatteren har selv oplevet meget og fortæller snakkende herom, men bogen mangler en fastere redaktion og en bedre opbygning, og det burde forlaget have hjulpet forfatteren med, så resultatet var blevet noget bedre. Det i sig selv gode stof er nemlig ikke blevet nok udnyttet.

De danske naturområder

»Danske naturområder«, der som en stor og pæn bog er udgivet af Politikens Forlag, har en meget stor emnekræft, og der er mange illustrationer til belysning af emnet med hensyn til de danske naturområder, hvis vilkår i fortiden, nutiden og fremtiden belyses. 17 af naturområderne beskrives meget indgående. Fra Storstrøms amt er der en snes sider med oplysninger og informationer om, hvordan emnet kan dyrkes. Bogen koster 145 kr.

Museerne i Maribo

Lolland-Falsters Stiftsmuseums beretning for 1980 har tre særlige artikler ud over det beretningsmæssige. Arkæolog Karen Løkkegaard Poulsen fortæller interessant og sagkyndigt om undersøgelsen af en middelaldergrav i Nysted. Klaus Ebbesen skildrer en oldtidshøj ved Systofte, og kunstmuseumsinspektør Claus Olsen fortæller i »Det hverdagslige« om forskellige kunstneres arbejder med mange illustrationer. Museumsarbejdet er der meget at fortælle om, fordi der sker meget i og udenfor den gamle, slidte og upraktiske bygning. Da kunstmuseets forhold også belyses, burde årsskriftet egentlig have et andet navn, f. eks. »Museerne i Maribo«.

Omkring Smålandshavet

To Fejø-boere, Markus Hummelose og Claus Gress, har i fællesskab lavet en lille bog, som både turister og fastboende med glæde kan nyde. »Omkring Smålandshavet« har 28 tegninger af Claus Gress, og den korte og meget ramrende tekst, som også findes på tysk, er skrevet af Markus Hummelose, der ikke forfalder til en overdreven lyrik. Det er kysterne og øerne, der står i forgrunden, men der er dog også noget fra lollandske byer, så det er en slags lille vejleder.

Svømmesport i 50 år

Da Maribo havde haft svømmeforening i 50 år, blev det til et lille hæfte, der i tekst og billeder fortæller om, hvor meget der i det hal-

ve århundrede var sket ved at dyrke svømmesport i søen og senere i en stor svømmehal. Der er en del billeder, men den lidt springende tekst viser, at foreningsledere skal passe på stadig at holde arkivet i orden, så det kan gøre nytte, når der skal udarbejdes jubilæumsskrifter.

Skibsværftsarbejdernes forhold

Skibsværftsarbejdernes Forbund i Nakskov benyttede 60 års eksistens til at udsende et jubilæumshæfte i et stort format. Af billeder er der kun eet af bestyrelsen, men til gengæld er der en god og udførlig tekst, som skildrer udviklingen. Beskrivelsen er delt i nogle af de forhold, som satte skel i fagforeningens historie og den store virksomhed, hvor medlemmerne var beskæftigede. Der fremdrages særlig en række vigtige lønmæssige forhold, som belyser udviklingen.

Om Falsters flora

Evald Larsen, Ringsted, er en god kender af Falsters flora, og han har en god illustratør i tegneren Niels Jensen. I Falsters flora I, skildrede han de til Falster indslæbte græsser. I hæfte II., som er på 66 sider, drejer det sig om de fra Falster forsvundne hjemmehørende arter. Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster står for den meget prisværdige udgiver- virksomhed, der som ideel baggrund har en bevarelse af naturværdierne.

Erindringsbilleder

Dagny Lund, Maribo, har tidligere udgivet sine »Små erindringsbilleder«, som beskrev begivenheder og personer i både Maribo og Rødby.

En ny samling »Små erindringsbilleder« er alene helliget Rødby og oplandet, således som Dagny Lund husker og har læst det.

Der er i bogen skildringer af mange forskellige begivenheder og personer, idet artikelfortegnelsen er oppe på nr. 113.

Bogen er fremstillet i en teknik, så den kan sælges for 25 kr., og den er præget af Dagny Lunds interesse for og kærlighed til sin hjemstavn.

Glimt fra et klubliv

Da Maribo Rotary Klub havde eksisteret i 50 år, fik et udvalg til opgave at lave et festskrift, der fik en smuk fremstilling med en del illustrationer af begivenheder og portrætter af klubbens medlemmer.

Bogen er en god skildring af det alsidige klubliv, som udfoldes i Rotary, og der indgleder også en del Maribo-historie, som også ikke-rotaryanere har interesse i.

God bog om to købstæder

Et par jubilæer var anledning til, at Nysted Avis og Bogtrykkeri udsendte en bog »Danmarks sydligste købstæder 1918«. I den smukt trykte bog gengives både for Nysted og Rødby de afsnit, som fandtes i bogværket: Købstæderne i Lolland-Falsters Stift, som udkom i 1918.

De to gode bidrag med mange illustrationer fra gamle dage er yderligere blevet suppleret op med udmærkede bidrag fra de to byers lokalhistoriske arkivledere, Aage Poder og Hans Ivar Bentzen. Her føjes endnu mere lokalhistorie og billeder til, så det er blevet til en virkelig interessant bog, hvis udgivelse er en god ting.

Slotte og herregårde

Journalist Bernhard Lindner, der særlig er blevet kendt for sin store medvirken til Selsø slots istandsættelse, har på forlaget Thorsgaard, Frederikssund, udsendt en stor bog om: Slotte, herregårde og palæer i Danmark.

Der er almindelige orienteringer i bogen om de gamle huse og deres mænd og kvinder. Desuden er der korte leksikale oplysninger om hver enkelt af de store ejendomme med beliggenhed, tilliggende og ejere gennem tiderne, ligesom der er små billeder. De lolland-falsterske herregårde er naturligvis med. Under ruiner og voldsteder er nævnt Engelsborg og Ravnsborg, men måske kunne der nok have været enkelte flere med som f. eks. Eriksvolde og anlægget i Lysemosekoven og Borgø, men en begrænsning i antallet har nok været nødvendig.

H. K.-arbejde i 70 år

H. K.s afdeling i Nakskov har rundet en 70 års-dag. I den anledning udkom et lille festskrift, hvori Knud Kragh, som var formand i godt 30 år, i en sammentrængt form har skildret mærkesager, situationer og episoder. Det ser ud til, at det er et godt udvalg, som er foretaget til belysning af arbejdet for at skaffe H. K.'erne bedre forhold.

En by bliver grøn

I et lille hæfte i et stort format er der fremstillet nogle tanker om Nakskov parker, lystanlæg og beplantninger.

Det er en god idé, nogle interesserede borgere med tegneren og arkitektstuderende, Philip Rasmussen, i spidsen har fået, og den er bragt ud i livet med støtte af Lollands Bank.

Bogen er både et debatoplæg, men også en anerkendelse af det arbejde, der er udført, og i særlig grad af stadsgartner Knud Green, som er gået af efter en god indsats.

Der fortælles om de forskellige grønne beplantninger i byen, og specielt for Nakskov-borgere er det en god oversigt.

Det ville have pyntet på hæftet, om der kunne have været endnu flere penge til rådighed, så billederne kunne være blevet endnu bedre, end de er.

Lolland-falsterske prædikestole

Lolland-Falsters Stiftsbog 1979 placerer sig som sædvanligt godt med et smukt udstyr og en virkelig redaktion, som i særlig grad Tove Meyer Hægstad, Fejø, har æren for.

Temaet for stiftsbogen er prædikestolen som symbolet på forkyndelsen.

Et hovedbidrag af lokalhistorisk interesse er leveret af museumsinspektør Erik Skov, Nationalmuseet. Han skriver om lolland-falsterske prædikestole og gør det med megen sagkundskab og indsigt, ligesom der findes en del billeder til belysning af det interessante emne.

Blade af et sogns historie

Horbelev på Falster har fået en sognehistorie, som beboerne virkelig kan være tilfreds med.

Bogen er blevet til på et lokalt initiativ, hvori en del har medvirket.

Et udvalg bestående af Peder Christensen, Allan Pedersen og Knud Rasmussen har haft ansvaret, og de har fået et resultat frem, som må roses.

En del forskellige har skrevet artiklerne, men der har været godt hold på dem, så helheden præsenterer sig fint.

Der behandles mange forskellige emner fra sognets liv både i rent historiske skildringer, men der er også en del erindringsglimt.

Bogen udmærker sig også ved at være smukt trykt med gode billeder, og så har den en meget smuk indbinding med et stift bind, hvilket ellers er sjældent for lokalhistoriske værker.

50 års idrætsliv

Tirsted Idrætsforening har levet i 50 år, og med den stærke position i sognet var det naturligt, at der også kom et jubilæumsskrift.

Skildringen af de 50 år viser, at Tirsted Idrætsforening som hjemmehørende i et landområde har kunnet hævde sig godt i den sportslige konkurrence med andre klubber.

Der har været dyrket håndbold og gymnastik, og disse områder berettes der nærmere om, ligesom der også er oplysninger om, hvad der er foregået på andre områder.

Det hele giver indtrykket af et godt foreningsliv, som er foregået i Tirsted.

Den store vinterkrig

I flere generationer vil man drøfte den voldsomme vinter på Lolland-Falster, der var af en hel ukendt karakter, og som der kan berettes masser af dramatiske historier om.

Denne »store vinterkrig« måtte naturligvis også blive mindet i billeder og tekst, og det er sket.

Billedhæftet om »Vinterkrigen på Lolland-Falster« kom til at fremtræde med et stort udvalg af billeder af de mange begivenheder, som udspillede sig, medens teksten er meget begrænset.

Bogen er lavet i et stort format, så billederne virkelig har kunnet præsenteres sig. En ræk-

ke bladfotografer har leveret billeder om deres oplevelser ude i snemasserne.

»Vinterkrigen på Lolland-Falster« kunne ikke blive andet end en »sællert«, som kom i flere oplag.

Det omfattende foreningsliv

Et stort projekt var det, at de lokalhistoriske arkiver i Storstrømsamtet gik ind med indsamlingen af de folkelige bevægelsers historie, men det lykkedes særdeles godt.

Det lykkedes at skabe et økonomisk grundlag for projektet, der blev ledet af A. Strange Nielsen, og som konsulent i perioden var Søren Ehlers ude i marken en energisk mand, der både fik sat gang i indsamlingen, men også fik skabt interesse for arbejdet i arkiverne, hvoraf en del nye dukkede op.

Hvad der kom ud af indsamlingen og registreringer kan studeres i en stor oversigt på ikke mindre end 138 sider.

Der er ikke alene en systematisk oversigt over de forskellige typer af foreninger, som der er fundet frem til, men også en geografisk for de enkelte områder. Denne sidste vil der være særlig megen interesse for rundt omkring, thi den fortæller om foreninger, som der ikke er kendt noget til, da de forlængst er ophørt.

Hele bogværket er et fint stykke lokalhistorisk arbejde, som der i høj grad kan arbejdes videre på.

Årets gang på højskolen

Lollands Højskoles årsskrift, som udgives af elevforeningen og redigeres af forstander Gunnar J. Poulsen, har et meget smukt vinterbillede af højskolen på forsiden.

Det er en god introduktion til hæftet, som indeholder artikler af kulturel og religiøs karakter.

Gunnar J. Poulsen skriver om det at holde højskole, hvori det nævnes, at Lollands Højskole blev startet i 1905 og således har rundet et 75 års jubilæum.

Det kan give anledning til et ønske om, at Lolland-Falsters højskolehistorie kunne blive skrevet, thi den er der nemlig vældig meget i.

Den afgåede forstander, Gustaf Bengtsson, er naturligvis også med i årsskriftet. Han ironiserer en del over det at skulle skrive om »Årets gang« og kalder det gyselig læsning! Derefter leverer han det allerbedste bevis på, at »Årets gang« absolut hører hjemme i et højskoleskrift. Det er en vældig god og underholdende artikel, som hører til årsskriftet bedste.

M. A. G. i 50 år

De landsdelsomfattende gymnastik- og idrætsforeninger lever ofte en noget stilfærdig tilværelse udadtil, hvad der er meget forkert.

De er nemlig i høj grad et samlingssted for et meget omfattende arbejde, som store dele af befolkningen er med i.

En af de vigtige foreninger på dette felt er Maribo Amts Gymnastikforening, som i anledning af et 50 års jubilæum udsendte en bog.

I en række artikler af forskellige bidragydere belyses på en meget læseværdig måde både det historiske og kontakterne til forskellige sider. Der er dog også det prisværdige, at problemerne drages frem til debat.

Det kunne have været ønskeligt med endnu flere billeder, men dette arkivarbejde er noget, som der ikke gøres nok ud af i en række foreninger.

En fra Lolland

C. J. Frederiksen, Nysted, tidligere manufakturhandler i Rødby, har udsendt en bog »En af dem fra Lolland« med et gammelt billede af Maribo torv på forsiden, hvilket skyldes, at han er vokset op på Midtjylland.

C. J. Frederiksen har mange erindringer og fortæller løst og fast.

Det virker dog lidt besynderligt, at bogen indledes med artikler om bilmuseet på Ålholm og Nykøbing F. Bryghus, men opbygningen er ikke bogens stærke side.

Der er ind imellem læseværdige lokalhistoriske træk ved siden af de rent personlige forhold, og bogen er også forsynet med billeder.

Et sogn på Lolland

Den unge lærer, Steen Balle, der er hjemmehørende i Slemminge, har sørget for, at hans sogn har fået en stor og omfattende bog. Steen Balle har i adskillige år samlet stof til bogen og været i forbindelse med masser af mennesker for at indsamle oplysninger og billeder.

Han har udmøntet sin store indsats i et værk, som giver et meget omfattende billede af livet i et landsogn før og nu.

Der skildres præster og menighed, skoler og forældrekrede, forlystelseslivet, servicefunktioner, håndværkernes situation, andelsbevægelsen, menneskene ved landbruget, arbejdernes kår, de sociale forhold og landsbyens styre.

Steen Balle fortjener ros for sin bog, der helt naturligt ligesom var med til at skabe en stor lokalhistorisk interesse på hele Saksøbing-egnen.

Fremragende bog om teater

Palle Mørchs »Tant og teater i Nykøbing F.« hæver sig op til at være en af årets bedste lokalhistoriske værker.

Det er en meget velkomponeret bog, der er lavet med sans for at få det væsentligste og bedste frem af det stof, der kunne høstes af.

Palle Mørch skriver godt, så det bliver en virkelig fornøjelse at læse om det meget, der har udfoldet sig på de skrå brædder i »den glade by ved Guldborgsund«.

Bogen har en stor og veludvalgt billedsamling, og der er en lang række gode tegninger af Hanne Døssing.

En absolut fordel er en meget sigende indholdsfortegnelse, hvilket ellers i mange lokalhistoriske værker er en svaghed.

Den tekniske fremstilling er helt i orden, og det er en bog, som hele Nykøbing F. kan glæde sig over, men på det øvrige Lolland-Falster kan man også tage den til sig, for den er et betydeligt plus for hele landsdelens teaterhistorie.

Palle Mørch skal have roser – og så glæder man sig til at se resultatet af den næste opgave, han tager på sig, for lokalhistorie kan han virkelig skrive.

Verner Hansen.

Lolland-Falsters museer og arkiver

Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Maribo

UNDERSØGELSER OG REGISTRERING

De systematiske registreringer til landsdelens historie er blevet fortsat. I forlængelse af *industriregistreringen* er i samarbejde med Instiut for økonomisk historie ved Københavns Universitet foretaget en registrering af *arbejderboliger*, de såkaldte fabriksboliger.

Registreringen af *forsamlings- og missionshuse* er fortsat, såvel som registreringen ude i landskabet af Lolland-Falsters *oldtidsminder*.

En registrering af *private oldsagssamlinger* er påbegyndt. Det er meningen at fortsætte med denne registrering i de kommende år.

Fra en samling gamle fotografier på *fabriken Holeby Diesel* med motiver fra virksomhedens første tid er der lavet aftryk til museets billedsamling.

I beretningsåret er i samarbejde med Kunstmuseet foretaget en undersøgelse omkring *Gotfred Eickhoffs statue* i Sakskøbing: »roepigerne«. Amtsmuseumsrådet har bevilget penge til projektet.

Ved *Kirkhøjgård*, Slemminge sogn, er foretaget udgravning af en *overpløjet gravhøj*. Centralt i højen fandtes en grav med flisebelagt bund og kraftig stenramme. Den var tom, men må efter typen at dømme dateres til ældre bronzevalder. Der fandtes også et sekundært nedgravet lerkar – en urnegrav fra en efterfølgende tid.

Ved *Nysted kirke* er udgravet en *romansk grav*. Den er publiceret i Lolland-Falsters Stiftsmuseums årsskrift 1980 s. 5.

Under dræning af marken ved Opagergård, Landet sogn, viste der sig spor af en tidlig *midalderslig boplads* med fund af østersøkeraamik m. v. Museet har foretaget en registrering heraf.

En *gravhøj ved Engestofte*, som ligger halve-ret på kanten af en gammel grusgrav, er registreret. Ved undersøgelsen i forbindelse hermed fremkom to sekundære urnegrave fra jernalder, den ene fra yngre romersk jernalder, den anden en våbengrav fra førromersk jernalder.

Ved *Havmosegård* i St. Musse er undersøgt *gruber og kulturlag* fra førromersk jernalder. Der synes at have været en større boplads på stedet.

Registreringen af museets samlinger er fortsat planmæssigt. Den har foruden registrering af nyindkomne ting omfattet registrering af *stenaldersamlingen* og af *sølvamlingen*; sidstnævnte med henblik på en nyudgave af Bøjes værk om danske sølvmedestempler. Desuden er samlingen af *stole og spinderokke* ved at blive fotoregistreret og beskrevet som led i en istandsættelse af disse to genstandsgrupper.

Museets sognearkiv er ved at blive suppleret med kopier af udgravningsberetninger på Nationalmuseet, oldtidsafdelingen. Sognebeskrivelser er før å jour med Nationalmuseets.

PUBLIKATIONER

Stiftsmuseets årsskrift 1979 (indhold: Udgravningen ved Eriksvolde af Karen Løkkegaard Poulsen. Til Ingemann Andersens grafik af Henrik Hertig. Vilhelm Bendz: Kirken i Ramsau af Henrik Hertig. Årsberetninger og regnskaber).

Som udløber af amtsmuseumsrådets formidlingsprojekt i børneåret er udarbejdet: »Barnets Hverdag«, en jackdaw om børns livsvilkår i bondesamfundet ved århundredskiftet; desuden en diasserie med 39 billeder og teksthæfte om samme emne. »Barndommen, tre erindringer fra Lolland-Falster«, om børns opvækst i samme periode, set fra tre forskellige sociale niveauer.

En folder om tinsoldater, der udleveres ved salg af museets tinsoldater.

En plan over urtehaven på Frilandsmuseet, hvor placeringen af de enkelte krydderurter og nytteplanter forklares.

Et kort over Maribo, der fortæller ikke stedkendte besøgende vejen fra Stiftsmuseet til Frilandsmuseet.

Der er fremstillet en samle-kassette til de undervisningsmaterialer, museet sælger, samt en bærepose med museets navn påtrykt til brug ved kioskvirksomheden i forhallen og på Frilandsmuseet.

Genoptrykt er: folderen om Bondemøbler, hæftet »Fædres Grave«, »Den gamle Skole« og »Skoleposen«, samt i let revideret udgave »Julenposen«.

Else-Marie Boyhus: Historisk kogebog bd. V. Steg og Is. Forlaget Wormianum.

Folkelig historie og professionalisme. Fortid og Nutid XXVIII: 2, 1979.

UNESCO og Kulturarven. Nyt fra Unesco nr. 1, marts 1979.

Museerne i dag – og lidt om fremtiden, kronik i Flensborg Avis d. 26.6.1979 med udgangspunkt i en tale ved indvielsen af den kulturhistoriske afdeling på Sønderborg Slot.

Museerne i kulturpolitikken, tale ved indvielsen af kulturhuset i Ølgod og konserveringsanstalten for Ribe og Ringkøbing amter. Trykt i amtsrådsforeningens tidsskrift »Danmarks Amtsråd« nr. 18.

Når det traditionsrige bliver avantgarde. (Om Nationalmuseets udstilling »Det indianske Kammer«), Museumsmagasinet nr. 10.

Ove H. Nielsen:

Folkeforskning? Studiekreds? Formidlingsprojekt? – om projektet: Dagligdagen under anden verdenskrig. Dansk tidsskrift for museumsformidling nr. 4, 1979, p. 31-41.

Museumspædagog advarer: Byerne mister deres særpræg. Ny Dag 3.9.1979.

Karen Løkkegaard Poulsen:

Eisenzeitliche Muschelhaufen in Dänemark. Fundgut zur Darstellung einer die bäuerliche Kultur ergänzenden Wirtschaftsform in der äl-

teren Eisenzeit. Offa 35, 1978, p. 64-85 (Kiel 1979).

Resumé af denne artikel og af Eriksvolde-artiklen i årsskriftet Nordic Archaeological Abstracts 1979.

UDSTILLINGER

Til påske åbnede »Billeder af Lolland-Falster«, en udstilling med topografiske billeder; desuden en lille særudstilling om fundet af middelalderbopladsen Opagergård.

16. juli åbnedes på Frilandsmuseet »Barn på landet«, om børns vilkår i bondesamfundet ved århundredskiftet.

En udstilling af museets lysestager og -holdere blev i december arrangeret af Lilleskolen i Maribo i forbindelse med et emnearbejde.

»Udgravningen af Eriksvolde« åbnede 11. december. Genstande og billedmateriale er udlånt af Nationalmuseet og Zoologisk Museum, København.

De tre vandreudstillinger, udarbejdet med tilskud fra amtsmuseumsrådet, om Oldtidsgrave på henholdsvis Vest-, Midt- og Østlolland har været opstillet i alt 48 gange i årets løb rundt om i kommunerne. De har måttet repareres flere gange; dette såvel som transport og opstilling er bekostet af museets egne midler.

»Alle tiders børn« var børneårets formidlingsprojekt, der arrangeredes i fællesskab mellem de fagligt bemandede museer i amtet. Der udarbejdedes en række fælles amtsmuseumsmaterialer: Idéhæfte om undersøgelse af børns kultur og historie, en plakat og en diasserie. Der blev forberedt kurser om projektet for lærere på Amtscentralerne i Næstved og Maribo.

Som udløber af amtsmuseumsrådets børneprojekt fandt i efterårsferien et formidlingsprojekt sted under slagordet »Børn forsker«. Formålet var, at børnene ved hjælp af museumsgenstande og oplysninger i museet selv skulle danne sig et indtryk af børns vilkår i gamle dage. Som aktive deltagere stiftede børnene således bekendtskab med museumsarbejde. I tiden efter

etableredes der af grupper af børn udstillinger om børn. Der er indkommet skriftlige rapporter fra skoleklasser, der har arbejdet med projektet.

I 1979 begyndte udgivelsen af samlekassetter, der rummer museets materialer til undervisningsbrug. Kassetterne er tænkt til skolebiblioteker m. m. Ved køb af kassetten abonnerer man automatisk på nye publikationer.

Det er ikke muligt at give tal for, hvor mange der i årets løb har været i kontakt med museet og dets arbejde. Den bredeste kreds nås igennem dagspressen, radio og TV, men også museets omfattende publikations- og undersøgelsesvirksomhed giver talrige berøringsflader. Det er heller ikke muligt at opgøre, hvor mange mennesker der har været kontakt med via foredragsvirksomhed.

Museerne bruges årligt af talrige skoler, og et system, der giver overblik herover, er udarbejdet, således at en statistik for denne brugergruppe kan udarbejdes.

Besøgstallet på selve museet har været 22.994 (heraf 16.164 på Frilandsmuseet).

Konsulenthjælp

Else-Marie Boyhus har ydet faglig bistand til en TV-serie om danske øer, der produceres af Erik Aalbæk Jensen og Orla Harregaard; og hun medvirkede i en optagelse på Albuén d. 6. oktober. Serien udsendes sommeren 1980.

9.-11. november fandt den første konference om projektet »Roearbejderdage« sted, hvor Else-Marie Boyhus og Ove H. Nielsen kom med oplæg.

Desuden er ydet vejledning til skoler, lærere og studerende, ligesom der er foretaget udlån af genstande til skoler.

Foredrag

Else-Marie Boyhus: Om decentral kulturpolitik, holdt i Storstrømsamtets biblioteksforening.

Ove H. Nielsen:

Om polakkerne for medlemmerne af Serapions ordenen.

»Farfars barndom« for kirkekomitéen i Toreby sogn.

»Om museers brug i undervisning« ved et kursus for skolebibliotekarer.

»Sukkerroer og Sydlolland« for dansk arkiv-selskab.

»Skolen før« på Birket skole i anledning af dens 25-års jubilæum.

Karen Løkkegaard Poulsen:

»Dagligliv i oldtiden« Folkeuniversitetet, Pensionisthøjskolen i Væggerløse.

»Oldtidsminder og den antikvariske lovgivning«, i Grænseforeningen, Nykøbing F.

»Vore oldtidsminder – fortidens spor i landskabet« på refugiet Fuglsang.

»Lollands oldtidsminder« for 40 pensionister fra Nykøbing F.; foredraget fulgtes op af en omvisning i udstillingen.

Sct. Hans morgen omvisning på Eriksvolde for medlemmer af Dansk Camping-union, ved foreningens årsmøde, der afholdtes i Maribo.

»Oldtidsminder – gravmonumenter fra en fjern og svunden tid«, i Kastager forsamlingshus.

For Nykøbing Falsters aftenskole 8 aftener med gennemgang og samtale om oldtiden på Lolland-Falster, – den indledende del af serien: »Landskabet på Lolland-Falster, hvordan har mennesket igennem tiderne udnyttet det«.

REJSER, KURSER, KONFERENCER

Else-Marie Boyhus: deltog i åbningen af amtsmuseumsrådets udstilling om husflid, udarbejdet af Møns Museum, på den gamle husflidskole ved Oremandsgård.

Ove H. Nielsen: deltagelse i møder med det faglige personale fra amtets øvrige museer i anledning af projektet »Alle tiders børn«. Møder med amtskonsulenten for folkeskolen som led i bestræbelser på at etablere undervisningsmateriale for hele amtet. Møde på Amtscentralen ang. fremtidig kursusvirksomhed for lærere. Lærermøde på Kettinge skole ang. arbejdsuge om børn. Konference om turisme i amtet. Møde vedrørende lokalhistorisk materiale i Saks-købing kommune.

– og sammen med Karen Løkkegaard Poulsen: Møde med amtets vejudvalg og fredningsplanudvalget, indkaldt p. gr. a. amtsvejvæsenets arbejde med vejvisningsskilte til oldtidsminder.

Møde i Amtsfredningsinspektoret vedr. ønske fra museets side – som led i projektet om oldtidsminder – at opsætte skilte med forklarende tekst ved udvalgte oldtidsminder. Møde arrangeret af Lokalhistoriske arkiver for Storstrøms amt om mål og metoder for lokalhistorisk indsamlingsarbejde.

Karen Løkkegaard Poulsen: Møde med Arbejdsgruppen vedr. ungdomsarbejdsløshed for Falster om projekter af arkæologisk/museal karakter, der er velegnet som beskæftigelsesprojekter.

Else-Marie Boyhus: Deltog i konferencen om humanioras rolle i det lokale kulturliv med et indlæg om det decentraliserede museumsvesen. Det faglige landsudvalg for de humanistiske uddannelser stod for arrangementet. Repræsenterede museet ved Dansk Kulturhistorisk Museumsforenings og Dansk historisk Fællesforenings årsmøde i Viborg. Er udpeget som medlem af én af kulturministeren nedsat initiativgruppe vedr. et museum for moderne kunst. Er ét af de tre medlemmer, som kulturministeriet har udpeget til at arbejde i det udvalg, nedsat af miljøministeriet, som skal undersøge varetagelsen af de antikvariske opgaver.

– og sammen med *Ove H. Nielsen:* deltagelse i DKM's jubilæum.

– og sammen med *Karen Løkkegaard Poulsen:* i Statens Museumsnævns møde på Hindsgavl om museerne og det antikvariske arbejde.

Ove H. Nielsen: Møde på Orlogsmuseet, hvor erfaringer fra folkeforskningsprojektet Dagligdagen under anden verdenskrig blev fremlagt. Deltagelse i DKM's sommerkursus på Danebod Højskole. Leder af planlægningsmøder forud for DKM's formidlermøde 1980. Møde i bestyrelsen for Selskabet for Dansk Skolehistorie. I Landbohistorisk selskab om udgivelser af materialer. Formidlermøde i ICOM fraktionen: CECA.

Karen Løkkegaard Poulsen: Flere møder i ICOM's registreringsgruppe ang. datalogisk sognebeskrivelsesregistrering. Deltaget i ét af Dansk Geologisk Forening afholdt møde om landhævning/landsenkning. SMN-kursus for

museumsledere. Deltog i møde på Fortidsmindeforvaltningen vedr. rekognoscering med bidrag om erfaringerne fra arbejdet på den motorvejsstrækning af Farø-linien, der ligger på Falster. Kursus/møde om planlovgivning i Danmark, arrangeret af DKM. ICOM-møde (arkæologisk/naturvidenskabelig gruppe) på Antropologisk institut, Københavns Universitet. Møde på Fortidsmindeforvaltningen om berejsning af oldtidsminder (dvs. registrering ude i landskabet) sammen med andre, der arbejder med samme opgave.

Der har været møde med kontorchef på Fortidsmindeforvaltningen Kr. Kristiansen, der blev orienteret om museets arbejde m. v.

Else-Marie Boyhus har foretaget rejse til Grønland for Statens Museumsnavn for at forhandle om Grønlands Landsmuseum. Deltagelse i de nordiske UNESCO kommissioners møde i Norge. I et symposium i Bremen om museerne og den tredje verden. Er af kulturministeren udpeget til at være Danmarks repræsentant i den mellemstatslige komité, nedsat af UNESCO, der skal varetage en tilbageføring af kulturværdier til oprindelseslandet. Danmark er udpeget som ét af 20 lande.

Ove H. Nielsen har deltaget i konference om Børn og kultur arrangeret af FN-forbundet.

MAGASIN, KONSERVERING

Istandsættelse og ombygningen af laden ved Frilandsmuseet er fortsat, arbejdet blev indledt i foråret 1979 som et beskæftigelsesprojekt for unge. Arbejdet, der administreres af Storstrøms amtskommune, er beskrevet i Stiftsmuseets årsskrift 1979 s. 56.

På hovedmuseets loftsmagasin er foretaget nyindretning. Der er opsat reoler, der giver langt bedre pladsudnyttelse, og nyt lys er installeret.

Også i kælder magasinerne er påbegyndt oprydning og istandsættelse.

Der er udarbejdet en plan for nyt nøglesystem til hele museet. Grundprincippet er en graduering i forskellige sikkerhedsniveauer.

Amtsmuseumsrådet har bevilget 20.000 kr. til konservering af møbler med henblik på uddeponering.

Der foregår til stadighed istandsættelse og konservering af nyindkomne genstande.

En revision og delvis nyopstilling er indledt. I forbindelse hermed udarbejdes et forfatter/titelkartotek. Nyindkomne bøger registreres i accessionskatalog.

FRILANDSMUSEET

Foruden den løbende vedligeholdelse har mejeriet været genstand for særlig indsats: udvendig kalkning og maling.

AMTSMUSEUMSRÅDET

Else-Marie Boyhus er formand for rådet, og Stiftsmuseet fungerer som sekretariat. Arkivet er ordnet, og en brevjournale udarbejdet. Else-Marie Boyhus har bistået som rådgiver i sager vedr. museerne i Næstved, Præstø, Fakse og Stevns.

De faglige medarbejdere har som led i langtidspanlægningen samordnet arbejdsplanerne fra de statsstøttede museer i amtet og på grundlag heraf udarbejdet en samlet arbejdsplan (i henhold til lov om statstilskud m. v. til museer nr. 304 af 10. juni 1976 § 9 stk. 3).

Karen Løkkegaard Poulsen.

Lokalhistorisk arkiv i Rødby

Lokalhistorie bliver man aldrig færdig med. Gang på gang møder man nye elementer i det store puslespil, der skal få egnens historie til at gå op i en større enhed, og gang på gang får man nye udfordringer, der kan danne rammen om aktiviteter, som kan kaste nyt lys over en ellers dunkel fortid.

Hylderne fyldes på Lokalhistorisk arkiv i Rødby – ikke med samme hastighed som for 2-3 år siden, men vi mærker, at der ligger anerkendelse af os – af arkivet i den ånd, der bliver afleveret i. Det manifesterer sig i flere og flere afleveringer af foreningsarkivalier. Både nedlagte og eksisterende foreningers arkivalier

får vi ind i denne tid i folks erkendelse af, at det er her, det hører til.

Besøgstjeneste på arkivet har vi naturligvis haft i flere år på den måde, at foreninger gerne vil have en aften, hvor de hører om arkivets arbejde og ser på billeder, udklipsbøger og arkivalier. Det er udbytterige aftener for arkivet, for der bliver samtidig afleveret en del.

Arkivets udadvendte virksomhed har i forløbne år drejet sig om at arrangere og køre de efterhånden kendte fjordture. Vi glemmer ikke, at det egentlig var Historisk Samfund, som i sin tid inspirerede os til disse ture. I 1980 har vi således kørt 5 ture for forskellige foreninger, skoleelever og så naturligvis vores egen tur.

Lokalhistorisk arkiv har nu lagt 8 år bag sig. Vi har heldigvis undgået at danne forening omkring arkivet, og det er vi glade for, da folk ofte spørger: Skal man være medlem af noget for at deltage i jeres arrangementer? Og når svaret er nej, kommer de, vel fordi de synes, det er uforpligtende. Vi kan i hvert tilfælde ikke klage på tilslutning til vore arrangementer.

Arkivet holder hvert år sit årsmøde, hvor de tilstedeværende bliver orienteret om, hvad der er foregået hos os i årets løb. Et foredrag indgår samme aften ligeledes i arrangementet, og så er der lejlighed til at se billeder m. v.

Næste store opgave står for døren, nemlig at lave udstilling i forbindelse med Rødbys byjubelåm. Denne udstilling er tilrettelagt således, at den foregår i april 1981. Vi glæder os også til at se Historisk Samfunds medlemmer til den tid.

Hans Ivar Bentsen.

Fejø lokalhistoriske arkiv

Arkivet kom først i gang i slutningen af 1979. Vi fik tildelt et velegnet lokale i en tidligere lærerbolig ved Centralskolen. Her mødes den første tirsdag i hver måned en arbejdsgruppe på 12. Der har indtil nu været travlhed.

Vi har flere hundrede protokoller. F. eks. har vi Fejø fattigvæsenets helt fra 1803, vi har fra det nedlagte mejeri, det nedlagte elværk, alle protokoller fra Dybvig havn (98 år). Disse

afslører trafikken på havnen, hvad øboerne solgte og købte. Vi har værdifulde ting fra mange foreninger, fra de tidligere skoler på Fejø og Vejrø.

På det seneste har vi endelig også fået tid til at skaffe oplysninger til personarkivet, til arkivering af billeder og lydband.

Markus Hummellose.

Femø lokalhistoriske arkiv

startede i foråret 1980 og har til huse i Femø skoles bibliotek. 6 kvinder og 6 mænd står for arkiveringen af de indkommende ting, som er afleveret.

Arkivet kan glæde sig over, at Skotte Nielsen, Femø, har gemt alt fra et arkiv i 1973, bl. a. 12 bånd, som ældre Femø-boer har indtalt.

Ligeledes har vi i Ravnsborg kommune alle de gamle protokoller, fra der var noget, der hed Femø sogneråd.

Herluf Sørensen.

Nørre-Alslev lokalhistoriske arkiv

omfatter Nørre-Alslev Kommune, dvs. Nordfalster.

Arkivet blev stiftet d. 11. oktober 1979 og indviet d. 4. oktober 1980. Områdets lokalhistorie er righoldig, hvorfor arkivet et år efter sin start naturligtvis kun rummer en begrænset del af det samlede materiale, der udgør Nordfalsters lokalhistorie.

Arkivets arbejdsudvalg består af 12 personer, hvori er medregnet arkivlederen. Arbejdsudvalget er sammensat sådan, at der i udvalget findes en repræsentant for hver af de gamle sogne. Medarbejdere er følgende: Bente Eriksen, Nørre-Alslev, Sv. Åge Andersen, Guldborg, Helga Truelsen, Nr. Vedby, Kirsten Hartung, Eskilstrup, Ketty Lykke Jensen, Eskilstrup, Niels Frost, Ø. Kippinge, Ruth Bøgelund, Lundby, Helge Kappel, Gundslev, Mogens Sommer, Klodskov, Hanne Rebbe, Torkilstrup, Else Andersen, Alstrup, og H. Prior Larsen, Vålse. Arkivets leder er Niels Frost, Ø. Kippinge.

En del arkiver får bomærker, og her præsenteres Nørre-Alslevs.

Arkivets bestyrelse: Sv. Åge Andersen, Guldborg (formand), Mogens Sommer, Klodskov (næstformand), Hanne Rebbe, Torkilstrup (kasserer), Helga Truelsen, Nr. Vedby (sekretær) og Bente Eriksen, Nørre-Alslev.

Valgt af kommunalbestyrelsen til arkivets bestyrelse er: Borgmester Ole Kragh og kulturudvalgsformand Kaj Olsen.

Fra Nørre-Alslev bibliotek deltager bibliotekar Lissi Sklander Hansen.

Repræsentant for Lolland-Falsters Historiske Samfund er: Sv. Åge Andersen, Guldborg.

Arkivlederen deltager i bestyrelsesmøderne.

Revisorer: Hans Otto Jensen og Georg Bonde.

Arkivet rummer en del foreningsarkiver, mange større og små privatarkiver, en samling af lokalhistoriske billeder samt skolearkivalier, der er deponeret i arkivet. En fortsat støt og rolig vækst ventes de kommende år.

Af særlige forøgelser kan nævnes arkivalier fra lokalhistoriker, redaktør Frederik Pedersen, Nørre-Alslev.

Hovedopgaven i det forløbne år har været at få registreret det indkomne materiale. En opgave, der har været så omfattende, at vi endnu ikke har kunnet afslutte arbejdet.

Arkivet udgav sidste år lige før jul et lokalhistorisk årsskrift, »Årsskrift 1980«. Bogen er skabt med rod i lokalhistorien omfattende Nordfalster.

»Årsskrift 1981« er på trapperne, og man kan som historieinteresseret roligt købe bogen, idet den næppe vil behandle de samme emner, som Lolland-Falsters historiske Samfunds årbøger har behandlet og vil behandle. Arkivets årsskrifter bygger på lokalsamfundets lokalhistorie læst, set og fortalt.

Niels Frost.

Idestrup sogns lokalhistoriske arkiv

blev oprettet i 1978 af en kreds af interesserede beboere i Idestrup sogn – den forhenværende Idestrup kommune, som nu er en del af Sydfalster kommune. Arkivet har fået et kælderlokale i Krogløvs skolen stillet til rådighed, rummeligt og velegnet, omend ikke særlig smukt. Her har man åbent hus en gang om måneden (2. tirsdag) fra kl. 18,30.

I den forløbne tid har man især interesseret sig for foreningslivet og har efterhånden en rigtig pæn bestand af foreningsprotokoller m. v. For øjeblikket arbejder vi især med billedmateriale, og vi kan glæde os over stor publikumsinteresse for dette. Men vi er da glade for at modtage alt brugeligt stof til arkivet.

Alle registreringsblade bliver i kopi sendt til Sydfalster kommunes Arkiv i Væggerløse, som vi har det bedste samarbejde med. Økonomisk støttes vi af kommunen, idet alle relevante udgifter dækkes herfra. Vi har en ret stor støttekreds, der for et årsbidrag på 10 kr. dels modtager en årgave, der sidste år bestod i en smuk gengivelse af en Ellen Valentin-tegning af Idestrup kirke, dels bliver holdt underrettet skriftligt om, hvad der sker i arkivet.

Arkivets adresse: Fru Graae Jensen, Sdr. Ørslev, 4872 Idestrup.

Johs. Brønholt.

Motorcykelmuseet i Stubbekøbing

Fire somre er nu gået, siden motorcykelmuseet for første gang åbnede sine døre for publikum.

Omkring 1960 begyndte malermester Erik Nielsen, Karleby på Falster, at samle på og restaurere gamle motorcykler. Den gang var de nemme at finde rundt om på landets ophuggerpladser, så samlingen voksede hurtigt til om-

kring 100 numre, og det blev nødvendigt med mere plads.

Erik Nielsen tilbød da, i 1975, samlingen til Stubbekøbing kommune mod, at man stillede udstillingslokaler til rådighed.

Tilbudet blev godt modtaget. Kommunen købte et nedlagt frugtlager, som blev sat i stand til formålet. Store lyse rum, parketgulv og centralvarme, så maskinerne kan stå tørt og godt, også om vinteren.

Den 4. juni 1977 blev museet indviet med stor festivitas, og et motorløb, tilrettelagt af Erik Nielsen, blev afviklet med 25 deltagere på egne veteranmotorcykler.

Museet er et specialmuseum for tohjulede motorkøretøjer og det største af sin art i Nord-europa.

Udstillingen, som spænder over et halvt århundrede, består i øjeblikket af 86 maskiner, hvoraf i flæng kan nævnes: Pierce Arrow 1912, som var den første amerikanske firecylindrede motorcykel – Nimbus, bl. a. den berømte »Kakkelovnsrøret« – Dansk Humber 1897, samlingens og formentlig også Danmarks ældste – Indian – A C E – Super X – Rudge – Harley Davidson og mange flere gamle sjældenheder.

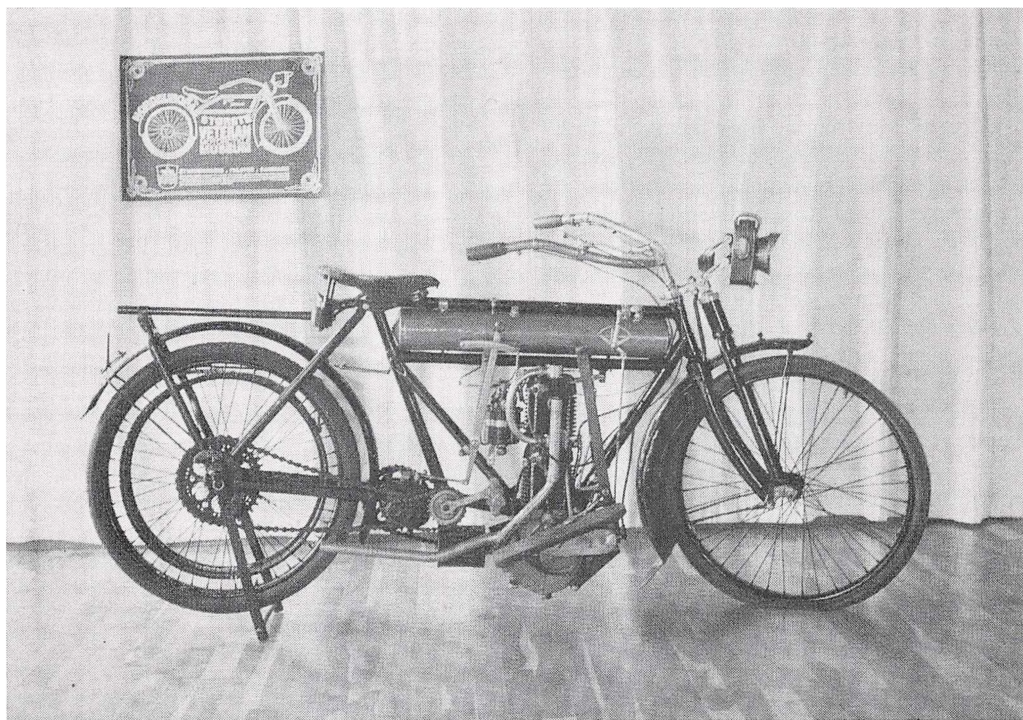
Endvidere er udstillet et udvalg af knallerter fra Dansk Veterankallert-klub i København.

En interessant og lærerig udstilling, som giver et godt indtryk af motorcyklens udvikling gennem tiderne.

Det årlige besøgstal ligger på ca. 7000-8000, og her har været gæster fra stort set hele verden. Mange kommer igen år efter år, også fra udlandet. Således havde vi i år besøg fra en stor Harley Davidson-klub, som dækker hele Nordtyskland. Flere af deltagerne havde været her før. – Genkendelsens glæde bør også nævnes, idet mange ældre mænd her genfinder de maskiner, de kørte på i deres unge dage. Frem af erindringen dukker den ene muntre oplevelse efter den anden. Og det er bestemt ikke kedeligt at lytte til.

Museet har lukket om vinteren, men fra skærtorsdag er åbent alle helligdage og week-ends til 1. juni, derefter dagligt til 31. august samt hver week-end i september kl. 10-17.

Linda Løjmand.

En af automobilcykelmuseets sjældenheder: En dansk Humber, der blev bygget på licens fra 1896 til 1900, sikkert Danmarks ældste motorcykel.

Lokalhistorisk arkiv for Maribo kommune

Maribo kommune har fået et lokalhistorisk arkiv i det forløbne år. Inden det nåede så vidt, havde der været flere møder, som afholdtes på Stiftsbiblioteket, hvor bl. a. Søren Ehlers, konsulent for amtets lokalhistoriske arkiver, informerede om, hvordan man skulle gribe arkivets start bedst muligt an.

I november 1979 blev der dannet et arbejdsudvalg bestående af Eva Larsen, Im. Felter, Margit Krogh, Verner Hansen og Max Broms. Der blev nu for alvor arbejdet på at oprette et lokalhistorisk arkiv; den 25. februar blev arkivet stiftet ved et møde på Stiftsbiblioteket, hvor

en snes interesserede var mødt op. Bestyrelsen skulle bestå af 7 medlemmer, hvoraf byrådet udpegede 3. På mødet blev Lykke Poulsen, Im. Felter, Verner Hansen og Max Broms valgt, byrådet udpegede Eva Larsen, Elfi Jansen og Olaf Rasmussen Helgers. På arkivets konstituerende møde blev Verner Hansen formand, Im. Felter næstformand, Olaf Rasmussen Helgers kasserer, Lykke Poulsen sekretær, og arkivets daglige leder blev Max Broms.

Arkivet fik en god start, idet kommunen stillede særdeles gode lokaler til rådighed, det tidligere kommunkontor i Stokkemarke; man har her mulighed for arkivrum, arbejdsrum, studie- rum samt foredragssal.

Arkivets lokaler kom hurtigt i brug; allerede

12. april stod dørene åbne for et kursus i arkivering og registrering på amtsplan. 30 deltagere fra amtet mødte op, og alle fik en lærerig dag.

30. maj blev dagen, hvor arkivet officielt blev åbnet efter en istandsættelse af bygningen. Formanden bød velkommen – derefter talte borgmester Steen Nielsen, hvori han glædede sig over, at arkivet var blevet en realitet. Herefter blev der overrakt gaver, de indbudte gæster kunne dernæst se en udstilling på 1. sal. Lørdag den 31. maj var der så åbent hus for alle – mange benyttede sig af dette tilbud.

Arkivarbejdet er i fuld gang; man har modtaget en del fra mange foreninger, men vi ser gerne, at endnu flere foreninger tager imod tilbudet. Personarkiver er man også i gang med at registrere. Forretningsarkiver har vi endnu ikke set meget til, men arkivet er endnu så nyt, at mange ikke véd, at vi også interesserer os for den sag.

Vi er på arkivet en halv snes medarbejdere, som er meget interesseret i lokalhistorien, men vi ønsker, at endnu flere vil hjælpe til med det store og værdifulde arbejde, som det er at samle historisk materiale – meget forsvinder hver dag.

På arkivet er der åbent hver tirsdag fra kl. 19,00–21,00.

Velkommen!

Arkivleder
Max Broms.

Falsters lokalhistoriske museum og arkiv »Falsters Minder«

Indsamling og erhvervelser

I forbindelse med udstillingen »Butikken længe leve« foretog W. Paamejer fotooptagelser af »butikker« i Nykøbing, og flere af byens borgere og handlende reagerede positivt ved at overdrage butiksinventar, reklamer m. v. Bl. a. blev et par gamle butikker i Nykøbing F. gennemfotograferet inden deres lukning, nemlig Göttsche's guldsmedeforretning og Kring's kolonial. Sidstnævnte er det lykkedes at sikre til museets samling takket være økonomisk støtte fra private og Nykøbing F. kommune.

Museet har i løbet af 1979 modtaget ca. 350 genstande fra 90 givere. Fremhæves bør Orla Lehmanns »Gulddåse«, en forgyldt snustobaksdåse med en miniature. Dåsen, der i 1967 blev skænket til museet og af sikkerhedsmæssige grunde blev opbevaret af Nykøbing kommune, har nu fundet sit blivende sted på museet.

Foruden diverse billeder og fotos er arkivets samling forøget med godt en hyldemeter, fortrinsvis bestående af forenings- og privatarkiver. Arkivet har aktivt deltaget i indsamlingen af kilder til de folkelige bevægelser historie.

Bevaring

Museet har et nært samarbejde med Kulturmindeforeningen. Således havde W. Paamejer påbegyndt indsamling af materiale til en registrant over bevaringsværdige huse i Nykøbing F., et arbejde, han var stærkt engageret i, men som han desværre ikke kom til at fuldføre. Arbejdet fortsættes nu af Else Paamejer og arkitekt Kjeld Andersen.

Særudstillinger

Fra den 3. august til den 2. september kunne museet vise særudstillingen »Butikken længe leve«. Udstillingen havde 2 aspekter, et københavnsk og et nykøbingensisk. De københavnske småbutikker fra 60'erne og 70'erne var spændende fotografisk dokumenteret af fotografen Susanne Mertz, som havde leveret 32 plancher til udstillingen. Nykøbings butikker var til lejligheden fremragende fotograferet af W. Paamejer.

Som led i arrangementerne i anledning af Det internationale Børneår 1979 fremstillede museet en børneplakat til amtets kulturhistoriske museer, der indbød børn i alle aldre til at komme ind på museerne og lave deres egen udstilling. Nørre Skoles 5.b. tog udfordringen op. Børnenes udstilling omfattede dels genstande og fotos fra deres egen og deres forældres generation, dels rapporter, beskrivelser og et enkelt båndinterview om deres egen barndom og barndommen »i gamle dage«. Efter udstillingens lukning ved årsskiftet fik museet overdraget børnenes beretninger.

Til efterårsferien åbnede borgmester Børge

Jørgensen udstillingen »Flyv, min drage« på museet, samt indledte senere på formiddagen museets flyvende uge ved på Pandebjergmarken at sætte den første drage i luften. I samarbejde med Lolland-Falsters Bryghus kulminerede drageflyvningen med en konkurrence, hvor der blandt ca. 50 deltagere uddeltes en 1. og 2. præmie og to 3. præmier for de flotteste og bedst flyvende, hjemmebyggede drager. Udstillingen var produceret i samarbejde med dragesperten Jørgen Ulrich og bestod dels af en oversigt over dragens historie med plancher og fotos, dels af en instruktiv afdeling om dragebygning suppleret med stort antal færdigbyggede typer.

Museets vinduer har i årets løb regelmæssigt skiftet indhold, takket være Else Paamejers indsats og har bl. a. vist udstillinger, der havde relation til Kulturmindeforeningens og museets foredragsrække. Også i denne julemåned sad Verner Nielsen i juleomgivelser og vævede olmerdug.

Af udstillinger uden for museet vistes gammelt legetøj på Stubbekøbing bibliotek i perioden fra den 8. oktober til 2. november.

I forbindelse med udstillingen på Centralbiblioteket af »Fædres grave« udlånte museet oldsager. Ligeledes leverede Falsters Minder gamle køkkenredskaber m. v. til Stubbekøbing biblioteks juleudstilling i december. Endelig markeredes Skelby Forsamlingshus' 100-års jubilæum den 8. december ved udlån af en montre med Skelby-genstande, bl. a. byhornene.

Anden formidling

Museet har i årets løb været besøgt af 43 skoleklasser, hvoraf 32 er blevet vist om i udstillingen. Foruden har 4 foreninger, 153 personer, fået forevist museet.

Ialt blev museet besøgt af 6.536 personer.

I samarbejde med Kulturmindeforeningen præsenterede Falsters Minder i 1979 følgende foredragsrække:

Januar 1979: Keramiker Anker Nørregård: Sjældent lertøj fra Falsters Minder.

Februar 1979: Lærer Poul Hartung: Retsforholdene på Falster i gamle dage.

Marts 1979: Direktør Jens J. Vilbrad: Nykøbing by i de kommende år.

Oktober 1979: Museumsinspektør Liselotte Mygh: Det maritime Nykøbing.

November 1979: Museumsinspektør Helge Torm: Fajancefabrikken Alumina og Den kgl. Porcelænsfabrik.

Nykøbing F. omsorgsklub blev i sæsonen 1978/79 en gang om ugen atter huset på Falsters Minder, hvor Paamejer har holdt foredrag m. v.

Museets studiesamling har også været besøgt af udefrakommende brugere og forskere. Således har Mariann Ploug, Den gamle By i Århus, behandlet Falsters Minders strikkede trøjer i et skrift fra »Danske folkelige broderier« 1979. Ann Møller-Nielsen, Fredericia, har ligeledes adskillige gange lånt studiemateriale fra museet til sine studier om strikkede trøjer i danske egnsdragter, hendes artikel er publiceret i Kvindens hvem, hvad, hvor 1980. Falsters Minder har haft besøg af væversken Paulli Andersen, som udvalgte studiemateriale til en bog om danske almuevævninger.

Møntsamlingens tyske del er blevet studeret af Dr. Steffke, Hamborg. Desuden har museet haft besøg af Dr. Wolfgang Rudolf, Østberlin, der i forbindelse med en kommende publikation har studeret museets samling af »sømandsfajance«, hvortil museet har leveret fotografier.

Endelig bør nævnes en fotoregistrering af museets samling af kistebilleder foretaget af fil. cand. Bengt Jacobsson, Kulturen, Lund, som led i dennes motiforskning af danske og svenske kistebilleder.

Personale

Museet havde den sorg den 25. september 1979 at miste en trofast medarbejder, museumsforvalter W. Paamejer, netop ved indledningen til en periode, der skulle have givet ham lejlighed til at arbejde med og fuldføre nogle af de mange projekter, han havde påbegyndt.

Pr. 1. juli tiltrådte cand. mag. Liselotte Mygh som museumsleder.

Pr. 1. juli blev museets medarbejder gennem mange år, fru Birgit Schytt, fast knyttet til mu-

seet som museumsassistent fortrinsvis ved tekstilafdelingen som virkefelt.

Kurser, møder m. v.

I februar deltog kustoden Elna Laursen i et kursus arrangeret af amtsmuseumsrådet for servicepersonalet ved museerne i Storstrøms Amt.

Ved Dansk kulturhistorisk Museumsforenings 50-års jubilæumsreception på Nationalmuseet den 27. maj var Falsters Minder repræsenteret ved bestyrelsens formand, advokat Poul Drachmann.

I Dansk kulturhistorisk Museumsforenings sommerkursus på Als den 23. juni – 1. juli deltog Else og Wilhelm Paamejer, samt Liselotte Mygh.

På Dansk historisk Fællesforenings årsmøde i Viborg den 30. august – 2. september var Falsters Minder repræsenteret af formanden, advokat Poul Drachmann, Birgit Schytt og Liselotte Mygh.

I Dansk kulturhistorisk Museumsforenings faglige orienteringsmøde i Hanstholm den 14 – 16. november deltog ligeledes Liselotte Mygh.

Amtskredsen af lokalhistoriske arkiver har afholdt flere lørdagskurser, bl. a. på Falsters Minder den 15. september. I de forskellige kurser har deltaget Annelise Petersen, Else og Wilhelm Paamejer, samt Liselotte Mygh.

Inventar og materiel

Museet har gennem en bevilling fra amtsmuseumsrådets rådighedssum modtaget 20.000 kr. til indkøb af fotografisk udstyr.

En gave fra Sparekassen SDS på 5.000 kr. og et særtilskud fra Nykøbing, Nr. Alslev og Stubbekøbing kommuner på ialt 8.500 kr. muliggjorde anskaffelsen af 7 montror og en dobbeltskærm beregnet til særudstillinger inden for og uden for museet.

Liselotte Mygh.

Lolland-Falsters historiske Samfund

Oprettet 27. juni 1912

Æresmedlem: Pens. førstelærer A. H. Bendsen, Lindehuset, Maglemer, Maribo.

Bestyrelsen

Vælges lige år:

Redaktør Verner Hansen, Museumsgade 3, 4930 Maribo, tlf. 88 34 98 (formand). Handelsgartner Bek Petersen, Svingelsvej 30, 4900 Nakskov, tlf. 92 25 02. Fru Kirsten Suhr, Kråruggård, 4990 Sakskøbing, tlf. 88 20 07. Svend Aage Andersen, Sundbyvej 6, 4862 Guldborg L., tlf. 83 22 91. Assistent Aina Krumins, Spurvevej 12, 4943 Torrig L., tlf. 93 74 20.

Vælges ulige år:

Pastor Viggo Larsen, Glosunde præstegård, 4983 Dannemare, tlf. 94 41 80 (sekretær). Skoleinspektør A. F. Heyn, Adelgade 52, 4880 Nysted, tlf. 87 15 07. Fru Kristine Asser Hansen, Åstrup, 4850 Stubbekøbing, tlf. 84 40 12. Gdr. Ketil Lejre, Havnsøvej 24, 4840 Nr. Alslev, tlf. 83 31 42. Deltidsbibliotekar Bodil Clausen, Vinkelvej 123, 4880 Nysted, tlf. 87 13 02 (kasserer).

Redaktions- og forretningsudvalg:

Verner Hansen (årbogsredaktør), Viggo Larsen, Dagmar Jørgensen.

Udvalg for udflugter:

Bek Petersen (formand), Ketil Lejre, Aina Krumins.

Tilsyn med mindestene:

Bek Petersen.

Repræsentantskabet for Institutionen Statsminister C. D. F. Reventlows Minde:

Viggo Larsen.

Bestyrelsen for Lolland-Falsters Stiftsmuseum:
Fru Kirsten Suhr.

Revisorer:

Fru Rosa Petersen, Holeby, viceskoleinspektør
Finn Henriksen, Holeby.

Generalforsamlingen

afholdtes torsdag den 29. maj på Bagergården i Falkerslev.

Formanden, Verner Hansen, indledte med følgende mindeord:

I det år, som er gået, har vi mistet en af de bedste i det lokalhistoriske arbejde på Lolland-Falster: Wilhelm Paamejer.

Det gjorde et meget stærkt indtryk på os, at Paamejer gik bort. Vi syntes, at der endnu var så mange opgaver, som han kunne have været med til at løse på den gode og solide måde, som var hans.

Paamejer var naturligvis først og fremmest Nykøbings mand. Her var hans indsats umådelig stor, og det var vel egentlig også i dette arbejde for sin by, at Paamejer blev slidt op. Han indskrev sit navn som en af dem, der meget stærkt forøgede kendskabet til sin bys fortid, og ingen vidste så meget om dette som han.

Det lokalhistoriske arbejde på Lolland-Falster havde dog også i høj grad Paamejers interesse, og han var en god mand for dette. Paamejer var et flittigt bestyrelsesmedlem i samfundet og altid parat og aktiv, når han kunne være med til at løse opgaver. Paamejer var altid positiv i sin indstilling og i sit samarbejde med andre. Det mærkede vi så tydeligt i bestyrelsen.

Derfor satte vi også stor pris på Paamejer og føler savnet af ham. Det kan mærkes, at Paamejer ikke er til at erstatte, for der er så mange ting, som han kunne ud fra sin store viden og erfaring.

Det er med stor sorg, vi mindes Wilhelm Paamejer, men hans minde vil leve i Lolland-Falsters historiske Samfund.

Lokalhistorisk samarbejde

I beretningen udtalte formanden blandt andet:

I den periode, som er gået siden sidste generalforsamling, er der sket en stor vækst i det lokalhistoriske arbejde.

Årsagen hertil må i særlig grad søges i det gennembrud, som er sket med hensyn til det lokalhistoriske arkivarbejde.

Der er på amtsplan energisk sat ind i arbejdet, for at hver kommune skal have sit eget lokalhistoriske arkiv, hvilket har givet et stort og flot resultat.

Meget materiale om fortiden er blevet reddet, og mange nye og frivillige kræfter har taget fat på at dyrke lokalhistorien.

I Lolland-Falsters historiske Samfund hilser vi dette arkivfremstød med stor glæde og tilfredshed. Der skabes på den måde en god lokalhistorisk interesse i hver enkelt kommune, hvilket naturligvis også vil komme samfundet til gavn.

En særlig interessant foreteelse er på det område forekommet i en enkelt kommune, nemlig i Saksøbing, hvor der er oprettet en lokalhistorisk forening. Det er noget hidtil ukendt på Lolland-Falster, og det bliver spændende at se hvilke resultater, som kommer ud af det, og dem vil vi følge med stor interesse.

Udviklingen i arkivarbejdet rejser helt naturligt spørgsmålet om et nærmere samarbejde imellem samfundet og arkiverne. Begge hviler på det samme grundlag, nemlig at der bag dem står en bred folkelig kreds af mennesker, der gør et frivilligt arbejde på det lokalhistoriske arbejdes område.

Selv om museerne hviler på et lidt andet grundlag, så bør de også være med i et samarbejde, så meget mere som Dansk historisk Fællesforening består af tre foreninger, der henholdsvis omfatter de lokalhistoriske foreninger, arkiverne og museerne.

De lokalhistoriske foreninger og arkiverne har hver sit naturlige arbejdsområde, så der er ingen problemer. Derimod kan der godt være nogle overlapninger mellem museerne og arkiverne, og på det område vil det være naturligt at finde frem til en afklaring.

Hvordan et samarbejde kan organiseres mellem foreninger, arkiver og museerne på Lolland-Falster kan ikke siges, men det burde i alle tilfælde tages op til en drøftelse.

Samfundet har et samarbejde med museerne i kraft af, at fru Kirsten Suhr sidder i Stiftsmuseets bestyrelse, og Viggo Larsen er med i Pederstrup-museets repræsentantskab.

Samfundet har haft en opgave med hensyn til rejsning af mindestene for steder og personer. Det er også samfundets opgave at sørge for vedligeholdelsen af stenene og deres omgivelser, og det er Bek Petersen, der fører tilsyn med den godt halve snes sten, der findes rundt i landsdelen. Da der somme tider er nogle misforståelser gøres opmærksom på, at samfundet intet har med jordfaste fortidsminder og lignende at gøre, da det er en museumsopgave.

Årbogen

En af samfundets vigtigste opgaver er udgivelsen af en årbog og lokalhistoriske skrifter.

Årbogen er i høj grad samfundets ansigt udadtil, og vi mærker da også stadig, at medlemmerne er glade for denne hilsen fra samfundet, således som den er kommet siden 1913.

Takket være Lollands-Postens Bogtrykkeri's dygtige faglige indsats hævder årbogen sig smukt blandt landets øvrige.

Årbogen 1979 var på 76 sider, og på forsiden var der som sædvanligt en tegning af den unge kunstnerinde Greti Hansen, Maribo.

Lærer Chr. Holgård Rasmussen havde skrevet en større artikel om Vesterborg seminarium med en del nye oplysninger om denne glørværdige institution.

Af snedker Larsens erindringer fra Moseby bragtes et afsnit, og R. K. Nielsen havde efterladt nogle optegnelser om sygdomsbehandling i gamle dage.

Årbogen har nogle faste rubrikker, således »Lolland-Falster i bogverdenen«, hvor der bliver lagt megen vægt på at omtale alt, hvad der udkommer og skrives om landsdelen. Til denne registrering vil samfundet gerne have tilsendt jubilæumsskrifter og lignende udgivelser.

Rubrikken »Lolland-Falsters museer og arki-

ver« bliver desværre ikke brugt i så stor udstrækning som ønskeligt. De mange nye arkiver vil forhåbentlig benytte sig af dette gode tilbud til at gøre sit arbejde kendt ud over Lolland-Falster.

Selv om årbøgerne trykkes i større oplag end medlemstallet, bliver de efterhånden udsolgte. Den ældste til salg er fra 1962, og så er der endda »huller« med hensyn til de følgende årgange.

Lokalhistorisk litteratur

Lokalhistorisk litteratur om Lolland-Falster udgives i stigende omfang. Der kommer stadig nye sognehistorier, og de lokalhistoriske arkiver begynder også at markere sig med udgivelser, hvilket er naturligt, da det ligesom viser, hvad et arkiv kan bruges til. Det føles heldigvis også som en god idé, at foreninger, virksomheder og institutioner markerer runde dage og andre begivenheder med at udsende bøger og skrifter, der fortæller historie.

Samfundet har nu fået udsolgt Jens Endkers erindringer fra barndom og ungdom, og der er heller ikke så mange tilbage af Else-Marie Boyhus' store bog om sukkerroer.

Det kan nævnes, at samfundet har følgende bøger til salg til medlemmerne:

Else-Marie Boyhus: Maribo – historisk set.
Ove H. Nielsen: Holeby kommune – historisk set.
Svend Petersen: Min lærertid på Sydfalster.
Imm. Felter: Maribo domkirke 1416–1966.
George Nellemann: Den polske indvandring til Lolland og Falster.
Svend Jørgensen: Bag diger og hegn I.

Samfundet har i det forløbne år haft en meget vellykket udflugt til Sorø, og den foregik søndag den 17. juni.

Derimod måtte en planlagt hjemstavnsdag på Stiftsmuseet i Maribo aflyses på grund af manglende tilslutning. I den forbindelse er der grund til at opfordre medlemmerne til ved arrangementer at melde sig, inden tilmeldelsesfristen udløber, og der skal træffes afgørelse om, hvorvidt en gennemførelse er mulig. Der er for mange, der kommer bagefter, hvor det er for sent.

I samfundets bestyrelse er der efter Paamejers død sket det, at Viggo Larsen er blevet ny næstformand, og Ketil Lejre er indtrådt i redaktions- og forretningsudvalget.

Økonomien

Samfundets økonomi kan kun lige løbe rundt, og medlemmerne betaler kun lige, hvad årbogen koster at fremstille, og yder i virkeligheden intet til administration og lignende. Hertil får samfundet heldigvis forskellige tilskud, og de største kommer fra Ministeriet for kulturelle anliggender og Storstrømsamtet. Desuden er der også bidrag fra pengeinstitutter og andre, og for det hele siger vi tak.

En lettelse i økonomien har det været, at det er lykkedes at afvikle en kassekredit på ca. 7.000 kr., som var optaget for år tilbage for at få dækket en bogudgivelse.

Det ville være naturligt, om alle kommunerne tegnede et antal medlemskaber i samfundet, idet årbogen vil være velegnet til anbringelse på biblioteker, skoler, plejehjem, alderdomshjem og lignende steder.

Denne beretning vil jeg gerne slutte med en tak til alle, som på en eller anden måde støtter det lokalhistoriske foreningsarbejde, og til bestyrelsen for et godt samarbejde.

Kassereren, Dagmar Jørgensen, forelagde regnskabet, som godkendtes.

Det vedtoges at hæve kontingentet til 50 kr. årlig.

Formanden overrakte en gave og rettede en varm tak til Dagmar Jørgensen for arbejdet som kasserer og bestyrelsesmedlem i en længe-re årrække.

Valgene

Til bestyrelsen genvalgtes Bek Petersen, Kirsten Suhr, Svend Åge Andersen og Verner Hansen.

Til en ubesat plads nyvalgtes assistent Aina Krumins, Spurvevej 12, Torrig L.

I stedet for Dagmar Jørgensen nyvalgtes Else Paamejer, Nykøbing, der også overtog kassererposten. Da Else Paamejer på grund af sygdom måtte frasige sig posten, blev Bodil Clausen, Nysted, valgt som kasserer.

Som revisorer genvalgtes Rosa Engholm Petersen og Finn Hendriksen, begge Holeby.

Den fremtidige virksomhed

Formanden fremsatte til debat nogle betragtninger om den fremtidige virksomhed og omtalte nogle arrangementer.

Bestyrelsen er begyndt at overveje planer om at udskrive en prisopgave om erindringer fra Lolland-Falster. Det er tanken hermed at forsøge på at få folk til at sætte sig hen og tænke på, om de ikke har noget interessant at kunne fortælle om, hvad de har oplevet hernede. Der skal naturligvis udarbejdes nærmere regler herfor og nedsættes et bredt sammensat udvalg til bedømmelse af besvarelserne, ligesom der skal søges fremskaffet midler til de præmier, der skal uddeles.

Årbogen vil blive udsendt så stor, som de økonomiske midler tillader. Der ligger iøvrigt en del godt stof og venter på optagelse.

Der er kommet en tanke frem om, at der årligt skulle være et vist antal sider i årbogen om monumenter og mindesmærker på Lolland-Falster, således at der efterhånden kunne blive en hel bog herom. Dette spørgsmål vil der blive arbejdet videre på.

Det har ligesom ligget lidt tungt med hensyn til den fortsatte udgivelse af lokalhistoriske billedværker om kommunerne på Lolland-Falster, idet der kun er kommet to om Maribo og Holeby kommuner. Det er svært at få nogen til at påtage sig det store arbejde med at lave sådanne bøger, men nu er der ligesom en lysning på vej. Ketty Løkke Jensen er ved at være færdig med en del af Nordfalster kommune, nemlig Eskilstrup-området, og det er så meningen senere også at få den nordlige del af kommunen behandlet.

Et par unge biblioteksstuderende har henvendt sig om at se som opgave at ville udarbejde et register over en del af samfundets årbøger. Et sådant register ville have megen stor værdi og har ofte været efterlyst. Der skal naturligvis forhandles nærmere om formen for registret og udgivelsesmulighederne, sagde formanden.

I en debat blev forskellige spørgsmål belyst, og bestyrelsen lovede at arbejde videre med nogle fremsatte forslag.

Efter generalforsamlingen holdt faglærer Vagn Kirkegaard Kristjansen, Karleby, et foredrag om Corselitze og generalmajor Classen.

Driftsregnskab for året 1. april 1979 – 31. marts 1980

<i>Indtægt:</i>	kr.	<i>Udgift:</i>	kr.
Bogfond	63,92	Trykning af årbog 1979	35.738,63
Likvid beholdning fra forrige år....	4.494,01	Lokalhist. Fællesforen. kontingent ..	1.060,00
Medlemskontingent	33.797,00	Fortid og Nutid	212,90
		Administration + kassererløn	8.281,66
<i>Tilskud:</i>		Annoncer og møder	2.552,63
Ministeriet for kulturelle anliggender	3.900,00	Rest på kassekredit	6.955,60
Storstrømsamtet	3.000,00		<hr/>
Sparekassen Lolland	350,00		54.801,42
Det Classenske Fideikommis	500,00	Beholdning at overføre til næste år..	2.901,94
Det Bertouch-Lehnske Fond	500,00		
Sparekassen Falster	1.500,00		
Handelsbanken	200,00		
Errindlev Sparekasse	100,00		
Lollands Bank	200,00		
	<hr/>		<hr/>
Samlet tilskud	10.250,00		
Salg af bøger	5.823,30		
Rente	216,23		
Indvunden porto	3.058,90		
	<hr/>		<hr/>
	57.703,36		57.703,36
	<hr/>		<hr/>

Status pr. 31. marts 1980

<i>Aktiver:</i>	kr.
Bogfond nr. 618704	66,93
Bogbeholdning	20.000,00
<i>Fast kapital:</i>	
Holck's legat nr. 775155	500,00
<i>Likvid kapital:</i>	
Beholdning på driftsregnskabet fordeler sig således:	
Bogfond nr. 618704	66,93
Bankbog nr. 619005	791,13
Postgiro nr. 1035525	1.654,40
Kontant beholdning	389,48
	<hr/>
	2.901,94
	<hr/>

Ovenstående regnskab er dags dato gennemgået og fundet i overensstemmelse med de os forelagte bøger og bilag. Beholdningerne er kontrolleret og fundet i orden. Dog skal det bemærkes, at pr. bogføringsdato 20/12 79 har girokontoret krediteret kr. 0,40 mere, end girokort med kodenummer 200270435 udviser.

Holeby, den 6. maj 1980.

Finn Henriksen
sign.

Rosa Engholm Petersen
sign.

Love for Lolland-Falsters historiske Samfund

§ 1.

Samfundets formål er at vække og nære den historiske sans ved at værne om Lolland-Falsters historiske minder og fremdrage den stedlige historie. Dets hjemsted er Maribo.

§ 2.

Formålet søges nået ved udgivelsen af en årbog og andre historiske skrifter samt, for så vidt midlerne strækker til, ved afholdelse af offentlige møder med foredrag rundt om i stiftet, udflugter m. v.

Det er endvidere et formål at søge rejst og vedligeholdt sten til minde om historiske personer og steder.

§ 3.

Medlemsbidraget fastsættes på generalforsamlingen. Man er stemmeberettiget 1 måned efter indmeldelsen. Alle medlemmer modtager gratis samfundets årbog.

§ 4.

Samfundets bestyrelse består af 11 medlemmer, hvoraf 6 afgår de lige årstal og 5 de ulige årstal. De vælges ved simpel stemmeflertal for 2 år ad gangen. Medlemmerne kan genvælges. Bestyrelsen vælger selv sin formand for 1 år ad gangen, endvidere et redaktions- og forretningsudvalg bestående af 4 bestyrelsesmedlemmer - hvoriblandt formanden - og fordeler iøvrigt arbejdet mellem sig. Der vælges hvert år 2 revisorer.

§ 5.

Generalforsamlingen indkaldes ved meddelelser i dagbladene eller ved direkte indbydelse, der sker mindst 14 dage forud. Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være bestyrelsen i hænde mindst 1 uge før generalforsamlingen.

Den ordentlige generalforsamling afholdes i maj. På denne aflægger bestyrelsen beretning om samfundets virksomhed i det forløbne regnskabsår, der løber fra 1. april til 31. marts, og fremlægger det reviderede regnskab. Endvidere foretages valg af bestyrelsesmedlemmer og revisorer.

En overordentlig generalforsamling kan indkaldes, når bestyrelsen finder, at der er grund hertil, og skal indkaldes, når mindst 25 medlemmer stiller skriftligt forlangende derom, senest 1 måned efter at påkrav er fremsat.

Alle afgørelser på generalforsamlingen træffes ved simpel stemmeflertal. Vedtagelse om ændringer i lovene og om samfundets opløsning skal dog, for at være gyldig, ske på 2 umiddelbart på hinanden med mindst 14 dages mellemrum afholdte generalforsamlinger efter særlig derom udgæet bekendtgørelse.

Ved beslutning om samfundets opløsning bestemmer den sidste generalforsamling, hvorledes der skal forholdes med de midler, samfundet til den tid måtte være i besiddelse af.

Lovene således vedtaget på generalforsamlingerne den 29. november 1960, 27. november 1961 og 24. maj 1971.

Årbøger og historiske skrifter om Lolland-Falster

Årbøgerne:

Medlemspris: 35 kr.

Af tidligere årgange findes: 1962 - 1963 - 1964
1966 - 1968 - 1969 - 1970 - 1971 - 1973 - 1974
1975 - 1976 - 1977 - 1978 - 1979.

Historiske skrifter:

Immanuel Felter: Maribo domkirke 1416-1966.

Boghandlerpris: 40 kr. Medlemspris 30 kr.

George Nellemann: Den polske indvandring til
Lolland og Falster. Boghandlerpris 40 kr. Med-
lemspris: 30 kr.

Svend Petersen: Min lærertid på Sydfalster.

Boghandlerpris: 40 kr. Medlemspris: 30 kr.

Svend Jørgensen: Bag diger og hegn I. Bog-
handlerpris: 30 kr. Medlemspris: 20 kr.

Disse historiske skrifter og årbøgerne kan
bestilles skriftlig ved henvendelse til forman-
den, redaktør Verner Hansen, Museumsgade 3,
4930 Maribo. Forsendelse sker plus porto.

Andre skrifter:

Ved skriftlig henvendelse til Lolland-Falsters
Stiftsmuseum, Museumsgade 1, 4930 Maribo,
kan bestilles følgende skrifter plus porto:

Else-Marie Boyhus: Lolland-Falster - en histo-
risk billedbog. Pris 30 kr.

Else-Marie Boyhus m. fl.: Sukkerroer.
Pris 40 kr.

Else-Marie Boyhus: Maribo - historisk set.
Pris 75 kr.

Ove H. Nielsen: Holeby kommune - historisk
set. Pris 50 kr.

Nye medlemmer indtil 15. september 1980

Børnehavepædagog Kirsten Andersen, Rådhusstræde 3, st., 4990 Saksøbing.

Børnehavepædagog Winni Andersen, Hanne-nauvej 10, 4800 Nykøbing F.

Lærer Tage Bertelsen, Lillebrændevej 38, 4850 Stubbekøbing.

Anne Lise Bjerrum, Nr. Ørslev Bygade 20, 4800 Nykøbing F.

Jørn Christoffersen, Svingelsvej 74, 4900 Nakskov.

Leo Elmholt, Elsdyrvej 24, 7100 Vejle.

W. Fentz, Urbansgade 3, 2100 København Ø.

Sv. Erik Frederiksen, Møllevej 38, 4872 Idestrup.

Bodil Hansen, Posthusvej 3, 4953 Vesterborg.

Børge Hansen, Nyråd Hovedgade 45, 4760 Vordingborg.

P. Hansen & Søn's boghandel, Løvstræde 8, 1152 København K.

Institut for Dansk Dialektforskning, Njalsgade 8, 2300 København S.

Helsingør Kommunes Biblioteker, Lundegade 13, 3000 Helsingør.

Annelise Overgaard Jensen, Vestermark 9, 4862 Guldborg.

Bogtrykker Alfred Jensen, Nørregade 10, 4930 Maribo.

Togfører Børge Jensen, Ø. Allé 11, 4874 Gedser.
Salgschef Erik Jensen, Irisvej 15, 4990 Saksøbing.

Postelev Finn Bruun Jørgensen, Nr. Vedbyvej, 4840 Nr. Alslev.

Pastor J. Chr. Hedegaard Kristiansen, Folemarken 9, 4800 Nykøbing F.

Kirsten Kiehn, Nymarksvej 29, 4900 Nakskov.

Chauffør Benny Kruise, Gormsvej 5, 4900 Nakskov.

Palle Kvist, Rødager Allé 77 B, st. tv., 2610 Rødovre.

Benny Larsen Schwartz, Klokkevangen 1, 4983 Dannemare.

Mary Larsen, Pederstrupvej 126, 4943 Torrig.
Lollands-Postens Bogtrykkeri, Nørregade 10, 4930 Maribo.

Museumsinspektør Lise Lotte Mygh, Falsters Minder, 4800 Nykøbing F.

Orupgaard Godskontor, 4800 Nykøbing F.
Birgit Aagaard Nielsen, Hummeltoftevej 126, 2830 Virum.

Blomsterhandler John Nielsen, Havnegade 23, 4970 Rødby.

Mette Bødker Nielsen, Bresemanns Allé 34, 4900 Nakskov.

Torber. Koch Nielsen, Nørregade 8, 4863 Eskilstrup.

Peter Aagaard Nielsen, Nøjsomhedsvej 18³, tv., 2100 København Ø.

Ellen Olsen, Fayesvej 27, 4900 Nakskov.

Kaj Pedersen, V. Landevej 158, 4951 Nørreballe.

Anne-Lise Petersen, Vendsysselsvej 46, 4800 Nykøbing F.

Erik Petersen, Vesterbrogade 41, 4930 Maribo.

Rudbjerg Kommune, Rudbjergvej 21, 4983 Dannemare.

Lis Marott Petersen, Hastrupsvej 8, 7000 Fredericia.

Elna Ploug, Bavnehøjvej 54, Svejstrup, 8900 Randers.

Slagelse Centralbibliotek, Stenstuegade 3, 4200 Slagelse.

Mogens Sommer, Klodskovvej 58, 4863 Eskilstrup.

Poul Aagaard Sørensen, Tårnvej 33 B¹, 2610 Rødovre.

Marianne Zenius, Barslundvej 13, 6880 Tarm.

Person- og stedregister

Agendorph Laurits Olufsen, præst, Ønslev 22
Ahrendt Ivan 60
Andersdatter Karen, Sørupgård, enke efter
Alexander Rumohrs, senere gift m.
Casper Wechman 59
Andersen, skomager, Eskilstrup 118
Andersen Christian, Sørupgård 58
Andersen Hans, gdr. 110
Andersen Hugo, mekaniker, Eskilstrup 100 117
Andersen Jens, biskop 58
Andersen Per, »Tatol«, Eskilstrup 86
Andersen Ragnhild, »Tatol«, Eskilstrup 86 125
Andersen Wini, »Børneland«, Eskilstrup 92
Andreasen Niels, graver 110
Aster Frantzman 15

Banke Peder, Oustrup 35
Bech Peder Nicolaj, lærer, søn af Madsen Bech
46
Bech Søren Madsen, lærer, Eskilstrup 46 79
Beck Hans Knudsen, præst, Ønslev 22
Beck Peter Nielsen, førstelærer, Eskilstrup 79
Bellinge 59
Belling Jørgen, Stødstrup 36
Bentsen Jens, Ønslev 36
Bentsen Jørgen, Ønslev 41
Biehl Klavs, præst, Ønslev 22
Blancke Jørgen, Sørupgård 58
Blegmand Jens, gårdmand, Klodskov 43
Boas Chr., købmand, Stubbekøbing 96
Boderup 18 19 20 22 45 47
Boding Rasmus, Ønslev 36
Boesen Peder, Oustrup 41
Bogø 22
Borgberg, læge, Eskilstrup 115
Borgbjerg, minister, søn af dyrlæge Jeppesen
106
Borremosen 10 130
Brabrand, forvalter, Ny Kirstineberg 44
Brarup 127 130
Bredsgaard Wilh., hotelejer 81
Brun Kristian A. Kristiansen, andenlærer,
Eskilstrup 80
Brun O., hofjægermester, Boderup 49 53 105
Brunche Lavrits, provst 21
Bruntofte 46, 56 62 129
Bruun, brugsuddeler, Eskilstrup 110
Bruun Carl, købmand, Eskilstrup 88

Brygger Jens, Ønslev 36
Byskov 20 23 40 43 45 46 54 110 125
Bækmand Niels Gundslev 52 53
Bødker Lars, Eskilstrup 35

Cappel Christian, Oustrup 35
Castenschiold Anne D. Tesdorpf 56
Christensen Carl, savværksforpagter 110
Christensen Marie Lykke, Eskilstrup 125
Christensen Peder, præst, Eskilstrup 19
Christensen Ulla Lykke, ass. 128
Christiansen Ole, brugsuddeler, Ønslev 110
Christophersen Hans, Ønslev 36
Clausen, præst, Sundby
Clausen Anna, Ønslev 19
Colbjørnsen, hofjægerm., Ny Kirstineberg 39

Dalhoff Peder, præst, Ønslev 25
Damgaard P., handelsgartner, Ønslev 62
Darmer Finn, bankbetjent, Eskilstrup 93
Darmer Grethe, Eskilstrup 125
Dietrichs Filip Adam, præst, Ønslev 23
Dorph Ole, præst, Ønslev-Eskilstrup 23
Drage Hans, Stødstrup 40 41
Drage Jens, parcellist, Oustrup 43
Drage Peder, Stødstrup 36
Drage Rasmus, Stødstrup 36
Drejer Peter, hotelejer, Eskilstrup 81
Drejer Rasmus 41
Dreschler, bankdirektør, Eskilstrup 100 102
Duc Ingegerd, gift m. Morten Due 58
Due Morten, Sørupgård 58

Eis, Eskilstrup 123
Ellehammer L. C., fabrikant og opfinder 100
Enggaard-Hansen Poul, møbelhdl., Eskilstrup
16
Eriksen Lars, Ønslev 110
Eske Hans, Eskilstrup 35
Eske Ole, Ønslev 36
Eske Peder, Oustrup 35
Eskilstrup 11, 14 16 19 20 22 23 29 31 34 35
39 40 41 42 43 45 46 47 48 50 54 61 72
73 74 77 78 79 82 83 85 88 93 95 96 97
98 99 100 101 102 103 105 107 108 111
112 115 116 117 118 119 122 123 125
126 127 128

Falck, direktør, Falcks Redningskorps
 96 98 99 100 101
 Falskov Ulrik, kontorchef 102 103 104
 Falster 9 10 11 15 21 24 25 29 31 34 47 49
 58 98 99 101 112 114 130
 Falster Oluf, landsdommer, Korselitze 58
 Farø 22
 Fasje Sofie M. S. 23
 Faur Morten, gårdmand, Klodskov 43
 Fibiger Johannes Henrik Tauber, præst, Ønslev
 26 28 48 49
 Fibiger Mathilde, brordatter til Johs. Fibiger
 28
 Flintinge 20
 Florentsen, gdr., Stødstrup 118
 Foged Ida, Sørup 125
 Foged Rasmus, gdr. 41 42 43 60
 Fold, stationsforstander 72
 Frederiksen Hans, købmand, Eskilstrup 82
 Frederiksen Aase 91
 Frigast, Nykøbing F. 80
 Friis Hans, Oustrup 35
 Friis Knud, gdr., Oustrup 45
 Friis Knud sognefoged, Eskilstrup 43
 Fritscher Christian, murermester 29
 Froense 33 55 125

 Gedser 58 99
 Getreuer Kristian Peter, præst, Ønslev 22
 Giesler, sergent, Ønslev 36
 Giædesbye Niels, Ønslev 36
 Gjellerup Karl, søstersøn til Johs. Fibiger 27
 Grundtvig N. F. S. 31 32
 Guldborgsund 33
 Gulmand, læge, Eskilstrup 104
 Gundslev 23 52 127
 Gundslevmagle 125
 Gymose Jens, ridefoged, Sørupgård 60
 Gåbense 19 48 49 64 71 129
 Gaard J. Petersen, tømrer, Nyby 112
 Gaard Ole, Oustrup 40

Hald Jonas von, Sørupgård 58
 Hannenov 11 28 130
 Hansdatter Karen, Vålse 130
 Hansen Anna, »Tatol«, Eskilstrup, gift m.
 Carl Evald Hansen 85
 Hansen Carl Evald, »Tatol«, Eskilstrup 86
 Hansen Christine, gift m. Knud Hansen 95
 Hansen C., smed, Eskilstrup 112
 Hansen Edith, gift m. Poul A. Hansen 88
 Hansen Erna, datter af Ole Petersen, gift m.
 Marius Hansen 83 125
 Hansen Frants Adolf Vengel, andenlærer,
 Eskilstrup 80
 Hansen Freddy, tømrermester 115 117
 Hansen Frede, direktør, »Møllen«, søn af
 Marius Hansen 83 117
 Hansen Frederik, snedkermester, Eskilstrup,
 16 112 114
 Hansen Gudrun 91
 Hansen Hans Christian, Ønslev 45
 Hansen Hans, husmand, Sørup 36
 Hansen Hans, Sørup 36
 Hansen Helge, abonnementschef, Eskilstrup
 104
 Hansen Jacob, forpagter, Boderup 49
 Hansen Johnny Møller 121
 Hansen K. 110
 Hansen Karl, hotelejer, Eskilstrup 81
 Hansen Knud, gdr., Christinelund, Stødstrup
 95 96
 Hansen Kristian Erh., præst, Ønslev 25 41 44
 Hansen L., købmand, Eskilstrup 116
 Hansen Lars, »Tatol«, Eskilstrup 86
 Hansen Loys, gift m. Reinholdt Hansen 96
 Hansen Marius, »Møllen«, Eskilstrup, sviger-
 søn til Ole Petersen 14 83
 Hansen Marius, uddeler, Klodskov 110
 Hansen Niels, murerm., Nakskov, 102 103
 Hansen Ole, fuldmægtig 21
 Hansen Poul A., trikotagehdl., Eskilstrup
 88 124
 Hansen R. 110
 Hansen R., maskinbygger, Nr. Alslev 112
 Hansen Rasmus, gdr., Byskov 110
 Hansen Rasmus, præst, Ønslev 20
 Hansen Rasmus, Sørup 36
 Hansen Reinholdt, Zonen, Eskilstrup 76 95 96
 97 98 99 100 101 102 103 104 117
 Hare Ane, mor til Johannes Hare, Eskilstrup
 76 96
 Hare Hans Jørgen, gdr., Sørup 14 35 45
 Hare Johannes, manufakturhdl., Eskilstrup
 76 96 99 100 102 104
 Hare Peder, Stødstrup 36
 Hare Peder, Sørup 41
 Hare Poula, gift m. Johannes Hare 96
 Hare Sigrid, Eskilstrup 16
 Hare Solveig, Eskilstrup 16
 Haxgart Robert, fabriksmester 110
 Hemmingsen Johannes, Oustrup 123
 Hillerup, justitsråd, Ny Kirstineberg 45 46 56
 Hillerup S. C., jægermester, søn af justitsråd
 Hillerup 56
 Himmerik Niels, Byskov 45
 Hjulmand Rasmus, Ønslev 36
 Holgersen Erik B., inspektør, Eskilstrup 80
 Holgersen Oluf, lensmand 58
 Holm Ejlif, Eskilstrup 85
 Holm Jens Frederik, Boderup 49
 Holm Sonja, gift m. Ejlif Holm 85
 Hommel Niels Madsen, præst, Eskilstrup 20 34
 Hovmand Jens Pedersen, andenlærer Eskil-
 strup 80
 Hovmand Peter, gdr., Eskilstrup 16
 Humble Kristian Reiser, præst, Ønslev 24 25
 Humle Hans, Ønslev 44
 Humle Peder, Ønslev 36
 Humle Rasmus, Oustrup 35

Husum Knud Mogensen, præst, Ønslev 22
Høj Ib, montør 110

Ibsen Th. Viggo Andersen, førstelærer, Eskilstrup 79

Jacobsen Henning, brugsuddeler, Ønslev 110
Jacobsen Sophus, købmand, Eskilstrup 77 81 82 108

Jensdatter Maren, gift m. Niels Bækmand 52 53
Jensen Anna, Eskilstrup 125
Jensen Børge, brugsuddeler 110
Jensen Christian 101
Jensen Claus, Sørup 36
Jensen Edith, ass., Eskilstrup 124
Jensen J., møller, Ønslev 40 41 43 44 45
Jensen J., parcellist, Oustrup 118
Jensen Kirsten, husmor 110
Jensen Mads, præst, Eskilstrup 19
Jensen M. Jørgen, biskop 20 21
Jensen Mogens, Ønslev 36
Jensen Niels, Stødstrup 36
Jensen Ole, Oustrup 35
Jensen Rasmus, Oustrup 35
Jensen Rasmus Peter, førstelærer, Eskilstrup 79
Jensen Tage F. 101
Jensen-Gaard malermester, Eskilstrup 116
Jensen-Gaard Chr., muremester, Eskilstrup 115
Jeppesen, brugsuddeler, Eskilstrup 110
Jeppesen, dyrlæge, Lundbygård 105
Jeppesen Peder, Stødstrup 36
Jespersen Ester 91
Joensen Morten, hotelejer, Eskilstrup, søn af Rasmus Joensen 80
Joensen Rasmus, hotelejer, Eskilstrup 80
Johansen Anders, gdr., Stødstrup 105
Jyde, fru, Klodskov 91
Jørgensen, lærer, Ønslev 46
Jørgensen Benoni, søn af Laurits Jørgensen 18
Jørgensen Christine, Eskilstrup 125
Jørgensen Erich, søn af Laurits Jørgensen 18
Jørgensen Fanny, gift m. Kaj Jørgensen 82
Jørgensen Frede, hotelejer, Eskilstrup, bror til H. N. Jørgensen 82
Jørgensen Gertrud, gift m. Laurits Jørgensen 18
Jørgensen Gunnar, savværksejer, bror til Valdemar Jørgensen 88
Jørgensen H. 41
Jørgensen H. J., gdr., Ravnstrup 118
Jørgensen Hans Nygaard, hotelejer, Eskilstrup 81 82
Jørgensen Jens, søn af Laurits Jørgensen 18
Jørgensen Jørgen, andenlærer, Eskilstrup 80
Jørgensen Jørgen, søn af Laurits Jørgensen 18
Jørgensen Kaj, hotelejer, Eskilstrup 82
Jørgensen Karine, gift m. Laurits Jørgensen 18
Jørgensen L., købmand, Eskilstrup 82
Jørgensen Laurits, præst 18 22
Jørgensen N. C., møllebygger, Stødstrup 112

Jørgensen Niels V., savværksejer, Eskilstrup, bror til Valdemar Jørgensen 88
Jørgensen Ole, postbud og revisor 123
Jørgensen P., Eskilstrup 118
Jørgensen P., Ønslev 110
Jørgensen Peder, præst, Eskilstrup 19
Jørgensen Peder, smedemester, Byskov 54
Jørgensen Regissa, gift m. Laurits Jørgensen 18
Jørgensen Rudolf cykelhdl., Eskilstrup 116
Jørgensen Valdemar, savværksejer, Eskilstrup 88 91

Kamper Ina, Ønslev 19
Kannik Peder Olsen, Ønslev 34
Kappe Hans, gdr. Ønslev 43 44 45
Karleby 130
Kippinge 20 127 130
Klausen Lars, gdr. Klodskov 45
Klodskov 9 20 21 29 40 41 43 44 45 46 55 91 110 126 130 131
Knudsen Mogens, præst, Ønslev 22
Koch, gdr., Eskilstrup 116 117
Koch Christian, urmager, Eskilstrup 86
Koch, Elisabeth, Torkildstrup 125
Koch H. P. 110
Kok Hans, Oustrup 35
Koppe Rasmus, Sørup 35
Korselitze 19 58 59
Korte Anders, Sørup 35
Krag Ole, sognerådsformand 127
Kraghave 129
Kristensen Harald Vilhelm, præst, Ønslev-Eskilstrup 28
Kristiansen Ane, ass., Sørup 93
Krogh Andreas Laurits, præst, Ønslev 26
Kryger F. A/S, Eskilstrup 84
Krøl Ole, Oustrup 41
Kurvemager Rasmus, husmand, Byskov 23 24
Købelev 100

Larsen Chr., skotøjshdl., Eskilstrup 85
Larsen Edith, Oustrup 125
Larsen Erna 91
Larsen Eva, Eskilstrup 125
Larsen H. P., Boderup 55
Larsen Henning, bankbestyrer 117
Larsen Johanne, Eskilstrup 125
Larsen Johannes, Sørup 123
Larsen Jørgen, Oustrup 56
Larsen Karsten, skotøjshdl., Eskilstrup 85
Larsen L., murer 15 105 112 116
Laursen Niels, andenlærer, Eskilstrup 80
Lejre Ragnhild, Eskilstrup 125
Lillebrænde 127
Lille Byskov 54
Lindberg Jacob Kristian, sognepræst, Tingsted 129
Lodberg, biskop 22
Lolland 9 10 11 58 98 99 101
Lollike Grethe, Eskilstrup 125

Lundby 56
 Løve M., slagter, Eskilstrup 112
 Laalike Hans, Sørup 35
 Laalike Ole, Sørup 35

Madsen E., sognepræst, Eskilstrup 16
 Madsen Ejnar Flemming, præst, Ønslev-Eskilstrup 28
 Madsen Emma, organist, Ønslev-Eskilstrup, gift m. Ejnar Madsen 28
 Madsen Jens, præst, Eskilstrup 19
 Madsen Mads, præst, Ønslev 19
 Madsen Ole 110
 Madsen Rasmus, Oustrup 35
 Mandel Nikolaj, herredsfoged, Sørupgård 60
 Maribo 14 81 99 102 103
 Mathiesen Peter, konsulent, Eskilstrup 16
 Meulengracht Oscar, præst, Ønslev-Eskilstrup 28
 Mikkelsen G., Boderup 54
 Mikkelsen Gunnar, proprietær, Ønslev 19
 Mikkelsen Ole, Stødstrup 36
 Monrad, biskop 26
 Mortensen Fr., færgemand, Gåbense 19
 Mortensen Gunnar, købmand, Ønslev 19
 Mortensen Hans 129 130
 Mortensen Jens, gårdmand, Klodskov 43
 Mortensen Jørgen, repræsentant, Eskilstrup 93
 Mossin Karen Birgitte, forlovet m. pastor Clausen 23 51
 Møller Agnes, Ravnstrup 125
 Møller Just, Stødstrup 36
 Møller P., Eskilstrup 123
 Møller Peder, Sørup 36
 Møn 23
 Månsson Svend A., traktorfører, Ønslev 19

Nakskov 23, 97 98 99 100 102
 Nebbelunde 20
 Neergaard Marie, Eskilstrup 125
 Neumann Harald, direktør 102
 Nielsen, mejerist, Eskilstrup 116
 Nielsen Bent, brugsuddeler 110
 Nielsen Egon, mekaniker, Eskilstrup 124
 Nielsen Erik Pape, brugsuddeler, Ønslev 110
 Nielsen H. P., Ønslev 110
 Nielsen Hans, karl 52 53
 Nielsen Hans, svigersøn til Rasmus Foged 60
 Nielsen Hans, uddeler, Klodskov 110
 Nielsen Jens, Oustrup 35
 Nielsen K. W., ingeniør 107
 Nielsen Kristian Th., førstelærer, Eskilstrup 79
 Nielsen L. P. 110
 Nielsen Olaf, konservator, Nykøbing F. 15 16
 Nielsen Ole, fisker og husmand 45
 Nielsen Ove, murermester 110
 Nissen Jørgen, Boderup 49
 Nyby 56 107 112 123
 Nyegaard Ole, gårdmand, Eskilstrup 41
 Nyegaard Rasmus, Ønslev 36

Nykøbing 15 22 24 26 41 48 49 58 59 62
 64 71 80 98 99 104 127 129 130
 Nørre Alslev 99 112 127 128
 Nørre Kirkeby 56 73 127
 Nørre Vedby 127

Olesen Mys, Oustrup 35
 Olsen, dyrlæge, Eskilstrup 116
 Olsen Carl G., »Tatol«, Eskilstrup 85
 Olsen Claus 34
 Olsen Christian, slagter, Eskilstrup 88
 Olsen Evald, manufakturhdl., Eskilstrup, søn af Rasmus Olsen 110
 Olsen Karl, gartner, Eskilstrup 86
 Olsen Olaf, Eskilstrup 85
 Olsen Poul Henning, smed 62
 Olsen Rasmus, brugsuddeler, Eskilstrup 108 109 110 118
 Olufsen Jens, præst, Ønslev 22
 Oustrup 9 35 40 43 45 56 112 116 118 123 125 130
 Overgaard Jørgen, præst, Ønslev-Eskilstrup 25 26 45

Palle Martha, Eskilstrup 125
 Palle Solveig, Gundslevmagle 125
 Pedersen, frk. 49
 Pedersen August, søn af Bernhard Pedersen 84 117
 Pedersen Bernhard, møbelfabrikant, Eskilstrup 84 109
 Pedersen Dagny, Sørup 125
 Pedersen Grethe Friis, Oustrup 125
 Pedersen Helene, Eskilstrup 125
 Pedersen Ingemann, gdr. 110
 Pedersen Jacob 41
 Pedersen John, fængselsbetjent, Eskilstrup 124
 Pedersen Jørgen, Stødstrup 36
 Pedersen Karl, murermester 117
 Pedersen Niels, søn af August Pedersen 84
 Pedersen P., Ønslev 110
 Pedersen Palle, søn af August Pedersen 84
 Pedersen Peder, præst, Eskilstrup 19
 Pedersen Stefan Viggo, maler 13
 Pedersen Thorvald, bestyrer, Eskilstrup 80
 Petersen, portør, Eskilstrup 123
 Petersen Hans Christoffer, andenlærer, Eskilstrup 80 118
 Petersen I., brugsbestyrer 107
 Petersen I. P., snedkermester, Eskilstrup 116
 Petersen J., smed, Oustrup 112
 Petersen L. P., Ønslev 110
 Petersen Margrethe, Gundslevmagle 125
 Petersen Ole, møller, Eskilstrup 83 112
 Petersen P., murerm., Eskilstrup 108 109 118
 Petersen Valdemar, Nyby 123
 Pihl Hans, hotelejer, Eskilstrup 80
 Pipper Jørgen, Ønslev 36
 Pontoppidan, justitsråd 43
 Porsdal Anna, syerske, Eskilstrup 88

Povelsen Jørgen, Eskilstrup 35
 Pude Christopher, Stødstrup 36
 Puge Lars, Sørup 36
 Puge Mickel, Oustrup 35
 Pyndt Vera, Byskov 125

Rasmussen, kasserer, Ønslev-Eskilstrup 128
 Rasmussen, ostehdl., Stubbekøbing 81
 Rasmussen Agner, Nyby 56
 Rasmussen Elna, ass. 128
 Rasmussen Erik, hovedkasserer 102 104
 Rasmussen Esther, Eskilstrup 124
 Rasmussen Evald, Nyby, søn af Agner Rasmussen 56
 Rasmussen Hans, Ønslev 36
 Rasmussen Hans Edmund, Eskilstrup, søn af Leo Rasmussen 86
 Rasmussen Hans Marius, præst, Ønslev-Eskilstrup 28
 Rasmussen Haagen, Nyby, søn af Agner Rasmussen 56
 Rasmussen Johannes, Eskilstrup 123
 Rasmussen Karl, vognmand, Sørup 124
 Rasmussen Knud, uddeler, Klodskov 110
 Rasmussen Laurits, skomager 110
 Rasmussen Leo, handelsgartner, Eskilstrup 86
 Rasmussen Ludvig 49 50
 Rasmussen Per, chauffør 110
 Rasmussen Rasmus, Ønslev 36
 Rasmussen Verner, sognerådsformand, Eskilstrup 92
 Ravnstrup 73 118 125
 Ringnis Jørgen, træskærer 13
 Rostgaard Fr. 29
 Rumohrs Alexander 59
 Rødby 98
 Rødbyhavn 98
 Rønne Jørgen Falk 28

Sakskøbing 22
 Sarup 56
 Schandorf Chr. Augustinsen, præst, Eskilstrup 20
 Schultz, løjtnant, Boderup 49
 Sehausen, gårdfæster, Klodskov 43
 Severin Charles, Ønslev Bryggeri 62
 Severin E. 120 121
 Severin Mogens, Ønslev Bryggeri, søn af Charles Severin 62
 Skade Ella, danselærerinde, Eskilstrup 120
 Skafte Carl, socialudvalgsformand 91
 Skelby 20
 Skjøtte Lars, Eskilstrup 35
 Skjøtte Peder, Oustrup 35
 Skjøtte Rasmus, Ønslev 36
 Skoemager Peder, Oustrup 35
 Skouboe Søren, præst, Vigsnaes 25
 Skov Peder, Eskilstrup 35
 Skrædder Jørgen, gårdmand, Klodskov 41 43

Skørninge 15 16 58 59
 Slemminge 100
 Slente Ole, Sørup 36
 Smed Hans Jacob, Eskilstrup 43
 Smed Jørgen, gdr., Eskilstrup 45
 Smed Lars, Eskilstrup 35
 Smed Niels, Sørup 35
 Smed Ole, gårdmand, Eskilstrup 42
 Smed Peder, Oustrup 35
 Smed Rasmus, Oustrup 35
 Smith Johan Georg, præst, Ønslev 23 24
 Smith Torben P., inspektør, Eskilstrup 80
 Solgaard Jens, præst, Ønslev 23
 Sorterup J., gæstgiver 22
 Spurte Jørgen, gårdmand, Klodskov 43
 Spurte Ole, gdr., Ønslev 45
 Stadager 127
 Stadager Peder Jørgensen, præst, Eskilstrup 19
 Stefaniuk Karen, sygeplejerske, Eskilstrup 93
 Steffensen Jørgen, præst, Eskilstrup 19
 Strange Anders Julius, andenlærer, Eskilstrup 80
 Strange Helene, forfatter, Oustrup 56
 Stubbekøbing 19 21 58 81 96
 Stødstrup 36 40 46 56 57 88 95 105 112 114 125
 Suhr Kirsten, Ønslev 19
 Suhr Marnifred, driftsleder, Zonen, Eskilstrup 104
 Sundby 23
 Svan H., Boderup 54
 Svan Niels Rasmussen 34
 Svanne Hans, Oustrup 35
 Sylte Hans, Ønslev 36
 Sylvest Inger, Stødstrup 125
 Søllested 100
 Sørensen Henrik, hotelejer, Eskilstrup 81
 Sørensen Rasmus, præst, Ønslev 20 21
 Sørup 9 14 35 40 45 46 54 57 58 59 93 107 108 116 118 123 124 125 126

Tesdorpf A., kammerherre, Pandebjerg 53 56
 Tesdorpf Aksel, Gedsergård, søn af A. Tesdorpf 56
 Tesdorpf Edvard, Orupgård 49
 Thorebro Huse 57 61 65 78
 Tingsted 23 46 50 56 62 82 120 129 130
 Torkildstrup 59 125 127
 Toxværd H. C., kirkeejer, Boderup 18 22 24 47 49
 Troelsen Niels, Eskilstrup 35
 Tønnesen Edith, Froense 125
 Tåderup 130 131

Urne Hans, lensmand 21

Vejlbjby Jørgen, lærer, Eskilstrup 16
 Vennerslund 25

Venøbo Ove, svejser, Eskilstrup 16
Vesterborg 100
Vignæs 25
Volsing Sofus Rasmussen, andenlærer, Eskil-
strup 80
Vægter Hans, Byskov 54
Vægter P., gdr., Ønslev 45 46
Væver Hans, Ønslev 36
Væver Lars, Ønslev 36
Væver Ole, Oustrup 35
Vålse 58 127 130

Wechman Casper, tolder, gift m. Karen An-
dersdatter 59
Weinrich C. C. 100

Wenstermann Lavrits 21
Westen von, agent 16
Westergaard Birthe, sparekasseass. 110
Wiboltt Eigild Juel, disponent 97 98 99 100
101 102 104
Willumsen Ole, brugsuddeler, Eskilstrup 110

Øllgaard, forvalter 39 41
Ønslev 9 16 19 20 21 22 23 24 25 27 28 29
33 34 35 36 39 40 41 42 43 44 45 46 47
51 53 56 61 62 73 79 98 110 111 122 126
127 128 129 130 131
Østersøen 9

Åstrup 20

